

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

En ny chans som förälder

En kvalitativ studie om återföreningsprocessen
mellan biologföräldrar och barn som har
varit placerade i familjehem

Socionomprogrammet

C-uppsats Ht 2008

Författare: Anette Norling och Annica Pannblom

Handledare: Ingrid Höjer

Abstract

Titel: *En ny chans som förälder* - En kvalitativ studie om återföreningsprocessen mellan biologföräldrar och barn som har varit placerade i familjehem

Författare: Anette Norling och Annica Pannblom

Nyckelord: Återförening, hemflytt, biologföräldrar, stöd och familjehemsplacerade barn

Syftet är att undersöka hur biologföräldrarna upplever sitt föräldraskap under hela återföreningsprocessen. Syftet är även att söka kunskap kring hur socialsekreterare och biologföräldrar arbetar för att möjliggöra och underlätta återföreningen då barn som varit i familjehem flyttar hem igen. För att finna svar på detta har följande frågeställningar formulerats: 1. På vilket sätt samarbetar socialtjänst och biologföräldrar för att möjliggöra en återförening då barnen har varit familjehemsplacerade? 2. Vad upplever biologföräldrarna att de behöver för stöd i sitt föräldraskap vid hemflytten? 3. Vad upplever socialtjänsten att biologföräldrarna behöver för stöd i sitt föräldraskap vid hemflytten? 4. Hur påverkar yttre omständigheter återföreningen?

Studien bygger på tio semistrukturerade intervjuer med biologföräldrar och socialsekreterare. Intervjuerna har kodats och tematiserats utifrån Svennings metod och en hermeneutisk ansats har använts i arbetet. Kvalessju principer har använts i analys, tematisering och tolkning av empirin. Empirin har analyserats, jämförts och teoretiserats med hjälp av utvecklingsekologisk teori, teoretiska begrepp som föräldraskap, stigma, skuld, skam och kris. Tidigare forskning och relevant litteratur inom ämnesområdet har kompletterat analysen.

Resultat: Samarbetet mellan socialtjänst och biologföräldrar består i huvudsak av två komponenter. Dels skall socialtjänstens kriterier vara tydligt formulerade i samspel med föräldrarna och dels skall föräldrarna aktivt arbeta för att uppfylla dessa för att en återförening skall möjliggöras. Biologföräldrarna upplever att de behöver tydlig information kring vilket stöd som finns att tillgå. Vidare efterlyser föräldrarna att de behöver ha fortsatt uppföljning och stöd efter hemflytten. Socialsekreterarna upplever också att föräldrarna behöver fortsatt stöd i sin föräldraroll, ett stödjande nätverk, ekonomiskt stöd och avlastning vid behov. Sämre yttre förutsättningar skapar känslor av otillräcklighet och låg självkänsla hos föräldern. Positiva och fungerande yttre omständigheter såsom en tillräcklig ekonomi och ett bra boende är en förutsättning för att återföreningen skall bli lyckosam, harmonisk och hållbar i längden.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
1.1 Bakgrund och problemområde	1
1.2 Syfte.....	2
1.3 Frågeställningar	2
2. CENTRALA BEGREPP	3
3. METOD	6
3.1 Introduktion och inledande metoddiskussion	6
3.2 Intervju som metod.....	7
3.3 Avgränsning	8
3.4 Urval.....	8
3.5 Tillvägagångssätt.....	10
3.6 Intervjuer och frågeformulär	11
3.7 Uppsatsens trovärdighet	12
3.7.1 Förförståelse	12
3.7.2 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet.....	13
3.7.3 Reliabilitet.....	13
3.7.4 Validitet	14
3.7.5 Generaliserbarhet	14
3.8 Etiska aspekter.....	15
3.8.1 Avslutande metoddiskussion	16
4. TIDIGARE FORSKNING	16
4.1 Inledning.....	16
4.2 Kriterier och samarbete	17
4.3 Umgänge	18
4.4 Återförening mellan biologföräldrar och barn.....	18
4.5 Stöd.....	19
4.6 Yttre förutsättningar	20
5. TEORI OCH TEORETISKA BEGREPP	21
5.1 Metod för kunskapsinhämtande.....	21
5.2 Utvecklingsekologiskt synsätt	22
5.3 Skuld och skam.....	25
5.4 Stigma.....	26
5.5 Kris	27
5.6 Föräldraskap	29
6. EMPIRI OCH ANALYS	30
6.1 Inledning och presentation av analysmetod.....	30
6.1.1 Presentation av biologföräldrarna	31
6.1.2 Presentation av socialsekreterarna	33
6.2 Kriterier	33
6.2.1 Biologföräldrarnas berättelser.....	33
6.2.3 Socialsekreterarnas erfarenheter	34
6.2.4 Analys.....	35
6.3 Samarbete och stöd.....	37
6.3.1 Biologföräldrarnas upplevelse	37
6.3.2 Socialsekreterarnas erfarenheter	40
6.3.4 Analys.....	43
6.4 Umgänge	45
6.4.1 Biologföräldrarnas berättelser.....	45
6.4.2 Socialsekreterarnas tankar	47
6.4.4 Analys.....	48
6.5 Återförening mellan barn och biologföräldrar.....	49
6.5.1 Biologföräldrarnas upplevelser.....	49

6.5.2 Socialsekreterarnas erfarenheter	53
6.5.3 Analys.....	54
6.6 Yttre förutsättningar	56
6.6.1 Biologföräldrarnas berättelser.....	56
6.6.2 Socialsekreterarnas erfarenheter	57
6.6.3 Analys.....	58
7. RESULTAT	59
7.1 Slutsatser	59
8. DISKUSSION	61
8.1 Diskussion om teorianvändningen.....	61
8.2 Slutliga reflektioner	61
Referenser	64
Litteraturlista	64
Uppsatser	65
Artiklar.....	66
Offentligt material och elektroniska källor	66
Bilaga 1: Informationsbrev om C-uppsats.....	67
Bilaga 2: Intervjuguide till biologföräldrarna.....	68
Bilaga 3: Intervjuguide till socialsekreterarna.....	70

1. INLEDNING

Vi vill inleda med att tacka samtliga informanter, både föräldrar och socialsekreterare. Ni har möjliggjort sammanställandet av den här studien genom att dela med er av er tid, kunskap, erfarenheter, upplevelser, känslor, tankar och åsikter.

Till er föräldrar vill vi rikta ett särskilt tack eftersom många delar i intervjun väckte upp smärtsamma minnen hos er från era liv. Ni valde ändå att berätta vidare om era erfarenheter vilket har varit ovärderligt för oss. Vi uppskattar verkligen er insats!

Till er socialsekreterare vill vi säga att vi märkte och kände att ni alla varit både intresserade av och engagerade i de familjer ni berättade om för oss och att ni var måna om att det skulle gå bra för dem. Vi upplevde att vi förde bra samtal vid intervjuerna trots att även andra frågor kom upp under samtalets gång. De hörde inte alltid till intressesfären runt intervjuguiden, men de var nog så intressanta och viktiga ändå.

Ett speciellt tack även till våra egna familjer och vänner som har stöttat oss under hela studietiden och haft ännu mer tålamod med oss i vår skrivprocess då vi definitivt gått under jorden i symbios med varandra. Utan ert stöd skulle vi aldrig ha klarat av att slutföra vår studie!

Vi vill slutligen tacka vår handledare Ingrid Höjer som har varit till stor och ovärderlig hjälp, både vad det gäller att ge oss konstruktiv kritik och flera användbara tips om relevanta källor att söka kunskap från. Hon har naturligtvis även handlett oss genom metod- och teorival och fungerat som ett bollplank för oss vid våra handledningssamtal där våra frågor och funderingar har fått ta stor plats och tid. Vår handledare har bidragit i hög grad med sin yrkeserfarenhet och kunskap som både socionom och forskare men också peppat oss med sin humor och uppmuntrat oss då vi behövt det. Så, ett stort tack för din hjälp Ingrid!

1.1 Bakgrund och problemområde

Problemområdet som vi undersöker i studien är hur samarbetet mellan socialsekreterare och biologföräldrar ser ut och utformas innan och efter deras barn flyttar hem igen efter en familjehemsplacering. Lilja (2008) skriver att man som forskare bör, om möjligt, välja ett ämne som intresserar en själv, upplevs som angeläget och kan bli till nytta för andra (Ibid.). Vår tanke och förhoppning med uppsatsen är att höja både vår egen och andras medvetenhet och kunskap om hur återföreningen kan upplevas av biologföräldrar efter att deras barn har varit omhändertaget. Vi vill också få och sprida mer kunskap om hur samarbetet mellan föräldrar och socialtjänsten kan se ut överlag i en återföreningsprocess.

Funderingar vi har handlar exempelvis om vilka kriterier föräldrarna ska ha uppfyllt för att barnen ska få flytta hem igen. Andra funderingar handlar om hur det upplevs, fungerar och känns att bli förälder igen på heltid efter att barn har varit placerade i familjehem. Ytterligare frågor handlar om dessa föräldrar vill ha och behöver stöd i sitt föräldraskap och hur det stödet i sådana fall kan se ut. Problemområdet har utformats från de frågor vi har runt temat återförening.

Vi tycker att studien är av nytta och borde vara av intresse, för oss själva i första hand naturligtvis, men även för de föräldrar och socialsekreterare vi har intervjuat. Därutöver

tänker vi att även andra föräldrar som befinner sig i, eller har befunnit sig i samma situation, kan finna vår studie intressant, lärorik och givande att läsa. Sist men inte minst tycker vi att andra socialsekreterare, beslutsfattare och övriga professionella som möter familjer med denna problematik i sitt arbete bör ha ett allmänintresse av resultatet i studien.

Vårt val av ämne är känsligt och självklart känsloladdat för berörda föräldrar och barn och därför tycker vi att det är ännu viktigare att lyfta upp fenomenet och skriva om det. Vi har sökt svar på hur man tänker och diskuterar runt ovanstående problemområde och menar att det har varit berikande och lärorikt att få in båda perspektiven, biologföräldrarnas och socialtjänstens. Socialsekreterarnas erfarenheter är oerhört viktiga att lyssna till eftersom de varit inne i dessa familjer och arbetat nära barnen och biologföräldrarna, många gånger kanske under flera år. Biologföräldrarnas upplevelser och tankar kring hur återföreningen såg ut i just deras familjer är också värdefullt för oss att få del av för deras subjektiva bild är ”den andra sidan av samma mynt” (vårt citat).

Ämnet har pockat på vår uppmärksamhet under sista delen av vår utbildning till socionomer. Det har blivit alltmer uppenbart (inte minst under datainsamlingen) för oss att forskning utifrån just detta perspektiv inom den sociala barnvården är relativt tunnslätt. Man talar eller skriver inte så mycket heller om just biologföräldrar och hemflyttande barn vare sig på socionomprogrammet eller på de Barn- och Familjenheter vi har praktiserat på och sedermera även arbetat på som socialsekreterare. Ett diskussionsämne som vi har upplevt diskuteras mer är hur stöd till barnen och familjehemsföräldrarna ska och bör utformas vid både placeringen av barnet men också vid tiden för hemflytten vilket naturligtvis också är oerhört viktigt.

Vi anser att mer forskning inom vårt ämne, där fokus även läggs på biologföräldrarnas behov av stöd, skulle komplettera och höja kunskapen för alla berörda inom den sociala barnvården, inte minst för barnens bästa.

1.2 Syfte

Larsson (2008) skriver om att man som forskare har hjälp av att avgränsa intresseområdet med hjälp av teman som man sedan kan koppla ihop och använda i intervjuguiden och analysdelen (Ibid.). Vi har arbetat på det viset utifrån både syftet och frågeställningarna nedan.

Syftet är att undersöka hur biologföräldrar upplever sitt föräldraskap under hela återföreningsprocessen. Syftet kan vi uppnå genom att söka kunskap kring hur socialsekreterare och föräldrar samarbetar för att möjliggöra och underlätta återföreningen mellan barn och biologföräldrar då barnen varit familjehemsplacerade.

1.3 Frågeställningar

För att få svar på våra funderingar runt ovanstående fenomen har vi formulerat fyra kvalitativt utformade frågeställningar som fokuserar på ett utvalt tema vilket handlar om att få förståelse för föräldrars och socialsekreterares upplevelser och erfarenheter (Larsson, 2008).

Vår övergripande frågeställning är följande:

- På vilket sätt samarbetar socialtjänst och biologföräldrar för att möjliggöra en återförening då barnen har varit familjehemsplacerade?

De tre underliggande frågeställningarna lyder:

- Vad upplever biologföräldrarna att de behöver för stöd i sitt föräldraskap vid hemflytten?
- Vad upplever socialtjänsten att biologföräldrarna behöver för stöd i sitt föräldraskap vid hemflytten?
- Hur påverkar yttre omständigheter återföreningen?

Dessa frågeställningar har varit centrala och till hjälp i tematiseringen av materialet och i arbetet med att utforma intervjuguiden (Se bilaga 2 och 3) samt senare även i analysen.

2. CENTRALA BEGREPP

Återförening, hemflytt, familjehem, biologföräldrar, stöd, yttre förutsättningar, SoL och LVU

Vi är medvetna om att det kan finnas ett flertal förklaringar till ovanstående begrepp. Därför tycker vi att det är viktigt att ge en tydlig definition av begreppen så som vi valt att tolka och använda dem i uppsatsen. Vi kommer nedan att enligt ovanstående ordningsföljd tydliggöra dem och hoppas att detta ska underlätta för läsaren att begripa vad vi menar i löpande arbete.

Vår definition på begreppet **återförening** avser den process som innebär att barn och biologföräldrar återförenas efter en placering i familjehem, antingen med tvång enligt LVU, (lagen om vård av unga) eller frivilligt enligt SoL, (socialtjänstlagen). Vårt tidsperspektiv vad det gäller återföreningen i den här studien startar då föräldern fått klart för sig vilka kriterier som gäller för att barnet ska få flytta hem igen och aktivt börjar arbeta för en återförening. Återföreningsprocessen får anses avslutad då föräldern själv upplever att barnet verkligen bor hemma igen och de återigen blivit en familj vilket kan ta lång tid. Vi har inte låst oss vid tidsperspektiv i studien alls utan bara frågat om våra informanternas upplevelser och erfarenheter runt återföreningsprocessen.

Vad vi avser med begreppet **hemflytt** är att det familjehemsplacerade barnet flyttar tillbaka hem till sina biologiska föräldrar igen.

Familjehem som begrepp förklaras i en rapport *Barn och unga - insatser år 2007* (SOCIALTJÄNST 2008:9) på Socialstyrelsens hemsida och definieras enligt följande:

Enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och fostran eller vuxna för vård och omvårdnad och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt. Kommentar: boende i familjehem kan ges som bistånd med stöd av SoL. Familjehem används också för vård som beslutats med stöd av LVU (Ibid,s.16).

Begreppet **biologföräldrar** avser de föräldrar som rent biologiskt är barnens mor och far och som (i våra informanternas fall, se resultatdelen) varit barnets/barnens vårdgivare vid

omhändertagandet. När vi använder begreppet *föräldrar* i löpande text, avser vi alltid de biologiska föräldrarna. Skriver vi om familjehemsföräldrarna så kommer vi att använda hela beteckningen för att inte skapa förvirring bland de olika begreppen.

Med **stöd** menar vi exempelvis samtalskontakt med kurator, terapeut eller psykolog eller liknande. Stöd kan även vara sådana insatser som socialtjänsten kan erbjuda i form av bland andra; kontaktfamilj, kontaktperson, föräldraträningskurs, hemmahosare och familjeterapeut. Dessa insatser kan vara ämnade att ge föräldrar avlastning och stöd i att sätta och upprätthålla regler och rutiner för sina barn och ungdomar. Det finns också stöd i form av program som kan sättas in för att träna och hjälpa familjen som helhet i att hitta nya förhållningssätt i relationen till varandra. Stödet kan också innebära urinprovskontroller för föräldrarnas del och regelbundna uppföljningsmöten med socialtjänsten.

Yttre förutsättningar är ett samlingsbegrepp som förekommer och används bland annat som tema i intervjuguiderna (se bilaga 2 och 3). Begreppet avser i texten faktorer som nätverk, boendesituation, arbete, utbildning och ekonomi.

SoL (2001:453) är en förkortning av socialtjänstlagen och vi utgår från hur lagen definieras i Norström & Thunved (2005). Författarnas förklaring lyder:

6 Kap. 1 § SoL” Socialnämnden ska sörja för att den som behöver vårdas eller bo i ett annat hem än det egna tas emot i ett familjehem eller ett hem för vård och boende.

Socialnämnden ansvarar för att den som genom nämndens försorg har tagits emot i ett annat hem än det egna får god vård.

Vården bör utformas så att den främjar den enskildes samhörighet med anhöriga och andra närstående samt kontakt med hemmiljön (Ibid, s.123).

Det står dessutom i 6 Kap. 1 § SoL (Ibid,s.124) att det ofta varit problemen i hemmet och brister i omsorg och föräldraförmågan som gjort att barnet blev omhändertaget från början (Ibid.).

Norström & Thunved (2005) tar även upp begrepp som *kontinuitet*, *flexibilitet* och *närhet* (Ibid. s.123) och författarna skriver att kontinuitet är viktig i barnets kontakt med socialsekreteraren. Handläggaren bör vara densamme även om det sker förändringar i arbetsplanen runt barnet exempelvis med omplacering eller annat. Detta för att säkerställa att de personer som barnet kanske känner tillit inte bara försvinner och byts ut mot en ny socialsekreterare (Ibid.).

Flexibilitet tolkas av ovanstående författare som att socialtjänsten bör vara lyhörd för sådana lösningar som bäst passar för att barnets fortsatta utveckling ska gagnas men att insatserna inte enbart behöver fokuseras på barnet ensamt. Insatser där man arbetar med barnet och biologiföräldrarna tillsammans kan vara en sådan flexibel lösning. Detta är speciellt viktigt om tankar finns kring att barnet ska flytta tillbaka hem igen.

Närhetsprincipen (Norström & Tunved,2005,s.124) betyder enligt författarnas tolkning av lagen att barn alltid ska placeras så nära det biologiska hemmet som möjligt om inte barnets

vårdbehov kräver något annat. I prop. 1996/97:124 definieras *närhetsprincipen* i relation till i vilket hem barnet placeras i. Man uttrycker där att *närhetsprincipen* inte enbart handlar om hur många mil det är mellan barn och föräldrar. Propositionen tar även upp att det är viktigt att tänka på hur kulturella skillnader kan påverka barnets situation negativt och att det är viktigt att socialtjänsten, så långt det är möjligt, hörsammar biologföräldrarnas önskemål om i vilken slags familj barnet ska placeras. I valet av familjehem bör socialtjänsten vara noga med att välja ut sådana familjehemsföräldrar som är klara över sitt uppdrag som familjehem och är beredda att samarbeta med biologföräldrarna för barnets skull (Norström & Thunved, 2005, s127).

I 6 Kap. 8 § SoL: *"När ett barn bereds vård i ett annat hem än det egna är utgångspunkten att barnet ska återförenas med föräldrarna så snart vårdbehovet har upphört. Socialnämnden har ansvaret för att alla de åtgärder vidtas som behövs för att en sådan återförening skall kunna ske* (Norström & Thunved, 2005,s.136). I samma paragraf står också att socialtjänsten har uppföljningsplikt, minst var sjätte månad, för barn som är placerade i annat hem än hos sina biologiska föräldrar (Ibid.s.135).

LVU (1990:52) är en förkortning av Lagen med särskilda bestämmelser för vård av unga. Vi utgår även här från Norströms & Thunveds (2005) tolkning av lagstiftningen. Denna lag inriktas på tvångsplacerade barn och hur socialtjänsten bör tänka och agera utifrån placerade barns återförening med de biologiska föräldrarna. De tidigare nämnda författarnas (Ibid.) definition är som följer;

LVU 1 §: Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdomar skall göras i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453). Insatserna skall präglas av respekt för den unges människovärde och integritet (Norström &Thunved,2005,s.241).

LVU 2 §: Vård skall beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa och utveckling skadas (Ibid., s.247).

När barn omhändertas enligt LVU 2 § är det på grund av att socialtjänsten inte uppnått samförstånd enligt LVU 1 § med barnets vårdnadshavare och att föräldrarna motsätter sig en frivillig placering enligt Socialtjänstlagen. Socialnämnden måste på ett konkret sätt kunna påvisa och relatera riskerna och barnets vårdbehov till bristerna i föräldraomsorgen och/eller andra brister i hemmiljön för att LVU ska bli aktuellt. Vi redovisar inte LVU 3 § eftersom den paragrafen handlar om tvångsomhändertagande på grund av ungas eget destruktiva beteende. Den sistnämnda paragrafen är därför inte aktuell då samtliga föräldrar i vår studie har haft en missbruksproblematik (Norström & Thunved, 2005; SOS,1999).

14 § LVU tar upp frågan om umgänge mellan barn och biologföräldrar med följande formulering: *"Socialnämnden har ett ansvar för att den unges behov av umgänge med föräldrar och vårdnadshavare så långt möjligt tillgodoses"*(Norström&Thunved,2005,s.278). Författarna utvecklar detta närmare med att beskriva vikten av att biologföräldrarna får stöd av socialnämnden genom ett nära samarbete och kontinuerligt umgänge med sina barn för att en återförening ska bli möjlig att genomföra (Ibid.).

3. METOD

3.1 Introduktion och inledande metoddiskussion

Vi har för avsikt att i följande metodkapitel på ett så överskådligt sätt som möjligt, redovisa och diskutera bland annat hur vi valt metod, urvalet av informanter, vilka avgränsningar vi gjort samt även redogöra för vår syn på uppsatsens trovärdighet under respektive rubrik nedan.

Widerberg (2006) menar att man i kvalitativa undersökningar primärt letar efter innebörden av ett fenomen, medan man i en kvantitativ undersökning söker efter frekvens (Ibid.). Eftersom vi vill nå förståelse om ett fåtal informanternas tankar och upplevelser av ett visst tema anser vi att den kvalitativa metoden absolut är den metod som lämpar sig bäst till vårt syfte med studien. Widerberg (2006) resonerar vidare om att forskningsmetod bör väljas noggrant och helt och hållet utgå från de frågor man vill ha besvarade i intervjuguiden och inte från vad som är tradition (Ibid.). Som framgår av våra intervjuguides stämmer detta resonemang väl in på hur vi valt att formulera våra frågor genom att vi sorterat in de frågor vi vill ha svar på under olika teman (se bilaga 2 och 3).

Vi hade även kunnat utforma en enkät vilken hade kunnat nå många fler personer än de som ingår i vår studie. Men med tanke på det svåra ämne vi har valt att undersöka, så är vi övertygade om att vi aldrig skulle ha erhållit samma djup i svaren från biologföräldrarna som skedde, då frågor i enkäten hade kunnat missförstås eller undvikits helt av informantföräldrarna då de kanske hade upplevts som för smärtsamma att svara på. Möjligen hade många av informanterna även upplevt att enkäten var alltför omfattande och därför inte orkat svara på alla frågor eller ännu värre, inte svarat alls. Vi tror inte att vi hade uppnått samma kvalitativa förståelse för fenomenet återförening som vi tycker oss ha gjort nu, om vi hade valt kvantitativ metod eller en kombination av båda metoderna.

Inledningsvis var vi mycket osäkra på hur vi skulle välja ansats och vi diskuterade fram och tillbaka och vägde fördelar och nackdelar mot varandra. Vi tänkte att en fenomenologisk ansats kanske skulle passa bättre eftersom vi anade att speciellt föräldrarnas berättelser skulle kunna bli ganska djupa och beskrivande utifrån deras livsupplevelser. Men då hade vi fått göra en fallstudie istället och begränsat antalet informanter till en eller två personer och haft uppföljande intervjuer med dem och varit tvungna att avgränsa urvalet ytterligare och utesluta någon av informantgrupperna. Dessutom så har fallstudier bland annat till uppgift att dels förklara olika fenomen och leda till ny teoribildning. Fallstudier kan även fokusera på antingen informationsinhämtning och/eller jämförelser på hur samma problematik ser ut och upplevs av likartade grupper men som bor på skilda geografiska platser (Trygged, 2008). Men då hade hela syftet med vår uppsats gått förlorad och vi hade fått tänka om helt vad det gäller både metodvalet och formulera ett nytt syfte och frågeställningar. Vi hade även fått utforma intervjuerna till att bli mer djupgående samtal där informanterna fritt hade fått berätta sin historia utan påtaglig styrning från oss.

Eftersom vi inte ville det har vi istället valt att använda en *hermeneutisk ansats* i vår kvalitativa studie för att vi anser att den är ett bra och logiskt hjälpmedel för oss i vårt arbete med att sortera, tolka och tematisera empirin. För att öka vår egen och läsarens förståelse och göra våra valda teman begripligare kommer vi att analysera vårt empiriska material med hjälp

av bland annat vald teori och teoretiska begrepp vilket vi återkommer till i teorikapitlet. Vi tänker däremot förklara begreppet hermeneutik nedan.

Thomassen (2007) beskriver hermeneutiken som läran om tolkning och förståelse om diskurser och skriver att man traditionellt använt hermeneutiken till att tolka texter med sedan lång tid tillbaka. Författarinnan påpekar att tolkningen är central i all forskning. Inom den klassiska hermeneutiken talar man om den "hermeneutiska cirkeln" (Ibid., s.182) och då är tanken att man utifrån de mindre delarnas pendelrörelser, exempelvis som beskrivs i en människas historia, till slut kan bilda det mönster som gör att man förstår helheten. Thomassen refererar också till andra teoretiker, bland annat Gadamer som menade att hermeneutikens största uppgift är att lyfta fram förståelsens betydelse i förståelsen av andra människors inre. Gadamer menade enligt Thomassen också att hermeneutik inte enbart handlar om att utforska textmaterial utan lika mycket att vara lyhörd för det som händer. Det finns heller inga fasta ramar för vad som är rätt eller fel då det gäller förståelse. Man kan heller aldrig vara riktigt säker på att det man tolkat in och tycker sig förstå är objektivt, eftersom allt som händer påverkas av tid och rum (Thomassen, 2007).

Vårt syfte är definitivt inte att göra en diskursanalys av empirin utan att försöka nå förståelse och fördjupa vår kunskap om det fenomen vi studerar och söker svar på genom våra informanternas utsagor. Dessa utsagor har allt eftersom arbetet framskridit jämförts med tidigare forskning och relevanta teorier och teoretiska begrepp. För att få ut mesta möjliga av empirin och kunna tematisera den, behöver vi hitta den metod som fungerar bäst, då vi ska tolka in och förstå våra informanternas olika berättelser. Grupperna har dels olika tankegångar utifrån att de berättar antingen utifrån sina egna erfarenheter och upplevelser eller utifrån sin professionella kunskap och erfarenhet. Deras subjektiva åsikter och tankar skiljer sig dessutom åt ibland inom grupperna vilket också är helt naturligt. Tolkningen av samtliga informanternas berättelser och erfarenheter tycker vi därför kan jämföras med de ovan nämnda pendelrörelserna i den hermeneutiska cirkeln. Därför har valet att använda den hermeneutiska ansatsen blivit den mest naturliga metoden för oss att använda i analysarbetet.

3.2 Intervju som metod

Dalén (2008) skriver att ordet intervju betecknar när två individer talar om ett visst ämne och det sker en "utväxling av synpunkter" (Ibid., s.9) men vi tycker den benämningen låter som ett jämförbart samtal. För oss betyder intervju som metod att vi som intervjuare ställer frågor till våra informanter utifrån vissa utvalda teman i intervjuguiderna. Intervjun i sig kan därför enligt oss inte bli helt symmetrisk som ett jämförbart, normalt samtal mellan två människor blir. Detta eftersom vi som intervjuare, så mycket det går också håller tillbaka våra egna åsikter och tankar då vi inte vill färga våra informanter eller styra deras svar. Däremot delar vi Daléns (2008) åsikt om att syftet med intervjuer är en bra metod för att bemöda sig om att få fram det unika och deskriptiva i människors upplevelser och erfarenheter. Författarinnan lyfter även fram att man kan använda intervjuer som huvudkälla till den empiriska insamlingen vilket motsvarar vårt arbetssätt i uppsatsen (Ibid., 2008).

Widerberg (2006) anför i sin bok *Kvalitativ forskning i praktiken* att intervjuer handlar om att få människor att lämna uppgifter och berätta sin historia. Interaktionen som uppstår mellan forskaren och informanten och det samtal som det genererar i är unikt för just kvalitativ forskning. Forskaren är det verktyg med vars hjälp samtalet löper vidare. Denne kan följa upp

och fråga mer om sådant som är otydligt uttalat eller helt outtalat verbalt men som forskaren ändå uppfattar i informantens kroppsspråk och själva stämningen i rummet. Författarinnans åsikt är även att intervjuer där man använder sig av strukturerade utformade intervjuformulär inte hör hemma inom den kvalitativa forskningen (Widerberg, 2006).

Detta tycker vi låter logiskt och utifrån vår tolkning så håller vår studie därför det kvalitativa måttet och håller sig inom ramen för det Widerberg (2006) anser hör hemma inom kvalitativ forskning. Vi har exempelvis varit noga med att uppmana och informera våra informanter om att det är deras egen berättelse vi vill lyssna på. Intervjuguiderna har varit ett bra hjälpmedel och underlättat för oss att hålla fokus för att inte missa viktiga teman vilket annars kunde ha hänt. När vi har märkt att vissa saker varit känsliga, outtalade eller blivit oklart formulerade av informanterna har vi direkt följt upp med spontana följdfrågor eftersom vi ansett och anat att det kan ha stor betydelse för dem och för vårt resultat. Dessutom har våra informanter sagt att det tyckt att upplägget under intervjusamtalen varit bra.

Vi tänker oss att intervjuerna i den här studien bildar tegelstenarna i muren. Teorier och teoretiska begrepp, relevant litteratur och tidigare forskning samt vår egen analys utgör slutligen murbruket som fogar samman alltihop till en förhoppningsvis begriplig helhet för både oss själva och de som läser den. Vi tycker därför att intervjumetoden gett oss ett mycket bredare perspektiv av det undersökta fenomenet än om vi bara studerat litteratur och annan forskning.

3.3 Avgränsning

Larsson (2008) skriver om att man som forskare har hjälp av att avgränsa intresseområdet med hjälp av teman som sedan kopplas ihop och används i analysdelen (Ibid.).

Vårt ämne för uppsats handlar om hur biologföräldrarna upplever hela återföreningsprocessen med sina barn som har varit familjehemsplacerade. Uppsatsen handlar dessutom om hur fyra socialsekreterare och sex biologiska föräldrar ser på samarbete och stödinsatser tiden innan och efter hemflytt.

3.4 Urval

Svenning (2003) diskuterar olika slags urval. Författaren påpekar bland annat att när man skriver en kvalitativ studie behöver man göra ett selektivt urval för att hitta informanter som kan exemplifiera det man eftersöker. Svenning diskuterar vidare att man även kan använda sig av ”snöbollsurval” (Ibid., s.110). Både Svenning och Widerberg (2006) menar att möjligheten att använda just den metoden uppkommer i intervjusituationen genom att en informant nämner någon annan lämplig person att intervjua (Svenning, 2003; Ibid.).

Vi har gjort vårt urval av socialsekreterare med hjälp av ett typiskt selektivt urval så tillvida att vi har tillfrågat personer som har kunskap om vårt valda uppsatsämne (Svenning, 2003). De personer vi ansett varit viktiga för oss att intervjua är socialsekreterare som har erfarenhet av att ha arbetat med återförening av familjehemsplacerade barn och deras biologiska föräldrar.

De sex biologföräldrarna har valts ut dels med hjälp av ett selektivt urval (Svenning, 2003) och dels via den så kallade ”snöbollsmetoden” (Svenning, 2003; Widerberg, 2006, s.177)

eftersom vi fick tips om två av våra intervjuade föräldrar och en socialsekreterare från andra informanter. Urvalet av föräldrarna innefattade deras upplevelse av att ha genomfört en återförening med sina barn. De tre informanterna tillkom dock inte under själva intervjuerna vilket skiljer vårt snöbollsurval från det som Svenning och Widerberg (Ibid.) inkluderar i begreppet. Vi passade istället på att fråga våra tilltänkta informanter om de kände någon annan lämplig person som uppfyllde våra kriterier redan vid första samtalet då de tillfrågades om de ville delta i studien.

Samtliga informanter utom en har tillkommit via egna kontakter på tidigare arbetsplatser och varför det blev så diskuterar vi i kapitlet tillvägagångssätt och vi har även diskuterat hur vi handskats med detta utifrån våra etiska aspekter i avsett kapitel.

Endast en av de tio informanterna i studien är man vilket kanske kan tyckas ha betydelse. Riktigt hur det har påverkat studien vet vi faktiskt inte eftersom vår fokus dels inte legat på genus och könsskillnader och dels har vi inte heller studerat det närmare då vår fokus inte är inriktat på detta ämne.

Det typiska urvalet då det gäller biologföräldrarna handlar om att vi satt upp följande kriterier;
1. Barnet/barnen ska ha varit placerade i familjehem minst ett år.

2. Barnet/barnen ska vara under 18 år vid återföreningen

3. Det ingår inte i kriterierna att barnet/barnen måste bo kvar hemma längre då det är själva återföreningsprocessen vi fokuserat på. Här tänker vi att barnet kan ha blivit omplacerat igen eller flyttat hemifrån på ett naturligt vis.

De flesta av våra informanter kommer från olika orter i västra Sverige och en av dem intervjuades i telefonen då den personen bor i en annan del av landet. Så vitt vi vet så känner inte socialsekreterare och biologföräldrar till varandra men en del av föräldrarna känner däremot varandra sedan tidigare.

Vi vill upplysa läsaren om att det uppstod ett missförstånd mellan oss och en av våra biologföräldrar då vi tillfrågade henne om hon kunde tänka sig att delta i studien. Detta missförstånd handlade om att kriteriet om att barnet skulle ha varit placerat i familjehem innan återföreningen, inte uppfylldes. När vi väl satt i intervju med modern förstod vi att hennes son innan återföreningen hade varit placerad på institution. Dock hade sonen varit placerad i familjehem tidigare innan han omplacerades till denna institution.

Vi inser naturligtvis att moderns erfarenheter kan skilja sig åt en del från de andra föräldrarna som kanske upplevt det som svårare på andra sätt att ha sina barn placerade i ett familjehem. Detta eftersom det i ett familjehem finns andra vuxna att känna konkurrens för och jämföra sig med än på en institution där det istället finns en personalgrupp. Med en personalgrupp behöver inte föräldern dela föräldrskapet på samma sätt eller bli jämförd eller jämföra sig med den andra familjen vilket kan upplevas som mindre konfliktfyllt och hotfullt av biologföräldern.

Vi har trots dessa faktorer ändå valt att använda intervjun med modern eftersom hennes berättelse inte på något sätt skiljer sig från de övriga biologföräldrarnas. Dessutom anser vi att

hennes skildrade upplevelser är av lika stort kvalitativt värde för studiens sammanställande som de övriga föräldrarnas. Vi anser dessutom att moderns berättelse berikar innehållet i resultatdelen och bidrar till att öka läsarens förståelse.

Vi avslutar med att upplysa läsaren om att mer information och beskrivningar om föräldrarna och deras barn (om än kortfattad och till viss del varierande) finns att läsa i kapitel 6.1.1. Där finns uppgifter om hur länge barnen varit placerade, orsakerna till omhändertagandet samt när återföreningen genomfördes och om barnen bor kvar hos sina föräldrar.

3.5 Tillvägagångssätt

Svenning (2003) beskriver olika sätt att samla in empiri på och nämner bland annat att man antingen kan samla in eget material vilket han kallar för *primärdata* (Ibid.s.99) eller använda sig av redan befintligt material som andra redan har samlat in och bearbetat, vilket Svenning kallar för *sekundärdata* (Ibid,s.99). Vår uppsats är främst uppbyggd på *primärdata* (Ibid.s.99) bestående av våra genomförda och nedskrivna intervjuer. Denna datainsamling har vi kombinerat och kompletterat med *sekundärdata* (Ibid.s.99) i vilken vi har tagit del av andras forskning, bland annat i avhandlingar och övrigt offentligt material som exempelvis rapporter från socialstyrelsen. Utöver detta har vi sökt kunskap i relevant litteratur och uppsatser inom vårt valda uppsatsämne eller i angränsande intresseområden.

Vi har aktivt sökt efter kunskap genom tidigare forskning och relevant litteratur i flera av universitetetsbibliotekets databaser, bland annat i: scolar.google, libris, gunda, gupea, csa.web, www.sciencedirect.com men även på andra hemsidor som uppsats.se och socialstyrelsen.

På dessa sidor har vi hittat bra rapporter där bland annat statistik om hur många barn som bor i familjehem hittats och forskning om hur flyttningar till familjehem och uppbrott därifrån påverkar barn och unga. Flera av de offentliga skrifterna har varit både läsvärda och vissa delar i dem har vi använt oss av i kapitlet för tidigare forskning. Vi har hittat flera bra C-uppsatser på ovan nämnda uppsatssida. Vissa av dessa uppsatser har visserligen inte haft samma fokus som oss och heller inte använts som källor i vår studie men de har likväl inspirerat oss i hur vi kan tänka runt teorival, främst då ekologiskt synsätt, skuld, skam och stigma. Några uppsatser har stimulerat oss i funderingarna runt hur ett bra metodkapitel kan se ut som passar vår studie. Ofta har uppsatserna och rapporterna bidragit till att vi hittat bra källor att forska vidare ur som rör vårt ämne delvis eller helt. Internationell forskning inom just vårt ämne har varit svår att få tag på. Men vi hittade en artikel om mödrar som tidigare varit drogberoende och deras upplevelser av återförening med sina placerade barn vilken var användbar till viss del (se Carlsson, Smith, Matto, Eversman, 2008).

När vi gjort databassökning med olika sökord så har vi hamnat på hemsidor där olika företag och organisationer arbetar med samarbete mellan familjehemsföräldrar och biologföräldrar och/eller adoption av familjehemsplacerade barn. Däremot hittade vi ingenting specifikt runt återföreningen mellan biologföräldrar och familjehemsplacerade barn.

Vi vill påvisa för läsaren hur lite och hur tunn forskningen är inom vårt uppsatsämne genom att visa på några av sökorden vi använde oss av för att få fram bra material till uppsatsen.

Biologföräldrar, familjehemsplacerade barn, återförening, hemflyttande familjehemsbarn, återförening barn och föräldrar, barn i samhällsvård, reunion child and parent, children in foster care, reuniting children with birth parents, reunion child* and parent* foster care, birth families reunion foster care, reunion* foster children and their birthparents*, "family reunification", omhändertagna barn i Sverige, barn i familjehem, stigma, skuld, skam och ekologiskt synsätt (för utförliga webbadresser, se referenslistan).

Trots att vi använde alla dessa sökord och kombinationer av desamma så finns det inte mycket forskning att tillgå inom vårt specifika ämne men vi har ändå hittat en hel del som angränsar till vårt ämne vilket vi återkommer till dels i avsett kapitel och dels i analysen.

För att effektivisera arbetet och spara tid så delade vi upp skrivarbetet i början. En av oss skrev ut samtliga intervjuer och den andre av oss skrev under tiden i inlednings- och metodkapitlet. Vi vill ändå poängtera att vi hela tiden fortlöpande diskuterat med varandra och kommit överens om vad vi vill att texten ska innehålla och hur den ska utformas. All övrig text i uppsatsen har vi reflekterat över, tematiserat, analyserat, skrivit ihop och redigerat tillsammans. Resultatet av vårt arbetssätt är studien du håller i din hand.

3.6 Intervjuer och frågeformulär

Vi behövde socialsekreterare och därför påbörjade vi i oktober 2008 vårt sökande efter socialsekreterare som stämde överens med våra kriterier (se urval, 3.4). Vi ringde runt till nio enhetschefer på olika Barn - och Familjenheter i både Göteborgs Kommun och närliggande kommuner. Vi talade med fyra enhetschefer i telefonen och dem vi inte fick tag på personligen talade vi in meddelanden till. Vi presenterade oss och vårt ärende och skickade därefter ut vårt informationsbrev via e-post till samtliga. Vi bad dem att höra av sig till oss med ett besked senast ett visst datum. De som inte hade svarat då påminde vi via e-post igen. Vi fick svar från ett par socialkontor och en av våra socialsekreterare kom till som informant med detta arbetssätt. Men på grund av orsaker som hög arbetsbelastning och nyrekryterad personal såg vissa tyvärr ingen möjlighet att kunna hjälpa oss med informanter. Dock var vi ändå tacksamma över att de svarade.

Eftersom vi hade försökt efter konstens alla regler att få tag på informanter som ingen av oss kände till sedan tidigare och ändå inte lyckades fullt ut, så ansåg vi oss till slut vara tvungna att använda vårt eget kontaktnät. Samtliga föräldrar och alla socialsekreterare utom en har vi därför fått tag på tack vare goda kontakter på arbetsplatser vi tidigare arbetat på. Genom att använda detta arbetssätt fick vi till slut ihop sex biologföräldrar och tre socialsekreterare som ställde upp som informanter och resultatet av intervjuerna framkommer i empiri- och analysdelen.

Vi hade från början intentionen att intervjua samtliga socialsekreterare under en och samma vecka. Föräldrarna tänkte vi intervjua de två följande veckorna. Detta tänkte vi skulle hjälpa oss att hålla fokus på en grupp i taget och dyka ner i varje process för sig. Men det visade sig bli lite svårt att genomföra då vissa tider som hade bokats in fick ändras på grund av förhinder eller att våra förslag på tider helt enkelt inte passade våra informanter. Därför lät vi informanterna styra och vi bokade in de tider som passade dem bäst. Detta resulterade i att vi fick pussla lite och ibland intervjua både föräldrar och socialsekreterare blandat under samma vecka och ibland till och med på samma dag.

De tio intervjuerna utfördes på olika platser och det är helt och hållet informanternas önskemål som avgjort var. Detta tycker vi har fungerat mycket bra, både för dem och för oss. Två av föräldraintervjuerna skedde i ett bokat rum på Universitetet, två andra på föräldrarnas arbetsplats och de två sista intervjuerna ägde rum hemma hos dem. Tre av socialsekreterarna valde att bli intervjuade på sina respektive socialkontor och den fjärde intervjuades via telefon vilket också fungerade bra. Samtliga intervjuer utfördes mellan veckorna 43-45 år 2008 och varje intervju varade mellan 45 minuter till 1,20 timme.

Vi utgick från en intervjuguide där vi formulerat övergripande teman med tillhörande underfrågor som låg i närheten av våra frågeställningar. Detta underlättade för oss som relativt oerfarna intervjuare att styra in informanterna på temaspåret igen när vi ibland märkte att de svävade iväg under intervjun (Larsson, 2008). Men vi betonade tydligt för alla informanter att frågeguiden bara var till stöd i intervjun och att vi främst var intresserad av deras egen berättelse trots att vi hade med vissa teman som vi önskade få svar på.

Vi har varit noga med att den av oss som kände informanten sedan tidigare (se kapitlet förförståelse 3.7.1) inte höll i själva intervjun utan istället satt bredvid och förde stödanteckningar. Denne person kom enligt överenskommelse istället med inpass ifall denne upplevde att något behövde tydliggöras eller hade missats av intervjuaren. John Lilja (2008) skriver att transkribering av bandade intervjuer bör ske så fort som möjligt efter intervjun för att göra analysen lättare (Ibid.). Vi spelade in de semistrukturerade intervjuerna på en Ipod och transkriberade dem ordagrant direkt efteråt i den mån det var möjligt. Vid två tillfällen utfördes dock två intervjuer samma dag och på grund av tidsbrist skrevs de intervjuerna ut nästkommande dag.

3.7 Uppsatsens trovärdighet

3.7.1 Förförståelse

Thomassen (2007) refererar till Gadamer som menade att det är viktigt att uppmärksamma sin egen förförståelse vilket även Widerberg (2006) lyfter fram. Man bör reflektera över hur förförståelsen påverkar hur man tolkar in andra och de handlingar man själv gör (Ibid.). Widerberg (2006) kompletterar Thomassens resonemang ovan och påstår att den förståelse man har bygger på tidigare erfarenheter och kunskap. Författarinnan påpekar också likt föregående författare vikten av att forskaren reflekterar över och presenterar vilken förförståelse och beräkningar denne har med sig in i forskningsarbetet och hur det kan tänkas påverka resultatet (Ibid., 2006).

Vår förförståelse ser ganska likvärdig ut men det finns också skillnader om vi fokuserar på hur vi valt målgruppskurser under vår tid på socionomprogrammet. Vi har båda läst de kurser som ingår obligatoriskt i grundutbildningen till socionom. Men vi har också läst olika valbara kurser.

Vi har därutöver båda två praktiserat och arbetat som socialsekreterare på två olika barn- och familjeenheter i Göteborg och den ene av oss arbetar där fortfarande. Målgruppen är barn och ungdomar mellan 0-18 år och arbetet innefattar myndighetsutövning. De enheterna arbetar med utredningar, insatser via SoL och LVU samt uppföljning av insatserna vilket gör att vi

fått en inblick i hela ärendeprocessen från anmälan och ansökan ända fram till beslut och placering eller andra insatser. Den ene av oss har även tidigare arbetat inom en verksamhet där man riktar sig till kvinnor med erfarenhet av kriminalitet och/eller drogproblem.

Vår handledare Ingrid Höjer har inspirerat oss mycket men vår upplevelse är ändå att hon varit återhållsam med att färga oss med sin förförståelse, breda erfarenhet och kunskap från sin egen forskning. Känslan vi haft är att hon med avsikt låtit oss vara fria att själva söka oss fram till våra egna slutsatser och teorival men att hon likväl på ett finkänsligt sätt lotsat oss rätt och tipsat oss om bra källor och användbara böcker som angränsar till vårt ämnesområde.

Sist men inte minst är vi båda två mammor och vet hur det känns och kan fungera då man är förälder. Vår erfarenhet inkluderar också att leva som ensam förälder och ha hela ansvaret för att uppfostra och försörja sina barn men vi vet även hur det kan vara att leva med den andre föräldern och dela på föräldraansvaret.

Naturligtvis har vår tidigare erfarenhet och de förväntningar vi haft med oss färgat hur vi gjort våra val i arbetet med denna studie. Vi har haft stor nytta av vår förförståelse, inte minst vad det gäller att ta med sådant som vi tycker är viktigt och spara tid då vi kunnat vända oss till de kontakter vi redan har knutit på fältet. Vi har också sparat en del tid på att vi båda fått ganska mycket träning på skrivande och att formulera text. Både under utbildningen men även på de arbetsplatser där vi haft skrivandet som arbetsuppgift. Vi har slutligen diskuterat och bollat saker från olika perspektiv vilket vi tycker har påverkat och bidragit på ett positivt sätt till vårt resultat.

3.7.2 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Kvale (2007) skriver att begrepp som reliabilitet, validitet och generaliserbarhet har en hög ställning inom samhällsvetenskapen som den ”*heliga treenighet*” (Ibid., s.207). Kvale diskuterar vidare att dessa tre begrepp används och uppfattas på olika sätt av forskare beroende på vilken tradition de tillhör. Inom kvalitativ forskning finns det många som upplever begreppen som ett medel för kvantitativa forskare att ignorera och trycka ned den kvalitativa forskningen med. Många forskare anser att begreppen hotar att hämma kreativiteten inom den humanistiska, kvalitativa forskningen. Författaren fortsätter att definiera begreppen och påpekar att validitet kan ses som att något är giltigt. Tillförlitlighet kan ses som synonymt med reliabilitet och generaliserbarhet handlar om något som uppfattas som universellt, alltså något som gäller för de allra flesta (Ibid., 2007). Vi kommer under de tre rubrikerna nedan även att definiera och förklara begreppen utifrån andra metodförfattare. Slutligen har vi för avsikt att, under respektive rubrik, beskriva i vilken mån och hur väl vi själva anser att vi lyckats uppnå grader av reliabilitet, validitet och generaliserbarhet i studien.

3.7.3 Reliabilitet

Reliabilitet sett utifrån positivistiskt förhållningssätt innebär att tillförlitlighet utgår från felfria mätningar och att någon annan ska kunna upprepa och imitera tillvägagångssättet som forskaren haft och nå samma resultat. Lyckas andra med att uppnå samma resultat utifrån samma arbetsmetod så är det ett mått på hög reliabilitet (Thurén, 2006). Kraven på reliabilitet i en kvalitativ studie kan dock inte mätas på samma sätt som i en kvantitativ studie. Detta eftersom kvalitativa studier ofta är och har som syfte att vara mer exemplifierande än generaliserande till sin karaktär (Svenning, 2003).

Uppsatsen bygger på våra sex biologföräldrars personligt vinklade berättelser och erfarenheter om hur återföreningsprocessen fungerat och upplevts mellan dem och deras familjehemsplacerade barn. De fyra socialsekreterarna är i minoritet om man betänker storleken på hela yrkesgruppen. Deras utsagor är naturligtvis också personliga i sin utformning inom deras egen informantgrupp men bygger ändå på deras professionalitet. Detta gör ändå deras berättelser representativa för yrkesgruppen socialsekreterare som arbetar med återföreningar. Men vi tror för den sakens skull ändå inte att alla socialsekreterare arbetar på precis samma sätt med återföreningar men däremot tar vi för givet att samtliga faktiskt följer de rådande riktlinjerna inom social barnavård och gällande lagparagrafer.

Vi anser därför att reliabiliteten i studien ändå är såpass hög den nu kan bli med tanke på antalet informanter. Det vi gjort för att säkerställa tillförlitligheten ytterligare är vi varit noga med att återkoppla vissa uttalanden under själva intervjuerna och därefter transkriberat materialet och återgett informanternas citat ordagrant i empiridelen.

3.7.4 Validitet

Kvale (2007) beskriver att validitet enligt positivistisk tradition ofta definieras som en fråga; *"Mäter du vad du tror att du mäter?"* (Ibid., s.215) och Kvale resonerar i likhet med Thurén (2006) att termen validitet åsyftar att man verkligen undersökt det man uppgav som syfte inledningsvis samt att arbetsmetoderna varit anpassade till syftet (Kvale, 2007;Thurén, 2006). I vår kvalitativa studie har vi inte mätt någonting specifikt utan enbart sökt kunskap och svar på våra frågeställningar runt det fenomen som vi är intresserade av. Vi har varit uppmärksamma på validiteten för att kontrollera om vi fortfarande håller kursen eller om vi hamnat någon annanstans. Det är inte konstigt om det händer då det hela tiden dyker upp stickspår som känns minst lika angelägna och spännande att undersöka. Vad vi kan se så har vi ändå lyckats att hålla oss på spåret. Trots att vi har haft svårigheter med att begränsa oss tycker vi ändå att vi har funnit arbetsmetoder som hjälpt oss att arbeta med det vi föresatte oss från början. Som stöd för det resonemanget tycker vi att resultatdelen påvisar detta och vi har dessutom lyckats svara på våra frågeställningar.

3.7.5 Generaliserbarhet

Kvale (2007) beskriver generaliserbarhet och att vi generaliserar dagligen lite till mans på grund av de förväntningar vi har på eventuella resultat och människors beteende i situationer vi upplevt förut. Men utifrån en humanistisk syn på generaliserbarhet ser varje fenomen och situation olika ut till sin struktur. Därför är det svårt att överföra positivistiska krav som exempelvis en generell målsättning om att sätta upp normer för hur människors beteende ska förstås och tolkas till samhällsvetenskapliga studier. I kvalitativa studier undersöks ofta fenomen som har med människors beteenden och där berättelser om självupplevda händelser ingår (Kvale, 2007). Sådana studier tänker vi är svåra att applicera över på gemene man och vi tycker därför att resultat från dem hellre bör presenteras och tolkas som unika företeelser än att enbart ses utifrån kvantitativa mått.

De sex föräldrarna i vår kvalitativa studie har en gemensam erfarenhet utöver att de är föräldrar som i sig är ganska unik. De har haft sitt/sina barn placerade i familjehem vilket föräldrar i allmänhet inte har upplevt och förmodligen inte kommer att uppleva heller. Vi gör inte heller anspråk på att resultatet vi analyserat och kommit fram till vissa slutsatser i gäller för alla andra föräldrar bara för att de råkar ha samma sociala problematik som dessa föräldrar

haft. Däremot tror vi att det som föräldrarna berättat om faktiskt kan vara upplevelser och erfarenheter de delar med andra föräldrar som befinner sig eller har befunnit sig i liknande situation. Men vi vill ändå poängtera att det vi kommit fram till i uppsatsen utmärker enbart de föräldrarna vi har intervjuat i vår urvalsgrupp.

Kring de fyra socialsekreterarna tänker vi att det finns en betydlig skillnad från föräldrarna. Vi anser att de är representativa för sin yrkesgrupp trots att de bara är fyra stycken och även olika individer. Utifrån intervjuerna och transkriberingen av desamma har vi uppfattat att deras utsagor är likartat färgade dels av rådande riktlinjer och lagparagrafer som styr arbetet inom den sociala barnvården och dels av den professionella erfarenhet de besitter vilket vi ändå tycker säkerställer en viss grad av generaliserbarhet.

3.8 Etiska aspekter

Inför arbetet med den här uppsatsen har vi diskuterat sinsemellan och funderat var och en över hur vi ska bära oss åt för att bära oss etiskt riktigt åt som forskare. Vi har kommit fram till att vi får göra som de flesta andra gjort före oss, helt enkelt följa de etiska riktlinjer som Vetenskapsrådet tillhandahåller och som tydliggörs på ett konkret sätt av flera författare i ett antal metodböcker.

En sådan författare är bland annat Kvale (2007) som menar att intervjun som metod påverkar både intervjuaren och den som blir intervjuad. Alla andra som sedan i efterhand tar del av det färdigställda materialet påverkas utifrån den implementerade kunskap som kommer ut av materialet. Kvale menar vidare att det därför är viktigt att tänka etiskt under alla faser i forskningsperioden och inte stanna vid att reflektera över etik enbart i en enstaka fas, som exempelvis då forskaren informerar sina blivande informanter. Kvale presenterar även sju tänkvärda stadier som man kan använda sig av under hela forskningsprocessen (Ibid. 2007).

Vi har verkligen funderat mer än en gång under tiden vi skrivit klart uppsatsen på hur vi ska bete oss och skriva för att arbetet ska genomsyras av respekt och hänsyn för våra informanters väl och ve i första hand och inte av vår nyfikna lust att få svar på våra frågor.

För att lyckas med detta, så långt det är möjligt, har vi använt oss av Kvale (2007) och Vetenskapsrådets (1990) fyra etiska aspekter för informanternas del. Dessa är: informationskrav, samtyckeskrav, konfidentialitetskrav och nyttjandekrav.

Samtyckeskravet har vi tagit hänsyn till genom att reflektera över att det för biologföräldrarnas del kan riva upp mycket gammalt och smärtsamt både innan och efter intervjuerna som de kanske helst vill lägga bakom sig. Vi har upplyst dem om vi är medvetna om detta och uppmanat dem att tänka igenom sitt deltagande och dra sig ur om de tycker det känns alltför obehagligt. Vi har i samtal med informanterna ändå förstått att föräldrarna ville genomföra och delta i studien eftersom de påtalade att det kändes viktigt och bra för dem att göra det. Några föräldrar uppgav att även om det rev upp mycket gammalt inom dem och att det stundtals kändes svårt att prata om hur det var, så kändes det ändå bra därför att deras deltagande kanske kan bidra till att hjälpa andra familjer längre fram. Vi frågade ändå om de hade någon att tala med efteråt och erbjöd dem att ringa oss om det skulle dyka upp frågor eller något annat efteråt som de ville dryfta.

För socialsekreterarna tänker vi främst på att en del i deras professionalitet handlar om att bidra till att gynna den enskildes väl och ve på olika sätt och forskning kommer många tillgodo. Vi märkte att samtliga socialsekreterare var positivt inställda till att delta i studien. Några av dem ansåg att det är mycket viktigt med mera kunskap om hur socialtjänsten bättre kan stödja denna föräldragrupp och barnen vid återföreningen.

Vi garanterade och informerade samtliga informanter muntligt och skriftligt om att och hur deras anonymitet skulle skyddas och vad deras medverkan ska leda till. Detta menar vi är ett hänsynstagande inför både *informations-* och *nyttjandekravet*.

Ett etiskt hänsynstagande inför *konfidentialitetskravet* gjorde vi genom att inte avslöja vilka som skulle intervjuas i informantgrupperna. De två olika grupperna av informanter har inte fått veta vilka föräldrar respektive socialsekreterare som är med i studien. Däremot vet vi att informanter från föräldragruppen vet om vissa andra föräldrar som deltagit då flera av dem känner varandra.

Vi har både inledningsvis och i samband med intervjun upplyst samtliga informanter om att deras medverkan är frivillig och att de när som helst kan avbryta sin medverkan om de inte längre vill vara med. Vi har också avkodat samtliga namn och andra detaljer i studien som kan göra att andra känner igen informanterna. Vi har även informerat informanterna om att bandinspelningarna raderas efter utskrift men att materialet kommer att återges i citatform i studien. Detta sammantaget är etiska överväganden vi gjort inför både *samtycke*, *konfidentialitet-* och *nyttjandekravet* (Kvale, 1995, Vetenskapsrådet, 1990).

3.8.1 Avslutande metoddiskussion

Med tanke på den diskussion vi fört i hela metodkapitlet så har vi märkt att Kvaless (2007) resonemang inspirerat och övertygat oss om att den metod vi valt passar bäst till syftet med uppsatsen. Den empiri vi är ute efter kan enligt oss enbart inhämtas med hjälp av utvalda människor som har denna erfarenhet och är villig att berätta om den för oss. Kvale (Ibid.) diskuterar även att ämne och metod bör ha ett vetenskapligt värde och leda till ny kunskap som i sin tur kan förbättra människors förutsättningar framåt. Vi anser att vår kvalitativa studie är av en sådan art att detta faktiskt är möjligt trots relativt få informanter. Detta eftersom fenomenet att familjehemsplacerade barn som flyttar tillbaka hem till de biologiska föräldrarna inte är lika vanligt som att barnen placeras utanför biologhemmet. Vi tror dessutom inte att föräldrars eller socialsekreterares upplevelser hade skiljt sig i någon större utsträckning även om vi hade gjort en ännu större kvalitativ studie som nått många fler. Vi anser att deras berättelser är oerhört och tillräckligt viktiga som grund för ny kunskapsinhämtning eftersom de både ger ett inifrånperspektiv från två olika sidor, samtidigt som de speglar den rådande samhällsdiskursen.

4. TIDIGARE FORSKNING

4.1 Inledning

I Nilsson (1997) framgår det att ett okänt antal barn flyttar hem till sina biologföräldrar varje år. Författaren framhåller också att återföreningsprocessen är ett relativt okänt område inom forskningen (Ibid.). Enligt vad vi har märkt så har situationen trots att det gått elva år sedan Nilssons konstaterande inte förändrats alls utan det ser fortfarande lika tunnsått ut på

forskningsfältet runt detta tema. Det finns heller ingen tydlig forskning efter vad vi erfarit kring hur återföreningsprocessen kan gå till och/eller vad som krävs för att en återförening skall möjliggöras. Det vi funnit i statistiken är att det under 2007 fanns cirka 21000 barn som var placerade i vård utanför hemmet både enligt SoL och LVU (Socialstyrelsen 2008:9). Vad vi däremot inte funnit är uppgifter på hur många placeringar som upphörde samt hur många barn som återförenades med sina föräldrar.

Vi kommer i följande kapitel att ge läsaren en introduktion av den forskning vi funnit både intressant och användbar för vår analys. Andra forskare har kommit fram till slutsatser som har hjälpt oss att förstå, exemplifiera och analysera vår egen empiri. Dessa forskningsresultat tycker vi ger en bra bild av hur kunskapsläget ser ut på fältet och belyser hur andra ser på hur det kan upplevas och fungera vid en återförening av familjehemsplacerade barn. Vi kommer att under nedanstående rubriker redovisa den forskning vi tycker är relevant för respektive tema.

4.2 Kriterier och samarbete

Harvik & Moldestad (2002) tar i sin artikel "*Etter plasseringen*" upp vikten av en god relation mellan biologföräldrar och fosterföräldrar för att få till ett fungerande samarbete när placeringen väl är ett faktum. Författarna tar också upp att de vuxna som finns runt barnet behöver och bör samarbeta och det gäller både biologföräldrar, familjehemsföräldrar och de professionella. Det som dock ofta framstår som en svårighet i samarbetet är att det bland de vuxna råder en oenighet kring vad som definieras som barnets bästa. Harvik & Moldestad påpekar att det brukar råda en kamp om barnet där det oftast bildas två lag. Å ena sidan finner vi socialsekreterarna och fosterföräldrarna och på andra sidan finner vi biologföräldern (Ibid.).

Persson & Sundelin (2006 s.6) refererar till Sanchirico & Jablonka som också lyfter fram betydelsen av samarbetet mellan biologiska föräldrar och familjehemsföräldrar. För att relationen mellan barn och förälder skall kunna bevaras under familjehemsplaceringen så är det en förutsättning att de vuxna som finns kring barnet kan samarbeta och ha en fungerande relation till varandra. Idag är det enligt författarna vanligt att familjehemsföräldrar skall fungera som stödjande förebilder för de biologiska föräldrarna samt att de skall involvera biologföräldrarna i barnens vardag. Detta arbetssätt kan bli problematiskt om det finns konflikter mellan familjehemsföräldrar och biologföräldrar (Persson & Sundelin, 2006).

Även Höjer (2007:2) menar att det är viktigt med samverkan mellan familjehemmet, biologföräldrarna och socialtjänsten då barnen är placerade. Föräldrarna i Höjers rapport påpekar att det var viktigt att få behålla samma handläggare under hela tiden då barnet inte bor kvar hemma längre. Föräldrarna tyckte också att det var mycket viktigt med kontinuitet i mötena med socialtjänsten för att det ska gå att skapa en grund byggd på tillit och samförstånd. Rapporten lyfter dessutom fram att det finns behov och önskemål från föräldrarnas sida att socialtjänsten ska informera familjehemmet om föräldrarnas nuvarande situation och hur det har sett ut bakåt. Det ger familjehemmet en konkret bild av hur barnet haft det, förståelse för föräldrarna vilket kan underlätta samarbetet mellan familjehemsföräldrar och biologföräldrar. Finns det ingen naturlig dialog mellan ovanstående parter inverkar det negativt på biologföräldrarnas syn på sig själva som föräldrar (Höjer, 2007:2).

4.3 Umgänge

Carlsson, Smith, Matto & Eversman (2008) påpekar i sin artikel att det ökar stressen för modern när barnet placeras långt bort och det försvårar även ett regelbundet umgänge mellan dem (Ibid.).

Andersson (1999) konstaterar att umgänget är oerhört viktigt under tiden som barnen är familjehemsplacerade för att en återförening med biologföräldern överhuvudtaget skall bli möjlig att genomföra. Andersson hänvisar till en rad olika studier där man också lyft fram umgänget i familjehemmet som den viktigaste aspekten då man pratar om återförening. Vidare påvisar författarinnan att om föräldrarna inte besöker sina barn i familjehemmet så kan detta jämföras med att föräldrarna både har gett upp sina barn och sig själva som föräldrar (Ibid.).

Skervfing (1997) tar upp vikten av intensiteten kring umgänget för att kunna möjliggöra en återförening. Hon säger att för att ge återföreningen en chans så skall föräldrar och barn ses ”minst var fjortonde dag” (Ibid.).

Höjers (2007:2) rapport pekar på att det inte alltid fungerar så smärtfritt med umgänget mellan barn och deras föräldrar, speciellt inte då besöken sker i familjehemmet. Föräldrarna uppgav att de vid sådana tillfällen kände sig iakttagna av familjehemsföräldrarna och att även skillnaden blev stor och uppenbar mellan de regler som barnen hade haft då de bodde hemma hos biologföräldrarna och de regler som familjehemmet satte upp för barnen. Men när föräldrarna fick träffa sina barn i det egna hemmet blev träffarna bättre trots att det ändå kändes svårt att få till ett normalt fungerande vardagsliv under så kort tid. Föräldrarna upplevde att barnen hade höga förhoppningar på att dem och att föräldrarna alltid skulle göra ”roliga saker” (Höjer, s.104, 2007:2) tillsammans. Föräldrarnas egna förväntningar var att allt skulle fungera perfekt. Rapporten tyder på att det är oerhört viktigt att umgänget mellan barn och föräldrarna är frekvent och kvalitativt under placeringen om en återförening ska bli möjlig och därför kan ibland en ”neutral plats” (Ibid. s.109) vara att föredra för besöken.

Socialsekreterarna har enligt Persson & Sundelin en mycket viktig roll i det stödjande arbetet för alla parter kring barnet. Ibland kan socialtjänsten bli tvungen att begränsa umgänget mellan biologföräldrar och barn utifrån de konflikter som uppstår mellan familjehemsföräldrar och biologföräldrar. Genom att begränsa umgänget så blir relationen mellan barn och förälder utsatt och lidande vilket naturligtvis medför konsekvenser för alla parter som finns kring barnet (Persson/Sundelin, 2006).

4.4 Återförening mellan biologföräldrar och barn

Skervfing (1997) tar upp olika faktorer som påverkar hur en återförening kan komma till stånd mellan föräldrar och barn. Författarinnan framhåller att i de fall där barnet har blivit placerat med tvång är också förutsättningarna svårare för att få till en återförening. Detta kan ha sin förklaring i att föräldrarnas egen problematik är av så pass allvarlig art. Men det kan också som Skervfing påpekar, bero på, att när socialtjänsten går in med tvångsåtgärder blir det svårare att få till ett samarbete med föräldrarna under placeringen. I de fall där föräldern känt sig delaktig och medverkat till placeringen har förutsättningarna ökat för en återförening. En annan omständighet som författarinnan tar upp är placeringens utformning. Skervfing poängterar också att en återförening kan försvåras om barnet blir placerat långt bort ifrån sina

föräldrar. Författarinnan skriver att placeringens utformning också kan yttra sig i att föräldrar och barn blir främlingar för varandra och detta kan i sin tur leda till en identitetskris hos barnet. Socialarbetarens insatser och planeringens utformande är också avgörande för hur lyckosam återföreningen blir. Redan innan socialsekreteraren genomför en placering så skall det finnas en planering kring hur återföreningen skall gå till. Ju längre tid som ett barn är placerat desto mindre är chansen för en återflytt. Genom att ha en planering kring hur och när återflytten skall ske kan detta upplevas som ett stöd för biologföräldern (Skerving, 1997).

Även Andersson (1999) problematiserar runt återföreningen och menar att trots att biologföräldrarna självklart är nöjda över att ha fått hem sina barn igen så kvarstår många av föräldrarnas egna problem. Dessa problem kan handla om hur biologföräldrarna mår psykiskt och fysiskt och att de har bekymmer med privatekonomin och kanske också saknar sysselsättning (Ibid.). Ärftlighet av dysfunktionella tankemönster man fått med sig under en jobbig uppväxt kan öka en människas sårbarhet (Alborn, 2001) och inverka på föräldraskapet på olika sätt.

Höjer (2007:2) påpekar att återförening också kan vara synonymt med att underlätta och främja umgänget och kommunikationen mellan barn och föräldrar. Många föräldrar både oroar sig inför tanken på en återförening med barnen och har stora förväntningar om hur den ska arta sig. Många är rädda för att de inte ska klara av att bli en förutsägbar och trygg förälder utan misslyckas igen. Rapporten påvisar även att vissa föräldrar kan ha svårt att förstå och tolka in sina barn utifrån ett adekvat synsätt vad det gäller ålder, utveckling och behov efter barnen flyttat hem. En del föräldrar upplever att de har fastnat tidsmässigt runt den åldern barnen var i då de blev omhändertagna (Höjer, 2007:2).

Vanliga problem som kan uppstå är enligt Andersson (1999) att barnen agerar ut sina reaktioner och testar gränser på ett negativt sätt då de flyttar hem till biologföräldrarna igen. Föräldrarna kan uppleva att det är svårt att veta hur de ska bemöta och hantera barnens reaktioner och våga sätta gränser för dem, på grund av höga prestationskrav, skam och skuld känslor samt att de helt enkelt är ovana vid att vara heltidsföräldrar igen (Ibid. 1999).

Det framkommer likaså i Höjers rapport (2007:2) att biologföräldrar många gånger känner att de befinner sig i underläge och inte duger i jämförelse med familjehemsföräldrarna och att det dessutom kan uppstå rivalitet om föräldraskapet. Återföreningen som ett möjligt och tänkt mål bör tydliggöras av socialtjänsten i samband med att barnet placeras i familjehemmet. Detta för att undvika rivalitet mellan familjehemsföräldrar och föräldrarna i fråga om beslut och annat som rör barnets uppfostran och vardag (Ibid.).

Det är också viktigt att även inkludera barnen i planeringen och tankegångarna om att de kommer att flytta hem igen då det blir lämpligt och möjligt. För många barn är återföreningsprocessen svår för de kan hamna i lojalitetskonflikt mellan de olika föräldrarna och dessutom känna ambivalens inför att lämna familjehemmet och oron för om det ska fungera när de kommer tillbaka hem igen (Höjer, 2007:2).

4.5 Stöd

Andersson (1999) hänvisar till Cullbergs beskrivning av hur ett krisförlopp ser ut. Chockfasen är den fas författarinnan relaterar till när hon beskriver hur förloppet såg ut för de mammorna som hon intervjuade i sin forskning. Genomgående för alla mammor var att de den första tiden efter placeringen sjönk ner i ett ökat missbruk samt att de hade oregelbunden kontakt

med sina barn och i vissa fall ingen kontakt alls under familjehemsplaceringen. Efter en tid så följer en bearbetningsfas där föräldrarna börjar göra någonting konkret för att förbättra sin situation. De sökte t ex hjälp för att komma tillrätta med sitt missbruk, vissa började arbeta medan andra påbörjade en utbildning. Genomgående för dessa mödrar var också att de i den här fasen började besöka sina barn regelbundet (Andersson, 1999).

En studie visar på att avsaknaden av bra stöd och andra resurser gör det svårare och mer stressfyllt för mödrar att klara av att genomföra en återförening med sina barn (Carlsson, Smith, Matto & Eversman, 2008). Persson/Sundelin (2006) refererar till Andersson, Andersson och Thorsén som lyft fram dilemmat kring relationen mellan socialsekreterarna och biologföräldrarna. Författarna påpekar att förhållandet mellan socialsekreterarna och familjen som de har utrett inte är jämställt utifrån att socialsekreterarnas roll är dubbel, den är både stödjande och myndighetsutövande (Ibid.).

Skervfing (1997) tar upp vikten av det stöd som föräldern behöver efter att deras barn har blivit omhändertaget. Stödet som erbjuds skall både vara till för den akuta krisen som det kan innebära för föräldern när dennes barn omhändertas, samt att på sikt ha mer långsiktiga stödsatser. Hon menar också att om inte föräldern får det stödet som krävs så kan detta leda till att föräldern överger sitt barn (Ibid.).

Höjers rapport (2007:2) beskriver att biologföräldrarna uppger att de behöver andra som tror på dem och peppar dem och att även annat stöd och insatser kan bli aktuellt då barnen flyttat hem igen.

4.6 Yttre förutsättningar

Det framkommer i Socialstyrelsens rapport (SOS, 2006) att barn till ensamstående föräldrar som är arbetslösa och som har ett långvarigt ekonomiskt bistånd löper högre risk att placeras under familjehemsvård. Vi vet sedan tidigare studier som har gjorts att ensamstående föräldrar i genomsnitt lever under tuffare ekonomiska förhållanden än vad andra föräldrar gör och det framkommer också att situationen för dessa föräldrar har försämrats under den senaste tioårsperioden. De ekonomiska aspekterna är dock inte enda förklaringen till varför ensamföräldraskap kan ha en negativ inverkan på barnens välmående utan faktorer som mindre tid till barnens förfogande och störda relationer i samband med skilsmässa kan också vara en förklaring. Vidare så belyses föräldrarnas personliga egenskaper och föräldrarnas nätverk som faktorer som kan ha betydelse för barns välmående (SOS, 2006).

Psykosociala faktorer kan utgöra stressorer som gör människor extra sårbara i vissa utsatta situationer. Som exempelvis ofrivillig arbetslöshet, bristfällig eller ingen utbildning alls vilket påverkar möjligheterna att få ett arbete, dålig ekonomi, hemlöshet eller trångboddhet, kanske i ett område man inte trivs i. Detta är några exempel på yttre omständigheter som kan bidra till att utlösa depression hos människor (Cullberg, J. 2001).

Andersson (2001) påvisar att när barn blir familjehemsplacerade så får de oftast tillgång till helt andra resurser än vad de hade i sin ursprungsfamilj. Dessa resurser kan vara allt ifrån tillgång till egen dator till, fritidsaktiviteter samt att barnet kommer iväg på semester en eller flera gånger om året. Huruvida vilka möjligheter de biologiska föräldrarna har haft för att

erbjuda barnen samma standard som de hade under den tid de var familjehemsplacerade har inte framkommit på ett tydligt sätt i tidigare forskning (Ibid.).

Höjer (2007:2) beskriver att biologföräldrarna ofta jämför sig själva och sina egna resurser med familjehemsföräldrarna. Föräldrarna kan uppleva en oro inför hur de ska kunna tillgodose barnets behov av materiella ting och fritidsaktiviteter som barnen kanske vant sig vid att få i familjehemmet. Höjer skriver dessutom att stigmatiseringen kan göra att föräldrar abdikerar i sitt föräldraskap genom att sluta tala om vad de tänker, tycker och vill och fråga om saker som rör barnen. Men stigmatiseringen kan också bidra till att tron på den egna föräldraförmågan försvinner helt. Omvärlden kan tolka det som att föräldrarna är arroganta och obstinata och inte längre bryr sig om sina barn utan har gett upp sitt föräldraansvar. Detta kan på sikt leda till att en positiv förändring uteblir och en återförening med barnen inte blir möjlig att genomföra (Ibid.).

Garbarino refereras och tolkas i Anderssons (2004) text och det framförs att vissa familjers livsbetingelser med ensamstående föräldrar som saknar stöd i nätverket, är fattiga på grund av otillräcklig utbildning, är arbetslösa och kanske också mår dåligt psykiskt utgör riskfaktorer för barn. Är dessutom samspelet och kontakten mellan barn och föräldrar bristfällig så ökar riskerna ännu mer för barnets utveckling. Det kan även leda till att negativa livsvillkor och beteenden upprepas från en generation till en annan (Andersson, 2004).

Andersson i Bäck-Wiklund/Lundström (2001) tar upp vikten av att bättra på de yttre praktiska förutsättningar för biologfamiljer när barnen flyttar hem igen. Även om Andersson fokuserar på barnperspektivet så anser vi att den delen av forskningen har betydelse för vår undersökning utifrån att det belyser de skillnader som finns i de yttre praktiska förutsättningar som barnen möter när de väl flyttar tillbaka hem till sin ursprungsfamilj.

5. TEORI OCH TEORETISKA BEGREPP

5.1 Metod för kunskapsinhämtande

Thomassen (2007) beskriver att teorier är ett generaliserande hjälpmedel med vars hjälp man kan förklara och förstå verkligheten. De teoretiska begreppen är de delar som kännetecknar och bildar grunden i teorin och är knutna till varandra. Dessa bildar sedan ett typiskt mönster som antingen formar helhetsbilden eller en större mängd av lärdom. Teorierna slutligen knyter ihop föreställningar och tankegångar till en begriplig sammansatt helhet (Ibid.2007).

Larsson (2008) menar att det finns två vägar att skaffa sig kunskap på. Det ena är när forskaren skaffat sig erfarenhet och intryck från att ha studerat ett specifikt fenomen utifrån många enskilda fall och sett ett bestämt mönster träda fram, kan forskaren till slut påvisa att det finns en generell kunskap om det fenomenet. När forskaren väljer att arbeta på det sättet avgör mönstren i empirin vilken teori som väljs. Detta sätt att nå kunskap kallas för *induktivt* och Larsson påstår att denna väg tillhör den empiristiska traditionen (Ibid,2008,s.20). Den andra vägen att nå kunskap, alltså den rationalistiska vägen, kallas *deduktivt* vilket enligt Larsson innebär att man grundar sin kunskap på tankeverksamhet och redan i förväg bestämda teorier. Den utvalda teorin och/eller teoretiska begreppen bestämmer sedan hur empirin ska tematiseras och analyseras. Man kan också växla mellan de båda metoderna och utgå från teorin och då det krävs och passar från empirin vilket då benämns *abduktivt* (Larsson, 2008).

Att enbart arbeta deduktivt ansåg vi vara en risk att vi då hade varit tvungna att skala bort viktiga delar som kom fram i informanternas berättelser. Det hade resulterat i att den empirin hade försvunnit helt eftersom den inte hade passat in i den teori vi hade bestämt oss för från början. Om vi istället hade arbetat induktivt och låtit empirin styra vårt teorival helt, hade risken varit att vi hade svävat ut och fått svårt att hålla rak kurs i linje med syfte och frågeställningar. För att undvika det och ändå ha en övergripande teoretisk ram så har vi arbetat abduktivt och skiftat mellan teori och mönster i empirin. Dessa mönster har vi sedan jämfört med tidigare forskning och relevant litteratur inom vårt ämnesområde (Larsson, 2008).

Det utvecklingsekologiska perspektivet valde vi från början som en övergripande teoretisk ram. De utsagor som inte passade in där sorterades istället in under andra valda teoretiska begrepp som, stigma, skuld och skam vilket är i linje med det deduktiva kunskapsinhämtandet. Vårt induktiva kunskapsinhämtande växte fram då vi märkte att temat kris och föräldraskap återkom i samtliga informanternas berättelser. Dessutom såg vi en tydlig diskrepans mellan hur föräldrarna upplevde stödet från socialtjänsten innan och efter barnen flyttat hem och hur socialsekreterarna såg på samma sak. Eftersom vi blandat kunskapsinhämtande och val av teorier utifrån de två nyss beskrivna linjerna är vår slutsats att vi arbetat *abduktivt*. Genom det arbetssättet har vi fritt kunnat växla mellan insortering i förutbestämda teoretiska teman och då det inte passat har empirin fått avgöra teorival (Larsson, 2008).

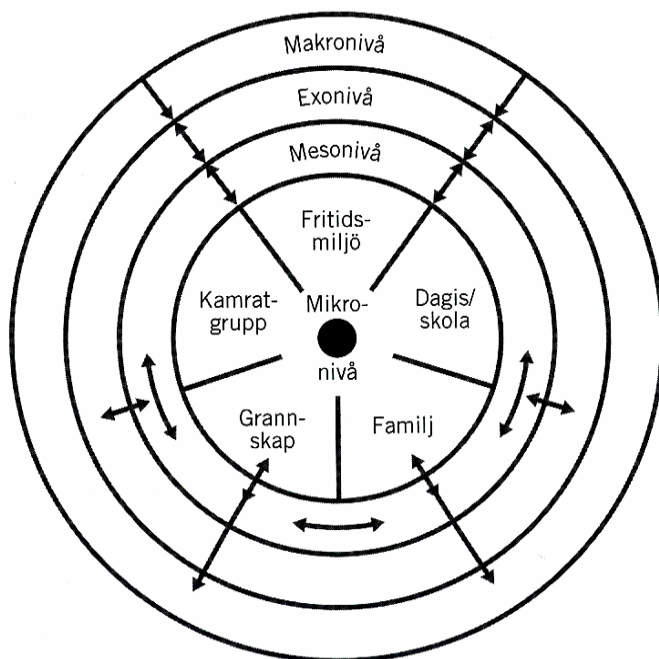
5.2 Utvecklingsekologiskt synsätt

Urie Bronfenbrenner (1979) introducerade den utvecklingsekologiska teorin i sin bok *The ecology of human development* (Ibid.). Utvecklingsekologin är utifrån Bronfenbrenners synsätt ett system av organismer som ständigt är i rörelse och vars nivåer påverkar människan på olika sätt. Författaren kritiserar det snäva synsätt som forskare hade inom det utvecklingspsykologiska fältet och påpekar att det är nödvändigt och viktigt att även se individen i sitt sammanhang då miljön och de olika systemnivåernas rörelser i allra högsta grad påverkar hur individen utvecklas och beter sig (Bronfenbrenner, 1988).

Utvecklingsekologisk teori bidrar till hur man kan studera barns utveckling utifrån en psykologisk aspekt men utvecklingsekologin lyfter även fram miljöns betydelse och påverkan i detta sammanhang (Andersson, 2004).

Bronfenbrenner refereras även av Bengt- Erik Andersson (1986) och författaren påstår att det utvecklingsekologiska perspektivet delvis har vuxit fram ur Bronfenbrenners kritik av de brister han upplevde fanns i den utvecklingspsykologiska kliniska forskningen. Kritiken handlade om att forskningsmetoderna inom det utvecklingspsykologiska området var alltför snäva och man fokuserade i alltför stor utsträckning enbart på individen. Det resulterade i att andra viktiga faktorer som påverkar och ger konsekvenser för ett barns utveckling exkluderades vilket gav ett missvisande resultat. Sådana faktorer är exempelvis familjen, skolan, närmiljön och det övriga samhället som individen lever i och definitivt betydelsen av interaktion mellan dessa. Ska man nå en generell helhetsbild av varför människor formas och socialiseras på olika sätt behöver man koppla ihop både de psykologiska faktorerna med de miljöfaktorer som nämnts ovan och då det behöver man studera individen i den miljö den lever i och är beroende av (Andersson, 1986).

I syfte att åskådliggöra Bronfenbrenners teori anser vi att nedanstående figur av utvecklingsekologiska modellen i form av koncentriska cirklar är lämplig.

Figur 1 Gunvor Anderssons tolkning av Bronfenbrenners olika systemnivåers samverkan och interaktion i den utvecklingsekologiska modellen (Andersson, 2004, s. 187).

Andersson (2004) diskuterar de fyra olika nivåerna i modellen ovan (se figur 1) och att dessa med fördel kan användas som analysmetod. Nivåerna kallas *makronivå*, *exonivå*, *mesonivå* samt *mikronivå*.

Anderssons (2004) definition är att *mikronivån* är synonym med individnivån och den nivå där barnet befinner sig. På denna nivå sker interaktionen mellan barnet och dem som finns närmast som; föräldrarna, andra familjemedlemmar, kamrater, daghem, skola och fritidsaktiviteter (Ibid.). Klefbeck och Ogden (2003) beskriver mikronivån som den primära nivån där barns utveckling sker främst genom dess relationer och samspel med andra. Mikronivån är grundläggande och avgör för barnets senare förmåga att utveckla sig själv och skapa tillitsfulla och bestående relationer till andra människor. Hur relationerna mellan mikronivån och andra system utanför ser ut är oerhört viktigt att beakta eftersom de antingen skapar balans och harmoni i barnets och familjens värld eller tvärtom. I ett obalanserat mikrosystem får barnet inga eller alltför otydliga gränser eller också helt rigida gränser där barnet överbeskyddas. Oavsett vilket av nämnda gränssystem som används så skapar det otrygghet vilket är en stor riskfaktor för barnets utveckling. I ett balanserat system tar de vuxna däremot ansvar och sätter sunda gränser i samspelet med barnet och andra. I livsutrymmet ingår social och emotionell kontakt som ett naturligt inslag vilket ger barnet förutsägbarhet och trygghet. I ett sådant klimat tillåts individen att växa psykiskt och utveckla egen självkänsla och kompetens (Klefbeck & Ogden, 2003).

Mesonivån handlar om hur interaktion ser ut mellan de olika mikronivåmedlemmarna som finns runt barnet. Exempelvis kan det handla om lärares och föräldrars ömsesidiga kontakt med varandra och huruvida föräldrarna tar en naturlig del i vad som händer i barnets skola

och även engagerar sig i barnets andra fritidsaktiviteter och kamrater. Fungerar det väl skapar det trygghet och kontinuitet i vardagen som i sin tur påverkar barnets utveckling positivt (Andersson, 2004). Klefbeck & Ogden (2003) refererar till Bronfenbrenner som ”*tillskriver mesonivån en nyckelfunktion i barns uppväxt*” (Ibid.s.56). Dessa författare menar också att det gynnar barns utveckling när det finns tillräckligt många kontakter utanför den egna familjen och att kvalitén på de kontakterna är frekvent och god och när det uppstår konflikter så löser man dem på ett moget sätt. Fungerar det inte på mesonivån innebär det ökade riskfaktorer för barnet (Ibid.).

Exonivån är det system som befinner sig utanför barnets värld men ändå inverkar påtagligt och indirekt på barnets förutsättningar att utvecklas. Det kan handla om föräldrarnas utbildningsnivå och tillgång till arbete, ekonomi och materiella tillgångar i hemmet, aktiviteter i föreningslivet och övriga organisatoriska faktorer på lokal nivå. Det kan också handla om hur resurserna ser ut i skolan, hur den sociala servicen fungerar och hur man upplever trivsel och trygghet i området där man bor (Andersson, 2004). Klefbeck & Ogden påpekar att det som sker på exonivån bland annat påverkar individers möjligheter att göra saker och även med vem man gör de sakerna. Hur miljön påverkar barnets utveckling handlar slutligen om hur väl de vuxna tillvaratar barnperspektivet (Klefbeck & Ogden, 2003,s.58).

Makronivån slutligen, innebär den påverkan som kommer via strukturell nivå från våra makthavare i samhället. De politiska beslut och de rådande normer som tas och finns styr alla individer indirekt och direkt och påverkar vilka förutsättningar människor har (Ibid.). Sammanfattningsvis så är det lilla barnet mest fokuserat och beroende av dem som sköter om det, alltså den närmsta familjen. Med tiden kommer barnet att vara en aktiv del av och påverkas av de andra nivåerna som nämnts ovan vilket bidrar till barnets utveckling och utvecklingen fortsätter sedan resten av livet (Andersson, 2004). Andra författare som Klefbeck och Ogden menar att makrosystemet avspeglar vilken kultur, ekonomi, politik och ideologier som råder i samhället och vilken mening det skapar i funktionen och hur detta påverkar de underliggande systemen. Makrosystemet kan också indelas i *normativa* och *ickenormativa* livshändelser (Klefbeck & Ogden,2003.s,60, 2003). Med *normativa* livshändelser avses historiska företeelser som alla barn i samma ålder upplevt under sin uppväxt på ett strukturellt plan som krig och vissa influensaepidemier. Med *ickenormativa* menar författarna sådana händelser som sker på ett mer personligt plan. Det kan handla om separationer, sjukdomar, att någon närstående dör och kriser man gått igenom. Hur man påverkas av sådana här upplevelser oavsett om de är normativa eller ickenormativa är individuellt och beror på vilka förutsättningar och strategier man har för att bearbeta och tolka det som sker. Genom att tänka utifrån dessa två olika sorters livshändelser kan man ställa barns upplevelser i relation till både ett individbaserat kontra kollektivbaserat synsätt. Erfarenheter som alla barn som bor i Sverige har hör till makronivån och de erfarenheter som barn får av att gå i grundskolan placeras i exonivån. Fortsätter vi med detta resonemang så hamnar upplevelsen barn får av att gå i samma skola eller samma klass på mesonivån. Däremot så hör unika upplevelser i ett barns liv hemma på mikronivå. Detta inbegriper exempelvis sådana saker som att ha varit placerad i familjehem (Klefbeck & Ogden, 2003).

Avslutningsvis vill vi påpeka att Andersson tar upp dilemmat med att Bronfenbrenners forskning främst fokuserar på barns utveckling. Men trots det så är den utvecklingsekologiska förklaringsmodellen i allra högsta grad tillämpbar även på vuxna människor eftersom utveckling är något som pågår hela livet. Det är viktigt att tolka och se händelser genom hela

livstidsperspektivet - *life course* och inse att laddade omständigheter – *turning points*, kan bli den vändpunkt som bestämmer riktningen framåt för människor (Andersson, s.191,2004).

5.3 Skuld och skam

Anthony Giddens (1999) beskriver olika aspekter av det han menar är det rena förhållandet mellan vuxna människor. Han beskriver på olika sätt vad som hindrar och möjliggör i en sådan relation. Giddens skriver även om relationen mellan barn och förälder och beskriver den i grunden som asymmetrisk i sin utformning. Författaren avser här det naturliga förhållandet i att barnet redan från födseln är totalt beroende av föräldern. Hur detta psykiska band sett ut och fungerat emellan påverkar barnets relationer både med föräldern men även i relationsskapandet med andra människor längre fram i livet. Giddens menar också att ett villkor för att barnet ska utveckla en sund och innerlig relation till föräldern och andra är att barnet upplevt tillit och trygghet i relationen.

Samma författare skriver i ett annat sammanhang i samma bok om *skam* och *skuld* och påpekar att *skammen* påverkar en människas självbild mer än vad skulden gör. *Skuld* har enligt Giddens med moral, rätt och fel att göra och är i sig en sund försvarsmekanism som människor behöver ha för att bete sig på ett acceptabelt sätt och veta när de går över tillåtna gränser. *Skammen* däremot, har med mer djupgående fenomen att göra. Skammen påverkar människors självbild negativt och bidrar till ångest, otrygghet och bristande tillit till sig själv och andra (Giddens, 1999).

Scheff & Starrin (2004) skriver också om skuld och skam utifrån ett interaktionistiskt perspektiv. De menar att skam är motsatsen till emotionen stolthet och bekräftar Giddens resonemang ovan om att skammen inverkar mycket negativt på en persons självförtroende och även på samspelet med andra människor. Dessutom är skam den känslan människor ogärna talar öppet om. Scheff & Starrin (2004) påpekar att det finns stora risker för människor att hamna i långvariga och djupa depressioner om de inte bearbetar det som utlöst skammen (Ibid.).

De sistnämnda författarna (2004) refererar vidare till Goffman som menade att skam är ett samlingsbegrepp som innefattar flera olika sorters skam, exempelvis är det skillnad mellan att känna sig generad, bortstött, otillräcklig eller värdelös. Skam handlar också om hur vi känner, tror och upplever att andras bild av oss är. Detta kan för många människor bli nedbrytande om skammen inte bearbetas. Enligt Scheff & Starrin kan det också gå så långt att bara upplevelsen eller att man tror att andra ser ner på en utlöser skamkänslor fastän det egentligen inte är så vilket är ett hinder i skapandet och vidmakthållandet av sunda relationer (Ibid.2004). Goffman använde enligt föregående författare också uttrycket "*Everyperson*" (Ibid.s.171) som är synonymt med skamfyllda personer som försöker att inte visa upp sin skam. Istället anstränger de sig till det yttersta för att dölja och kontrollera skammen. De kan spela olika roller och sätta på sig en mask som inte är genuin för att duga inför omvärlden. Särskilt under förhållanden då man upplever rädsla för att andra nedvärderar en och/eller ett eventuellt hot mot de sociala banden i familjen föreligger. Metoden att spela någon annan kan vara ett sätt att förneka hur saker och ting ligger till. Den skamfyllda personen kan även bli överdrivet kontrollerande, bete sig negativt och nedlåtande mot andra eller framhäva sig själv för att dölja sin osäkerhet och känslan av underlägsenhet.

Anthony Giddens (1999) beskriver också *livsplanskalendrar* (Ibid,s.106) och förklarar detta begrepp som en metod för människor att skapa ordning på speciella händelser bakåt.

Människor är beroende av denna självbiografiska livsplanskalender för att kunna planera framåt och skapa livstilsstrategier som fungerar i vardagen. För att detta ska bli så bra som möjligt är det viktigt att man reflekterat över och bearbetat sådant som varit svårt tidigare i ens liv. Giddens (1999) fortsätter sitt resonemang med att påpeka att det man planerar in och väljer för framtiden är beroende av det förflutna. Dessa planer och val bildar den yttre verklighets ramverk som innefattar människors liv och som dessa är beroende av. Författaren förtydligar och exemplifierar detta resonemang med att måla upp en bild av en ensamstående, fattig mor. Giddens skriver om hur det kan uppfattas och upplevas för en förälder att vara utestängd från vissa valmöjligheter för att denne saknar den socioekonomiska plattform som krävs för att kunna välja. Den föräldern har inte tillgång till samma möjligheter vare sig för sig själv eller för sina barn jämfört med en förälder som har bättre socioekonomiska förutsättningar. Detta kan upplevas som svårare att acceptera och göra något åt än om valmöjligheterna begränsats på grund av egen vilja, sedvänjor eller kultur (Ibid., 1999).

5.4 Stigma

I vårt samhälle råder vissa moraliska normer, tabun och förväntningar på hur vi själva och andra ska bete sig, professionellt, individuellt och i samspel och relation till andra människor. Exempelvis kan sådana normer och föreställningar handla om vad vi förknippar exempelvis en polis, en politiker eller läkare med. Hur tycker vi att sådana personer ska agera och uppföra sig för att dem ska passa in sitt legitima fack enligt normen? Hur ser vi på och vad är acceptabelt när det gäller kvinnligt respektive manligt beteende och hur ska en riktig och bra förälder bete sig? Är det någon skillnad på hur man ser på en pappors respektive mammors föräldraskap? Vi har kommit fram till att den vedertagna synen på föräldraskapet är både intressant och viktigt för oss att studera närmare i relation till begreppet *stigma*.

Efter den inledningen vill vi presentera ett citat skapat av Scheff & Starrin (2004) där deras definition av stigma framställs; ”*Stigma är ett begrepp som inrymmer känslor av degradering, skam och förlust av självförtroende*” (Ibid.s.181). För att få ytterligare begriplighet och förståelse av vad som kan ingå i det teoretiska begreppet *stigma* kommer vi även i följande text att lite kort introducera läsaren i hur Erving Goffmans definitioner och resonemang konstrueras i boken *Stigma- den avvikandes roll och identitet* (Ibid.2007).

Goffman skriver om *inom-gruppslig avvikare* (1972,s.146) och han avser då sådana personer som särskiljer sig ur den lokala sociala grupp denne tillhör. Som ytterligheter kan nämnas det svarta fåret i familjen, fylloet på bänken eller den som alltid utmärker sig som lustigkurre i klassen eller på arbetsplatsen (Ibid.).

Vi tar med oss tänkandet om sociala roller och förflyttar det till ett större, samhälleligt sammanhang där människor förväntas ta sitt ansvar i rollen som förälder. Det finns vissa symboler som vi förknippar med exempelvis modersrollen. Förväntningarna rör bland annat hur mammor ska bete sig privat och offentligt. Där ingår definitivt inte att vara kriminell, berusad eller påverkad av narkotika och i det utsätta sina barn för risker och omsorgssvikt. Mammor ska värna om och ta hand om sina barn, vara kärleksfulla, tålmodiga och bete sig acceptabelt och leva ett socialt, ordnat liv där tryggheten för barnen är fundamental oavsett om de är fattiga, ensamstående eller inte ensamstående.

Goffman (1972) beskriver detta beteende som att ”sådana individer öppet tycks förneka den sociala ställning som tillerkänns dem och som uppträder oordentligt och i viss mån

upproriskt i förhållande till våra grundläggande institutioner - alltså i förhållande till familjen, till(...), till den stereotypa rollfördelningen könen emellan, samt till segregationen efter klass och ras” (Ibid. s.147). Sådana här personer kallar författaren för ”avståndstagare” (Ibid.s.147) eftersom de inte uppträder som de förväntas och borde göra enligt vedertagna värderingar och principer.

”*Sub-community*” (Ibid. 1972,s147) är ytterligare ett begrepp som Goffman lyfter fram och denna grupp består specifikt av bland andra narkotikamissbrukare, kriminella, prostituerade, människor som aldrig arbetat, tillhör en lägre klass och beter sig asocialt på olika sätt. Det sociala avvikandet påvisar enligt Goffmans teori ett medvetet förnekande av sociala koder och regler som finns i samhället och en oförmåga eller ovilja att anpassa sig till desamma.

Vi avslutar denna del med att reflektera över att samhällets stigmatisering av personer som inte passar in och ses som sociala avvikare kan vara den beståndsdel som behövs för att vidmakthålla och rättfärdiga den sociala kontrollen (Goffman, 1972).

5.5 Kris

Johan Cullbergs (2007) menar att det finns två kategorier av kriser. Den ena kategorin som kallas den ”traumatiska krisen” (Ibid.s.19) uppstår av sådant man inte räknat med ska hända. Detta kan vara att någon nära anhörig plötsligt dör, en ofrivillig separation från någon man älskar eller att man får sparken från arbetet. Alltså sådana yttre händelser som hotar en människas tillvaro och trygghet och dennes sociala identitet kallas för traumatisk kris. Den andra kategorin kallas för ”*utvecklingskriser eller livskriser*” (Ibid.s.19) och innebär normala händelser som sker normalt i de flesta människors liv. Det inkluderar bland annat sådana företeelser som att bli tonåring, flytta hemifrån, bli förälder eller att gå i pension. Utvecklingskriser kan vara lite klurigare att hantera då utvecklingsperioder ofta har en naturlig tendens att överlappa varandra till synes lite omärkligt. Det kan därför ta ett tag innan man förstår sammanhanget i vad som händer och varför man mår dåligt psykiskt.

Ett psykiskt kristillstånd uppkommer om en människas handlingsstrategier inte räcker till för att hantera det svåra som inträffat. Man klarar därmed inte av att ta hand om de känslor och reaktioner på ett vuxet, konstruktivt sätt och människan skyddar sig mot psykisk smärta genom att fly den på olika sätt.

Krisen består av fyra olika faser och definieras i Cullberg (2007, s. 143) i följande ordning; *Chockfasen* – är det tillstånd som uppstår direkt efter en traumatisk upplevelse och varar upp till några dygn. Den chockade är oftast mycket förvirrad under ytan trots att personen utåt kan upplevas som samlad och stabil. Egentligen kan den chockade vara helt lamslagen och har kanske även tappat verklighetsförankringen. Förmågan att ta in information är ytterst begränsad och personen minns i regel inte mycket av det som sagts efteråt.

Reaktionsfas – Denna fas utgör tillsammans med chocktillståndet *den akuta krisen* och bör inte bestå mer än upp till en och en halv månad efter händelsen. I *reaktionsfasen* väcks människans försvarsmekanismer till liv och det kan vara svårt att våga se realistiskt och finna en mening i det som hänt och förstå varför. Det kan vara lätt att gå in i en offerposition och känslor av skuld och att man blivit felaktigt och orättvist drabbad kan infinna sig. Om traumat handlar om att man mist någon man älskar kan vissa ha svårt att släppa taget om den förlorade

personen och tänka logiskt. Förlusten kan sätta igång fantasier hos den drabbade personen och denne kan till och med få hallucinationer.

Bearbetningsfas – Efter att man gått igenom de två första faserna går personen in i en bearbetningsprocess. Om den genomförs på ett positivt sätt blir det möjligt för personen att släppa sin förnekelse, börja blicka framåt och försonas med som hänt för att slutligen klara av att lägga det bakom sig. Denna fas brukar pågå i cirka tolv till arton månader, beroende på vad anledningen till krisens uppkomst och vilka handlingsstrategier personen haft för att lösa krisen.

Nyorientering – I denna fas har den drabbade personen förlikat sig med det som hände och varför. Trots att sorgen gör sig påmind ibland och minnena och såren alltid kommer att finnas kvar där inombords, så finns ändå en acceptans inför det skedda vilket gjort att man beslutat sig för att gå vidare i livet. Man börjar ta för sig igen av det som finns runt omkring och gör kanske sådana saker igen som man gjorde innan krisen uppstod. Personen har fått förhoppningar om att allt kommer bli bättre med tiden och att det finns en framtid (Ibid.).

Försvär – Dessa processer fungerar som en hjälpsam skyddshinna för människor under den första akuta chocken och tiden närmast efteråt. Försväret kan hjälpa personen att i lagom takt inse vidden av och närma sig det som hänt och bättre klara av att hantera de reaktioner och känslor som följer med. Men försväret kan också få motsatt effekt och bli ett hinder i bearbetningsprocessen. Vi kommer enbart att beskriva några försvär som vi anser har relevans för förståelsen i analysdelen längre fram.

Ett försvär vi valt att beskriva kallas för *regression* vilket kan ta sig uttryck i ett självdestruktivt beteende. Exempelvis genom ett eskalerande alkohol- och droganvändande eller häftiga, känslomässiga urladdningar där personen gärna även anklagar omvärlden för det inträffade. Ett annat försvär kan vara *förnekelse* och trots att man vet och förstår att det hänt något fruktansvärt så orkar man ändå inte ta det till sig på fullt allvar utan förminskar och förskönar gärna omständigheterna. Ett annat, mer utagerande sätt att hantera chockreaktioner och sorg på, är att *projicera* ut de smärtsamma och oönskade känslorna på omgivningen. Man lägger över skulden på någon annan eller andra och vill absolut inte kännas vid eller höra talas om att man har ett eget ansvar. Eftersom känslan av skuld är så stor och den egna förmågan att orka och våga bearbeta är minimal så blir behovet av en syndabock desto större. Det fjärde och sista försväret som vi tar upp här är *rationalisering* vilket kort och gott innebär att man gör om verkligheten med hjälp av förklaringar som för en utomstående kan låta båda tänkbara och ganska vettiga (Cullberg, 2007).

Cullberg (2007) exemplifierar hur hinder i bearbetningsfasen kan se ut och skriver att en mor som förlorar sitt barn kan gå in i ett vakuum där hon bara tänker på sitt barn hela tiden och inte kan äta, sova eller göra något normalt. Detta innefattar ofta en rädsla hos föräldern att våga släppa sina tankar eller handlingsmönster för det är detsamma som ett svek och att ge upp sitt barn. Om en förälder betar sig så är det liktydigt med att denne har gått in i en depression som behöver behandlas. Författaren beskriver vidare hur balansen i en dysfunktionell familj kan gå sönder om något traumatiskt inträffar, speciellt då familjen saknar egna resurser och/eller ett fungerande och skyddande nätverk. Många människor försöker i sådana lägen att hitta sätt att stå ut med smärtan och klara av att hantera det inre kaoset. Ett sätt att göra det är att agera ut sina obearbetade känslor på ett destruktivt sätt.

Exempel på det kan vara att inte gå till arbetet eller skolan, gå in i ett aktivt missbruk av alkohol och/eller droger eller uppträda negativt på andra sätt (Ibid.).

Cullberg (2007) skriver också att det kan finnas obearbetade trauman bakåt som väcks till liv igen vid den aktuella krissituationen och förstärker ångesten hos den som drabbas. Cullberg kallar detta tillstånd för *överdeterminering* (Ibid.s.137) och det kan leda till att personen har svårt att ta sig igenom krisens olika faser på ett naturligt sätt och istället tenderar att fastna på vägen. Krisen förstärks av det beteendet och andra yttre omständigheter kan också försvåra läkningsprocessen. Ett ytterligare hinder kan vara om det händer fler traumatiska händelser efter varandra, som att personen blir av med sitt arbete eller kanske blir hemlös. Personer som hamnar i sådana här utsatta lägen har svårt att ta hand om sig själv och lösa sina problem och behöver därför hjälp utifrån. Hjälpen för att lösa traumatiseringen bör ges professionellt och då lämpligen genom behandling av en psykoterapeut (Cullberg, 2007).

5.6 Föräldraskap

Föräldraskap är ett begrepp vi funnit är viktigt att lyfta fram i den här uppsatsen och vi tänker med hjälp av begreppet belysa vissa delar som framkommit i biologföräldrarnas och socialsekreterarnas utsagor. Vi menar med stöd av litteratur och tidigare forskning att föräldraskapsbegreppet handlar om hur samhällseliga normer, både indirekt och direkt, styr och påverkar föräldrars syn på sig själva och varandra i allmänhet. Vi tycker därför att det blir extra viktigt att använda begreppet *föräldraskap* för att titta på vilken inverkan och påverkan det kan tänkas ha och få på "våra" (vårt citat) biologföräldrar i studien, som haft sina barn placerade i familjehem. De flesta av dessa föräldrar saknar dessutom stöd och/eller kontakt med den andre biologföräldern. Vi är mycket nyfikna på hur föräldraskapsnormerna står i relation till vad dessa föräldrar känner och upplever att de behöver uppnå för att duga som föräldrar när de får en ny chans.

Bäck- Wiklund & Bergsten (2003) skriver i "*Det moderna föräldraskapet*" att den traditionella synen på moderskap och faderskap i gamla folksagor och myter fortfarande präglar synsättet i samhället. Författarna menar också att trycket ökat på mödrar i allmänhet och att de ofta känner skuld och att den handlar om en rädsla för att inte klara av att tillfredsställa barnets alla behov på rätt sätt, oro för att de brister i tålamod ibland och inte hinner sysselsätta sig tillsammans med barnen så mycket som de skulle vilja (Ibid, 2003).

Trulsson (2003) skriver också om föräldraskap som refererar till Badinter som anser att fundamentala uppfattningar i samhället avgör vilka funktioner mammor, pappor och barn får (Ibid. 2003). Många mödrar jämför sig med de ideal och föreställningar de uppfattar finns generellt i samhället och som också påtalas av Bäck-Wiklund & Bergsten (2003). Dessa ideal och föreställningar om moderskapet upplevs av många som en stressfaktor. Männen däremot har enligt författarna fortfarande i mångt och mycket den traditionella bilden av sig själva, som den arbetande familjeförsörjaren. Papporna delar inte mammornas dåliga samvete eller känner sig lika stressade för barnen som kvinnorna gör (Ibid. 2003). Franséhn (2003) refererar till Havind som belyser att den rådande föräldradiskursen och de generella normerna i samhället hjälper till att skuldbelägga mammorna för hur barnet mår och har det i mycket större utsträckning än papporna (Ibid.).

Karin Trulsson (2003) återger i sin bok *Konturer av ett kvinnligt fält* andra forskares slutsatser. Där bland nämner hon bland annat Davies och Esseveld, som påpekar att missbrukande kvinnor rent allmänt ses som en grupp som står utanför samhället och de kan uppleva att andra tycker att de är *dåliga mödrar* som *inte bryr sig om sina barn* (Ibid, Trulsson, 1998, s.36). Kvinnor som därutöver har eller har haft sina barn omhändertagna och placerade utanför hemmet är stigmatiserade i dubbel bemärkelse (Ibid.). Trulsson (1998) skriver även att missbrukande mödrar många gånger försöker leva ett dubbelliv och upprätthålla fasaden utåt mot grannar, myndigheter och andra i omgivningen så länge det går. Dessutom försöker många av kvinnorna även hålla upp en fasad inför andra drogberoende för att undvika deras moraliserande över deras moderskap.

De olika erfarenheter dessa mödrar bär med sig in i ett nytt drogfritt liv kan upplevas som skamliga och begränsa kvinnorna på olika sätt, både i sökandet av en ny identitet och i att våga etablera nya sociala relationer. Trulsson har funnit att flertalet av missbrukande mödrar själva har vuxit upp med missbruk och andra psykosociala problem i sin egen familj (Trulsson, 2003; Trulsson, 1998). Även Höjer (2003) påtalar att de biologiska föräldrarna till familjehemsplacerade barn i stor utsträckning kommer från dysfunktionella familjer själva och i jämförelser med familjehemsföräldrarna hamnar de i ett klart underläge (Ibid. 2003).

6. EMPIRI OCH ANALYS

6.1 Inledning och presentation av analysmetod

För att kunna presentera resultatet och besvara frågeställningarna behöver materialet i en kvalitativ studie enligt Svenning (2003) kodas och analyseras integrerat medan man i en kvantitativ studie istället kodar redan inledningsvis. Svenning menar att *kodning* är detsamma som att märka materialet med olika begrepp och därefter kan forskaren sortera in sitt material i rätt begrepps-fack (Ibid, s.160). Samme författare påpekar att analysen beror på föreställningar och teori. Han menar också att analys och kodning pågår under hela forskningsprocessen i kvalitativa studier och för varje gång man läser igenom sitt material hittar man något nytt (Ibid, 2003).

Widerberg (2006) skriver också om analys och tematisering i sin bok *Kvalitativ forskning i praktiken*. Författarinnan påpekar att en bra metod för att nå så djupt in i sitt material som möjligt för att utnyttja materialet maximalt. Man kan tematisera materialet på tre olika sätt. Det första sättet innebär att man låter empirin tala och väljer ut sina teman utifrån intervjuerna vilket är induktivt. För att få fram det som inte är märks så tydligt eller är helt uppenbart i empirin kan man ta hjälp av teorier. Då väljer man vanligtvis ut vissa teoretiska begrepp eller någon eller flera teorier som får styra tematiseringen vilket är detsamma som att arbeta deduktivt. Det tredje sättet att tematisera på är att kombinera dessa två (Ibid. 2006).

Både Svennings (2003) och Widerbergs (2006) beskrivning av kodning och analysmetoder stämmer väl överens med hur vi har arbetat under tematiseringen och sorteringen av allt intervjumaterial (Ibid.). Vi hade med oss viss förståelse om temat vilken resulterade i att vi förväntade oss att vissa teoretiska begrepp, som skuld och skam, skulle komma fram i intervjuerna med föräldrarna. Dessa begrepp kompletterades eller ändrades med tiden då vi märkte att informanterna uppgav andra likadana upplevelser som bildade specifika mönster. Exempel på ett sådant tema är hur föräldrarna hanterade krisen och sorgen då barnet blev omhändertaget. Ett annat tema som också vuxit fram ur föräldrarnas historier är hur de jämför

sig med familjehemsföräldrarna. Ytterligare tema som återkommit i flera föräldrars berättelser är att de haft svårt att se och förhålla sig till sitt barn i den ålder det befinner sig i vid återföreningen.

Steinar Kvale (2007) diskuterar den hermeneutiska cirkeln och menar att hermeneutiken med fördel används då man tolkar texter. Kvale menar att syftet med själva tolkningen av en text är att den på sikt ska resultera i en acceptans och anses som gångbar rent allmänt. Författaren försätter att argumentera för att tolkningen har dubbel verkan inom intervjuforskningen eftersom man som forskare, först tolkar genom att belysa i själva intervjun med både frågor och svar och dessutom tolkar och diskuterar den utskrivna intervjutexten. Kvale beskriver också Radnitzkys sju principer som man kan använda sig av i en hermeneutisk analys (Ibid,s.50).

Vi hade som målsättning redan från början då vi skrev ut intervjuerna att ha dessa sju principer i åtanke för att underlätta analysen. Den första principen *Ständig växling mellan delar och helhet* kan vi se att vi arbetat med löpande under hela sorteringsprocessen då vi markerade samtliga teman som liknade varandra i informanternas uttalanden om olika fenomen. Den andra principen *God gestalt* har inneburit att vi funnit det som är återkommande och likartat i intervjuerna. Princip tre och fyra går i varandra och vi har löpande jämfört och ställt våra tolkningar mot det som informanternas utsagor vilka vi återgivit i citatform för att inte förvanska innehållet. *Kunskap om textens tema* har vi skaffat oss en del av genom att läsa in tidigare forskning och relevant litteratur om ämnet parallellt med att vi också varit uppmärksamma på och reflekterat över vår egen förståelse som det uppmanas till i den sjätte principen. Den sjunde och sista principen *Kreativitet* tycker vi att vi verkligen visat prov på då vi efter intervjuerna var färdigskrivna först läste igenom dem var och en för sig. Vi valde och sorterade då oberoende av varandra, ut de teman vi såg fanns i texterna. Sedan skrev vi ut samtliga intervjuer på A-3 papper och tejpad upp dem på väggarna och markerade in våra teman tillsammans med färgpennor. På detta sätt kunde vi se och diskutera vad vi uppfattade och upplevde lika respektive olika vilket vi tycker har berikat resultatet och uppsatsens sammanställande.

Vi har följt Kvales (2007) sju principer som beskrivits ovan vilket har underlättat vårt arbete med att tränga djupare ner i materialet som består av tio ganska omfattande intervjuer. Förhoppningsvis har arbetsmetoden gjort analysen mer överskådlig och lättläst för läsaren. Vi kommer i följande kapitel att fortsättningsvis presentera vår empiri i form av exemplifierande citat och sammanfattande beskrivningar insorterade under varje tema. Analysen av empirin sker i direkt anslutning till varje tema med valda teorier, begrepp, litteratur och tidigare forskning som varvas med vårt eget resonemang.

Men allra först vill vi inleda med att i tur och ordning ge en kort presentation av samtliga informanter nedan för att ge läsaren en bild av vilka de är och hur deras bakgrund och aktuella situation ser ut nu. Vi har anonymiserat samtliga personer som nämns med namn i uppsatsen.

6.1.1 Presentation av biologföräldrarna

(Alla åldrar är ungefärliga)

Annelie, 40 år

Annelie är uppvuxen i en familj där båda hennes föräldrar missbrukade alkohol. Annelie är mamma till två barn, började själv missbruka efter en separation och missbrukade i sju år.

Missbruket ledde till att barnen omhändertogs. Barnen blev placerade för tolv år sedan i skilda familjehem men sonen omplacerades efter ett tag till en institution då det inte fungerade för honom i familjehemmet. Annelie har idag varit drogfri i fem år och hon är heltidsarbetande. Annelies dotter bor kvar i sitt familjehem och sonen har efter återföreningen med henne för arton månader sedan blivit omplacerad hem till sin pappa. Återföreningen med Annelie fungerade inte på grund av problem med gränssättning och relationsproblematik och sonen flyttade därför till pappan efter knappt ett halvår.

Beatrice, 30 år

Beatrice växte upp med en missbrukande mamma och blev placerad när hon var sex år. Mamma till ett barn och har missbrukat droger sedan tidiga tonår. När pojken föddes gjorde hon ett uppehåll men började återigen missbruka då sonen var tre år. Pojken omhändertogs och placerades i familjehem i nio år. Beatrice är drogfri sedan åtta år tillbaka och hon heltidsarbetar. Sonen flyttade hem till Beatrice för två år sedan.

Carita, 50 år

Det har inte framkommit under vilka förhållanden som Carita själv har vuxit upp. Mor till tre barn och har ett långvarigt drogmissbruk bakom sig sedan tonårstiden. Barnen omhändertogs och placerades både i familjehem och på institution. Två av barnen flyttade aldrig tillbaka hem igen men det yngsta barnet har efter en långvarig placering återflyttat till Carita på halvtid sedan två år tillbaka. Idag har Carita varit drogfri i nio år och hon är heltidsarbetande.

Daniella, 35 år

Daniella är uppvuxen i en missbrukarfamilj med en pappa som missbrukade alkohol i perioder. Daniellas mor dog när Daniella var fjorton år och hon började missbruka droger i tidig ålder. Daniella är mamma till två barn och båda har varit familjehemsplacerade på grund av missbruket. Daniella är drogfri sedan sju år tillbaka och hon arbetar heltid. Båda barnen flyttade tillbaka hem för fyra år sedan.

Emelie, 35 år

Emelie är uppvuxen i en dysfunktionell familj där föräldrarna bråkade mycket. Emelie har två barn och båda placerades i familjehem på grund av missbruk. Emelie är drogfri sedan tolv år tillbaka och den ena sonen flyttade tillbaka hem efter att ha varit placerad i fem år. Emelies andra son bor fortfarande kvar i familjehemmet.

Kalle, 40 år

Kalle är uppvuxen i en skilsmäsofamilj och tappade tidigt kontakten med fadern. Kalles liv är kantat av både kriminalitet och missbruk sedan tidiga tonår. Kalle är pappa till tre barn och samtliga har varit placerade både i familjehem och på institutioner på grund av föräldrarnas missbruk. Idag är Kalle drogfri sedan sex år och han är heltidsarbetande. Kalles dotter har precis flyttat hem till honom nu sedan en ettårig frivillig placering i samma familjehem där även det yngsta barnet är placerat.

6.1.2 Presentation av socialsekreterarna

Socialsekreterare Anna

Anna tog socionomexamen 2002 och har sedan dess arbetat som socialsekreterare på en familjeenhet inom socialtjänsten. Anna har arbetat med myndighetsutövning i sju år. Anna har varit delaktig i fyra återflyttningar.

Socialsekreterare Berit

Berit tog socionomexamen 1984 och har sedan dess arbetat inom socialtjänsten med olika arbetsuppgifter. Sedan fem år tillbaka arbetar Berit som barnsekreterare vilket innebär att hon arbetar med familjehemsplacerade barn och deras biologiska föräldrar. Berit har varit delaktig i fyra återflyttningar.

Socialsekreterare Cecilia

Cecilia blev utexaminerad som socionom 1981 och har arbetat inom olika områden innan hon började arbeta med barn. Cecilia har arbetat med barnavårdsutredningar i tre år. Under den här tiden har Cecilia varit delaktig i en återflytt.

Socialsekreterare Eva

Eva har arbetat som socialsekreterare i fem år och under de åren har hon genomgående arbetat med barnavårdsutredningar. Eva har varit delaktig i sju återflyttningar.

6.2 Kriterier

Under detta tema har vi ställt frågor till båda informantgrupperna dels om vilka mål som föräldrarna skulle uppnå för att en återförening skulle bli möjlig och dels om de kriterierna upplevdes som tydliga av föräldrarna och socialsekreterarna eller om de skulle behöva förtydligas på något sätt (Se bilaga 1 & 2).

Nedan följer först vår redogörelse och diskussion av empirin med ett efterföljande avsnitt där vi analyserar temat kriterier. Vi vill slutligen påminna läsaren om att alla begrepp som används i samtliga analysdelar under våra teman finns tolkade och definierade i kapitlen med centrala begrepp (kap 2) teorier (kap 4) och tidigare forskning (kap 5).

6.2.1 Biologföräldrarnas berättelser

Bilden som de flesta av föräldrarna gett oss under intervjuerna är relativt samstämmig. Vid tiden då omhändertagandet inträffade mårde de flesta så pass dåligt så att de inte orkade ta in verkligheten. Detta resulterade i att föräldrarna hade svårt att återge vad socialtjänsten hade för krav för att barnet skulle få komma hem igen. Samtliga föräldrar utom en berättade om att de gick rakt ut i ett kraftigt missbruk efter omhändertagandet av barnet för att de inte stod ut med smärtan och skulden. I föräldrarnas berättelser framkommer det att någon till och med låste dörren till sin lägenhet och aldrig mer återvände dit vilket enligt henne var enda sättet att uthärda smärtan. Det framkom också att vissa av föräldrarna upplevde att kraven var alldeles för stora för dem att orka uppfylla då de befann sig i ett aktivt missbruk. Saker som ordnad bostad, arbete och att bevisa sin drogfrihet upplevdes som en utopi. För att belysa dessa aspekter har vi valt att exemplifiera det genom nedanstående citat.

"När Adrian blev omhändertagen var jag helt borta i mina droger. (...) Jag var inte vid mina sinnes fulla bruk". (...) "Det är så sjukt för att i början så klarar man ju av det på knarket. Det stänger av alla känslor men till slut så går det ju inte och då måste man ta allt heroin, amfetamin för att stänga av det för det kommer ikapp en hela tiden. Och när han blev omhändertagen och jag nyktrade till emellan varven då kändes det som om nån sliter ut ens hjärta. Det känns som om någon drar ut det och man ligger och skriker i ångest, alltså det är helt fruktansvärt och man måste bedöva sig, fort fort igen liksom".(Beatrice)

"Jag började knarka ännu mer. I ett år ungefär. Jag försökte knarka bort allt misslyckande och skit. Jag kommer inte ihåg så mycket för jag knarkade så mycket då, försökte ta bort allt men det hjälpte ju inte. Det spelade ingen roll hur mycket jag än knarkade så försvann ju inte det givetvis". (Daniella)

För de flesta slutade denna destruktiva resa inte förrän efter flera år och en del hade då också blivit dömda till både LVM (lagen om vård av vissa missbrukare), kontraktsvård och fängelsestraff.

"Då var jag hemlös, jag hade suttit av olika fängelsestraff och jag hade fått LVM och jag var riktigt dålig då. Helt under isen, psykotisk nästan, pratade med mig själv, jag var jättedålig innan jag åkte fast så jag bestämde mig för att nu fick det vara nog. Jag kan inte komma längre ner, det går inte och jag mådde så dåligt." (Beatrice)

Först efter alla negativa konsekvenser som missbruket förde med sig beskriver flera av föräldrarna att de kommer till en punkt där de får nog. I denna fas beskriver många att de nu börjar göra vad socialtjänsten kräver av dem och deras fokus återgår till att få igång ett regelbundet umgänge med sina barn. I den här fasen så upplevde samtliga föräldrar att kriterierna både var tydliga och tillräckliga även om de inte alltid höll med om de kriterier som sattes upp.

"I och med att jag var så försiktig och hade en ganska lång tid av drogfrihet och hade varit delaktig under hela den här planeringen under 1,5 år så kände väl inte jag att jag hade några kriterier kvar att uppfylla för allt detta hade jag gjort innan." (Annelie)

Genom ovanstående citat framgår det att föräldrarna påvisade att de hade en klar insikt kring vad som skulle göras samt att de under ganska lång tid hade varit delaktiga i arbetet kring vilka mål som skulle uppfyllas.

6.2.3 Socialsekreterarnas erfarenheter

Samtliga socialsekreterare tar upp vikten av att påbörja en planering med föräldern redan innan placeringen är ett faktum. I den planeringen skall det på ett tydligt sätt framgå vilka kriterier föräldern skall uppfylla för att en återförening skall kunna möjliggöras. De kriterier som är nödvändiga är långvarig drogfrihet, stabilitet i vardagen och delaktighet i barnets vardag.

En skillnad som våra informanter belyser är att föräldrarnas uppfattning och insikt kring vilka mål och kriterier som skall uppfyllas skiljer sig åt beroendes på om placeringen har varit frivillig eller om den har gjorts med tvång. En av socialsekreterarna beskriver det så här:

”Alltså det finns skillnader när det är en SoL-placering eller när det är en LVU-placering, alltså när det gällde dom frivilligt placerade barnen då fick jag uppfattningen att föräldrarna faktiskt, att det redan fanns i dem att och dom var redan medvetna om vilka brister som fanns och vad dom behöver för att, vilka mål som fanns. I LVU-fallet där fanns det jättestora behov som var tydligt formulerade men där tycker jag att det fanns krav på att det skulle vara skriftligt och att det skulle vara tydligt på vad som förväntades. Och det beror ju på att det ifrån början då stod klart varför barnet placerades och vad som krävdes för att man skall få hem sitt barn igen. Det är en tydlig skillnad.” (Anna)

En annan socialsekreterare tar upp vikten av att det skall vara lugnt och tryggt för barnen med allt vad det innebär till exempel genom att föräldrarna skall ha ordning på sitt liv och att det inte skall finnas något missbruk. I vissa fall där föräldern har överklagat socialtjänstens bedömning till olika rättsliga instanser och inte fått rätt så har föräldern trots tydlig formulering i utredningen ändå inte insett vad denne behöver uppfylla för att barnet skall få flytta hem igen. Socialsekreterare Berit berättar så här:

”Ibland är det så att när föräldrarna har ett, när man har fått barnen omhändertagna och man har gjort utredningen, så står ju det, dom behoven som barnen har och dom bristerna som finns.(...) Vad skall jag ha uppfyllt för att liksom barnen skall komma hem? Och då säger att, har du inte läst utredningen? Den har ju varit uppe i både Länsrätt och Kammarätt då. Hon har då uppfattat att det bara har varit lägenheten då men det är liksom mycket annat som skall vara lugnt och tryggt”.

Samtliga socialsekreterare tar också upp att det är viktigt att de tillsammans med föräldern träffas, går igenom vad det är som har lett till omhändertagandet, planerar och pratar om kriterierna för att tydliggöra dem. En annan socialsekreterare uttrycker det så här:

”Det är ett problemområde som man måste angripa. Varför tar vi det här barnet, vad behöver åtgärdas, vad ska göras och när är vi nöjda? Ungefär så”. (Cecilia)

6.2.4 Analys

Om vi till att börja med utgår från ett krisperspektiv utifrån det som föräldrarna ovan beskriver om hur de mådde och agerade efter själva omhändertagandet av barnen så blir det mycket tydligt att det tillstånd de befann sig i då kan jämföras med *chock- och reaktionsfasen*. Anledningen till att detta tillstånd uppkommer beror enligt Cullberg (2007) på att det har skett en yttre händelse då barnet omhändertogs. Detta hade föräldern dels inte räknat med och ville heller inte att det skulle ske och dels klarade föräldern inte av att hantera den *traumatiska krisen* på ett normalt sätt (Ibid.). Cullberg (2007) betecknar detta som ett *psykiskt kristillstånd*. Författaren menar också att många människor som vuxit upp under dysfunktionella förhållanden kan ha obearbetade trauman med sig sedan tidigare vilket kan leda till *överdeterminering*. Cullberg påtalar att det finns en stor risk i sådana fall att personen fastnar i någon av krisens olika faser utan att kunna ta sig vidare om denne inte får professionell hjälp (Ibid.). Föräldrarna saknade verktyg att bearbeta traumat med och hade inte heller ett nätverk som kunde stötta dem. För att stå ut med upplevelsen och känslan av att vara misslyckad som förälder och samtidigt hantera sorgen så valde de att fly.

Ett par av föräldrarna och även några av socialsekreterarna beskrev i intervjuerna att föräldrarna uppgav olika anledningar till att barnet blev omhändertaget och flera har även efteråt, aktivt undvikit att ta på sig något eget ansvar i att det hände. Detta tolkar vi in som att föräldrarna använt *rationalisering* som försvar (Cullberg, 2007) vilket socialsekreteraren Berits uttalande ovan belyser tydligt. Berit berättade om problemet med att föräldrar ibland inte klarar av att integrera orsakerna till omhändertagandet i sin helhet utan istället *förnekar* att det var så illa som andra påstår och som dessutom står tydligt formulerat i både utredningsmaterial och domar. Istället väljer föräldern att *rationalisera* bort det svåra och intalar sig själva att det enda som krävs för att de ska få tillbaka barnet är att de skaffar en ny lägenhet. Vi tror med stöd av Cullberg att detta kan bero på att föräldern inte är färdig med *bearbetningsfasen* och därför inte orkar ta till sig och hantera vare sig anledningen till omhändertagandet eller de känslor detta väckte. Författaren menar även att det är troligt att dessa föräldrar fastnat i detta försvar i *reaktionsfasen* då de inte fått tillräckligt och adekvat stöd utifrån och därför inte klarat av att bearbeta klart traumat (Ibid. 2007). Då kan de få svårt att våga se realistiskt på situationen, förstå fullt ut varför det hände och inse vilka kriterier som gäller för att barnet ska få flytta tillbaka hem igen.

Samtliga socialsekreterare påpekar, vilket dessutom understryks i socialsekreterarens Cecilias citat ovan, vikten av att man tillsammans med föräldrarna noga bör gå igenom vad som hänt och varför för att undvika oklarheter. Socialsekreteraren bör strukturera upp tydliga mål och formulera de kriterier som gäller ihop med föräldern för att denne ska veta vad som krävs fortsättningsvis för att barnet ska kunna flytta tillbaka hem igen.

Stigmatisering kan vi se är ett ytterligare hinder för föräldrar att klara av att ta hand om sig själv och ta in kraven från omvärlden i det kaos som flera av föräldrarna beskrev att de levde i efter omhändertagandet. Daniellas uttalande ovan visar mycket tydligt hur hon hanterade sin situation och beskrivningen handlar även om hur hon hanterade sina tunga känslor av misslyckande. Goffman (1972) skriver om *avståndstagare* och detta innebär i vår tolkning att våra föräldrar i studien stack ut genom att de missbrukade och inte hanterade ansvaret för sina barn vilket fick resultatet att barnen placerades i familjehem. Föräldrarna hade enligt författaren inte lyckats anpassa sig till de vedertagna normer och värderingar som råder i samhället eftersom de inte uppförde sig som föräldrar förväntas göra.

Goffmans perspektiv *sub-community* hjälper oss också att förstå och tolka föräldrarnas tidigare asociala livsföring som ett medvetet förnekande av sociala koder. Då föräldrarna aktivt sökte sig till ett liv i drogmissbruk där de umgicks med andra missbrukare avvek de enligt denna teori från det som anses vara normalt och ett acceptabelt beteende för en ansvarstagande förälder. Enligt Goffmans perspektiv visade föräldrarna genom att fortsätta sitt drogande, upp en arrogans och en ovilja att anpassa sig (Ibid. 1972). Även Karin Trulsson (2003) skriver att den generella synen på missbrukande mödrar är att de står utanför samhället och synen på de kvinnor som dessutom fått sina barn omhändertagna är mycket stigmatiserande (Ibid.). De generella normerna i samhället *skuldbelägger* mammorna i större utsträckning än hur man tänker runt pappornas del i hur barnen mår och har det (Franséhn, 2003).

Denna syn på människor och deras problematik tycker vi är föråldrad och på ett farligt sätt förstärker *stigmatiseringen* av föräldrar som har drogproblem i allmänhet och mödrarna i synnerhet. Risken är som vi ser det att det kan försvåra för föräldrar att våga be om hjälp och

orka komma tillbaka till ett fungerande föräldraskap. Istället för att lägga energi på att lägga skuld och leta syndabockar så borde den allra viktigaste uppgiften vara, att försöka hjälpa dessa människor att ta sig ur en destruktiv livsföring och erbjuda stöd och insatser.

Giddens (1999) påtalar att *skammen* inverkar mycket negativt på självbilden. Om föräldrarna inte bearbetar *skammen* kan det påverka dels samspelet med barnet men även deras tro på sin egen förmåga att fungera som förälder igen (Ibid). Detta återkommer i samtalen med föräldrarna trots att de fått tillbaka sina barn. Dessutom kan obearbetad skam leda till djupa depressioner hos människor. Flera av föräldrarna beskriver precis det, att de hamnade i en depression direkt efter att barnet hade omhändertagits och flyttat till familjehem.

Slutligen vill vi även belysa omhändertaganden som de beskrivits av både socialsekreterare och föräldrar med hjälp av ett begrepp på *makronivå* som heter *icke-normativa upplevelser*. Detta begrepp innebär ur Klefbeck & Ogdens (2003) perspektiv att våra föräldrar har upplevt någonting som de flesta andra föräldrar aldrig kommer att uppleva. Situationen att ett barn behöver omhändertas och placeras är alltså en ganska unik företeelse om man jämför med föräldrar i allmänhet. Hur man bearbetar en sådan händelse beror enligt författarna helt på vilka förutsättningar och handlingsstrategier personen har (Ibid.) vilket överensstämmer med tidigare teoretiskt resonemang under detta tema.

Till slut beskriver de flesta föräldrarna att de når en punkt där de får nog och vill göra en förändring, vilket Andersson benämner *turning points* (Ibid. 2004) och för flera av föräldrarna kommer den punkten då de sitter i fängelse eller befinner sig på behandlingshem. Där bestämmer de sig för att börja kämpa för att få igång kontakten och umgänget med sitt barn igen och på sikt kanske även få hem det. I detta skede är föräldrarna redo att börja ta in vad som krävs av dem från socialtjänsten. De flesta av våra föräldrar berättade att de då redan uppnått viss dokumenterad drogfri tid och därför inte hade så stora problem med att uppnå kriterierna.

6.3 Samarbete och stöd

Under denna rubrik har vi valt att slå ihop samarbete och stöd utifrån att det krävs ett samarbete mellan professionella och föräldrar för att man som socialsekreterare skall kunna nå föräldrarna med stödinsatser och påbörja en återföreningsprocess. Det vi specifikt tittar på är dels hur samarbetet mellan socialsekreterare och föräldrar såg ut både innan och efter återflytten samt vilket stöd som socialtjänsten erbjöd föräldrarna och vilken upplevelse föräldrarna har av det. Vi belyser vidare vikten av kontinuitet för att kunna främja ett samarbete mellan föräldrar och socialsekreterare. Med kontinuitet menar vi faktorer som att undvika byte av handläggare och att man har regelbundna uppföljningsmöten. Dessa faktorer har visat sig genom våra intervjuer ha betydelse för samarbetet och stödets utformning. Vidare så undersökte vi vad föräldrarna själva ansåg kring vad dem tyckte att de behövde för stöd och i vilken omfattning de själva bad om den hjälpen som de fann att de behövde. Avslutningsvis följer vår analys av temat samarbete och stöd.

6.3.1 Biologföräldrarnas upplevelse

I föräldrarnas berättelser framgår det att de upplevde samarbetet på olika sätt utifrån i vilken fas de själva befann sig i. I direkt anslutning till omhändertagandet så återger de flesta av

föräldrarna de inte kunde få till ett samarbete med socialtjänsten utifrån att de kände sig orättvist behandlade. Föräldrarna kände sig till en början motarbetade från alla instanser och de kände också att de inte hade mycket att säga till om. Genomgående i föräldrarnas berättelse var också att de inte kunde ta emot stöd från den person som hade varit med och fattat beslut om omhändertagandet utifrån att de såg denna person som en fiende. De flesta av föräldrarna ville dock ha någon som fanns till för dem i direkt anslutning till omhändertagandet då de kände sig lämnade åt sitt eget öde.

”Också tycker jag att det hemskaste det var liksom om socialtjänsten tyckte att dom gjorde nåt bra för min son så sänkte dom mig totalt. Efteråt, vem skulle jag prata med? Inte socialassistenten som gjorde det här fastän jag tyckte att hon var okej innan. Jag fick inget stöd överhuvudtaget, det var ingen som ringde till mig och frågade hur jag mädde, ingen ringde till mig. Utan helt plötsligt så hamnade jag i en rättegångsprocess mot socialtjänsten, de var ju mina motståndare”. (Carita)

Under tiden som barnen är familjehemsplacerade så framkommer det väldigt tydligt att samarbetet mellan föräldrar och familjehemsföräldrar är oerhört betydelsefullt för biologföräldrarna. De föräldrar som upplevde att de inte var nöjda med familjehemmet ger också uttryck för att detta försvårade relationen till socialsekreterarna utifrån att de upplevde att socialtjänsten inte gjorde någonting konkret åt den situationen. Upplevelsen som de flesta av föräldrarna hade var att även om socialsekreterarna lyssnade på deras klagomål så hände det ingenting mer efter det samt att familjehemmet oftast var de som fick rätt till slut. En av föräldrarna uttrycker detta på följande sätt:

”Alltså, det roliga är att dom lyssnar men dem gör ingenting. Det är dom (familjehemmet, förf. anm.) som är dom duktiga i det här och jag som är den onde”. (Daniella)

En annan förälder anser att det i uppdraget som familjehemmen får från socialtjänsten, borde ingå en punkt som tar upp samverkan med biologföräldrarna och att det är socialtjänsten som skall fungera som länken för att möjliggöra detta samarbete:

”Är det ingen som har upplyst dom (familjehemmet, förf. anm.) om att det kommer en hel hord med trasiga själar? Det måste väl ändå ingå i uppdraget”. (Carita)

För de föräldrar som hade ett gott samarbete med familjehemmet så innebar detta också att de upplevde att socialsekreteraren inte var lika delaktiga i deras ärende. Om det uppstod situationer så löste de oftast detta i samverkan med familjehemsföräldrarna utan socialtjänstens hjälp. En av informanterna uttrycker till och med att socialtjänsten mer eller mindre var frånvarande under stora delar av placeringen. Gällande stödet i vardagen så kände föräldern större tillit till familjehemmet än vad hon kände till socialtjänsten.

” Ingenstans, socialtjänsten har inte funnits nånstans i detta. Det är detta som är så sjukt. Det är tack vare att det var en sådan öppen familj och att vi hade en sån relation som har gjort att det har funkat”. (Carita)

En annan aspekt som föräldrarna tar upp är vikten av kontinuitet för att de skall kunna få till ett samarbete med socialtjänsten. De flesta av föräldrarna upplevde en trötthet i och med att det hela tiden byttes ut socialsekreterare och att de fick berätta sin historia om och om igen för

olika personer. En förälder berättar att det under den tiden som hennes son var heltidsplacerad i familjehemmet så byttes det ut tolv olika socialsekreterare på tretton år. Detta ledde många gånger till att föräldrarna inte bad om stöd utifrån, därför att de inte orkade berätta sin historia för ytterligare en person till. Kalle ger uttryck för detta och han menar också att det oftast sitter unga och oerfarna tjejer som socialsekreterare, vilket gör att han inte kan känna den tilliten till dem för att kunna skapa en relation. Detta i sin tur medför att fastän föräldrarna många gånger har känt att de egentligen skulle ha behövt stöd så ber de inte om det utifrån ovannämnda anledningar.

”Tyvärr är det väldigt ofta så att det sitter ju väldigt unga tjejer som hoppar in som vikarier eller nåt sånt och dom kan inte det här. Dom vet vad dom har suttit i en skolbänk och lärt sig men dom kan det inte. Dom säger: jaha, oj, vad ska jag göra nu? Jag måste prata med min chef”. (Kalle)

Vid tiden för återflytten har samarbetet fungerat bra för tre av våra föräldrar medan två av föräldrarna beskriver att de har samarbetat mer familjehemmet och att socialtjänsten har varit i bakgrunden. En av föräldrarna, Kalle, åkte till familjehemmet och hämtade hem barnet utan att ha rådgjort med socialtjänsten först. Kalle tyckte att han hade fått nog och att han nu ville ha hem sitt barn som hade varit placerat i ca ett år. Placeringen var frivillig och anledningen till att Kalle hade fått nog var enligt honom att det fanns en rad olika konflikter mellan barnet och familjehemmet. Gemensamt för alla föräldrarna var att de kände att de behövde stöd i sin föräldraroll innan återflytten samtidigt som de inte visste hur de skulle gå tillväga för att få det stödet. Vissa föräldrar säger också att de inte visste vad det fanns för typ av stöd att söka.

”Jag bad inte socialtjänsten om hjälp för jag visste inte vad de hade att erbjuda heller. Så det var inte så mycket att göra”. (Daniella)

För de föräldrar som upplevde att de hade ett bra samarbete med socialsekreterarna så var planeringen kring hur återflytten skulle gå till väldigt viktig. Föräldrarna kände att de fick vara delaktiga i den planeringen och när de väl hade bestämt sig för att de ville ta hem sina barn så fanns socialsekreterarna där för dom som ett stort stöd. De stödinsatser som de i första hand ville ha hjälp med var samtalskontakter, stöd i föräldrarollen och avlastning. Annelie återger i intervjun hur samarbetet såg ut inför att hennes son skulle flytta hem.

”Vi satt noga och planerade innan återflytten och socialsekreteraren försökte verkligen hitta olika stödinsatser för att matcha in Björns behov och vad olika stödinsatser kunde ge Björn”. (Annelie)

Vidare belyser Annelie vikten av samverkan på alla plan för att få vardagen att fungera både innan och efter återflytten.

”[...] Det är slitsamt ändå att komma tillbaka till livet när man har varit i ett missbruk eller nått botten. Att samla ihop alla bitar är viktigt för alla människor. Samverkan mellan alla parter är viktigt. Samverkan över lag”. (Annelie)

Efter återflytten så ändras inställningen till stödinsatser från samtliga föräldrar. När föräldrarna väl har fått hem sina barn så ger de också uttryck för att de efter ett tag ville klippa banden med socialtjänsten även om de inte tyckte om att deras ärende avskrevs ganska snart

efter återflytten. Även om de flesta av föräldrarna kände att de egentligen skulle vilja ha ett fortsatt stöd från socialtjänsten så påtalar de inte detta för socialsekreterarna utan de ger sken av att de klarar sig själv och att allt är i sin ordning. Anledningen till detta är att de flesta föräldrarna upplever en rädsla av att inte räckta till och att de inte ska bli betrodda samt att de ska mista sina barn igen.

”Nu när jag har fått hem honom så vill jag inte ha mer med socialtjänsten att göra. Jag vill bara klippa allting och klara mig själv. Jag vill inte att dom ska vara involverade mer. Jag har inte bett om någon hjälp och dom har heller inte erbjudit någon hjälp men jag har känt att det har varit skönt”. (Beatrice)

”Jag är rädd för socialtjänsten så jag vill inte ha med dom och göra. Dom är värre än poliser, jag har aldrig varit rädd för polisen men socialtjänsten hatar jag. Jag kan från hjärtat säga att jag känner en rädsla som baseras på hat kan man säga.[...] Jag önskar man kunde, man önskar att den tiden när barnen var omhändertagna att man fick mera feedback och att man inte var misstrodd hela tiden. Önskar att man fick lite mer tillit och uppbackning från socialtjänsten. Framförallt information om vilket stöd som fanns då, men det fick man inte utan man har fått fixa allting detta själv. Man hela tiden var rädd att man skulle bli misstrodd och att dom skulle ta barnen igen, vet inte vad jag ska säga mer, jag vet faktiskt inte”. (Daniella)

”Alltså grejen var den att jag, dom var här vid något tillfälle men sen ville jag ju inte att dom skulle komma hit. Jag ville ju bara bli av med dom, jag orkade inte med dom. [...] jag orkar inte, jag vill bara ha lugn och ro. Jag vill inte höra talas om sociala eller barn eller nånting, jag vill bara ha lugn och ro. Jag vill bara vara en vanlig normal Svensson som inte har med nånting att göra”. (Emelie)

Sammanfattningsvis så efterlyste flertalet av de sex biologföräldrarna, trots ovanstående citat, ändå mer engagemang från socialtjänsten efter återflytten. Flera av föräldrarna berättade i intervjuerna att de kände sig övergivna efter hemflytten, antingen för att ärendet avskrevs kort efter barnet flyttat hem eller för att det kom in nya socialsekreterare i ärendet vilket föräldrarna inte tyckte kändes bra.

6.3.2 Socialsekreterarnas erfarenheter

I samtal med socialsekreterarna framkommer det att de ser på samarbete som en process som skall påbörjas redan innan placeringen är ett faktum. Även efter placeringen skall denna process med föräldern fortgå och socialsekreteraren skall fungera som en länk mellan till exempel biologföräldern och familjehemmet för att främja samarbetet dem emellan.

”Jag tycker att kontakten med biologföräldrarna är väldigt rolig, det är det här med utmaningen också, att se om man kan vända på det här negativa som många biologiska föräldrar har. Och när man ser hur familjehemmen och de biologiska föräldrarna jobbar tillsammans då känns det JA! Jättehärligt är det”. (Berit)

En av socialsekreterarna uppger att hon ser på samarbetet som en process och det är först när föräldern kan känna tillit till sin socialsekreterare som denne också är villig att ta emot råd och stöd. Som myndighetsperson är det också viktigt att visa lyhördhet och möta föräldern i

den situationen där denne befinner sig. En annan viktig aspekt som flera av socialsekreterarna tar upp är att förhållandet mellan myndighetsperson och förälder aldrig kan vara symmetrisk och man kan heller inte bortse från maktperspektivet. Det blir då naturligt att man inte kan bygga en relation på lika villkor utan föräldrarna vet att de förr eller senare måste samarbeta med socialtjänsten om de skall kunna få hem sina barn igen. Här krävs det ett stort engagemang från socialsekreterarnas sida i arbetet med att försöka skapa en relation och få föräldrarnas tillit.

Flera av socialsekreterarna problematiserar kring att det kan vara svårt att få till ett samarbete med föräldrarna utifrån den personalomsättning som oftast finns inom socialtjänsten. För att kunna skapa en relation som fungerar på sikt så är det en förutsättning att ärendet handläggs av samma handläggare i den mån det är möjligt.

”Jag tror att det är stor skillnad om man är kvar som socialsekreterare hela vägen eller om det kommer in en ny person då. Det har betydelse för om man har varit med hela vägen”.
(Anna)

Socialsekreterarna påtalar också att det finns en tydlig skillnad i hur samarbetet med föräldrarna fungerar beroendes på om de har gått in med frivilliga insatser eller om insatserna har skett under tvång. Inom vissa organisationer har man en socialsekreterare som arbetar med själva utredningen och när denne sedan är klar och placeringen är genomförd så lämnas ärendet över till en annan socialsekreterare. Den socialsekreteraren arbetar med barnet och biologföräldern och följer upp ärendet både under och efter placeringen. I dessa fall upplever socialsekreteraren att det är lättare att uppnå ett samarbete med föräldrarna. I de organisationer där det är samma socialsekreterare som utför utredningsarbetet och som sedan skall arbeta för en relation till föräldrarna har detta upplevts av socialsekreterarna som mer problematiskt.

”Jag kan tycka att rollerna för oss och för familjerna ofta blir väldigt dubbel i och med att vi både kan vara med och göra tvångsinsatser och stå för det samtidigt som vi ändå ska vara med och driva en förändringsprocess tillsammans med föräldrarna. Och för föräldrarna kan det vara oerhört svårt”. (Eva)

En annan aspekt som samtliga socialsekreterare tar upp är den konflikt som brukar uppstå mellan biologföräldrar och familjehemsföräldrar. När barnen har blivit placerade så brukar det enligt socialsekreterarna uppstå en konkurrenssituation mellan dessa två parter och det är alltid biologföräldern som känner sig underlägsen i denna situation. I den situationen så uppstår är det oftast så att biologföräldrarna är väldigt kritiska kring hur familjehemmen hanterar barnen.

”[...] men att de ligger i ett underläge hela tiden gentemot familjehemmet. För att de är lättkränkta och det ligger mycket skuld i det med samarbetet”. (Anna)

Socialsekreterarna har ett ansvar i att arbeta för att uppnå samverkan kring båda parter och detta gör de genom täta uppföljningar och samtal med både familjehemmet och biologföräldrarna. I de flesta organisationerna har man idag en socialsekreterare som handleder familjehemmen och en socialsekreterare som ska finnas till för barnet.

Familjehemmen som barnen blir placerade i ser väldigt olika ut enligt socialsekreterarna. I vissa familjehem fungerar kontakten med biologföräldrarna väldigt bra medan det i andra familjehem inte gör det utifrån att familjehemsföräldrarna tolkar barnen reaktioner på olika sätt. De socialsekreterare som arbetar med familjehemmen har ansvaret för att se till att familjehemmen får det stödet som behövs för att de skall kunna utföra sitt uppdrag.

”Jag tycker att det är väldigt olika hur familjehemmen är. Och det är också olika utifrån hur barnen reagerar på kontakten också. Familjehemmet tolkar barnen på väldigt olika sätt, det är deras egen tolkning och ibland kan jag känna att det blir fel. Att ett barn kan bli ledset när det har umgänge med föräldern, dom kan bli lite dämpade och lite ledsna i telefonen och så. Då kan familjehemmet tolka det som att barnet inte vill ha kontakt men jag kan tolka det som att det finns en längtan, en känslomässig som gör att det blir så jobbigt för barnen och att det är det som gör att dom blir så ledsna. Men det kan ibland familjehemmen inte riktigt ta till sig. Där behöver familjehemmen stöd att se vad det är för reaktion”. (Berit)

”Men jag tror ju att vid placeringens start måste man jobba med detta jättemycket genom handledning till familjehemmet och så det här att familjehemmet är med på att det skall jobbas för att barnet så småningom skall flytta hem”. (Anna)

Samarbetet med familjehemsföräldrar och biologföräldrar är oerhört viktigt för alla parter. I de fall där samarbetet har fungerat bra brukar familjehemmen finnas kvar som stödfamilj efter att heltidsplaceringen har upphört. Detta är en bra lösning både för biologföräldrarna och för barnen. Men i flera av intervjuerna framkom det att där det funnits stora konflikter och konkurrens mellan biologföräldrarna och familjehemsföräldrarna under placeringen, ledde det i flera fall till att familjehemmet valde att inte finnas kvar som stöd när placeringen upphörde utan de valde att bryta kontakten även med barnet.

Socialsekreterarnas övergripande erfarenhet kring hur föräldrarna tar emot stöd innan återflytten är positiv. När de har kommit så långt i processen att planeringen inför en återflytt påbörjas då brukar föräldrarna också ha kommit till insikt med vilka brister som finns och de är beredda att göra någonting åt dem. Samarbetet med föräldrarna är i det här stadiet positivt och förändringsarbetet är långt framskridet.

Efter återflytten så ser det väldigt olika ut kring föräldrarnas inställning till fortsatt stöd. Vissa föräldrar vill ha olika insatser under ganska lång tid efter att de har fått hem sina barn. De vill att socialtjänsten skall finnas kvar i deras liv för att stötta och bekräfta dem i deras föräldraskap.

”Jag tror att de flesta föräldrar inser sina begränsningar när barnet har varit placerat så pass länge och vill undvika att det händer igen för att det är en enorm resa, det är jättejobbigt. Därför tar de tacksamt emot den hjälpen som finns eller ansöker om den själva om de är på det klara med vad de behöver”. (Cecilia)

Slutligen så belyser socialsekreterarna också att det finns en ambivalens kring om föräldrarna vill ta emot stöd eller inte. Efter återflytten så upplever vissa av socialsekreterarna att föräldrarna bara vill bli av med alla insatser från socialtjänstens sida utifrån att de vill ha lugn och ro. En av socialsekreterarna som arbetar med barn och biologföräldrar återger att även om

föräldrarna vill ha fortsatt kontakt med henne utifrån den relation som de har så är de inte villiga att ta emot annan hjälp från socialtjänsten.

Det långsiktiga målet med socialtjänstens arbete är att de skall arbeta på ett sådant sätt att föräldrarna blir stärkta i sitt föräldraskap samt att de så småningom skall bli självgående utan att behöva mer insatser från socialtjänstens sida.

6.3.4 Analys

Andersson (1999) menar att socialsekreterares engagemang i biologföräldrarnas situation är mycket viktig för hur resultatet av återföreningen blir. Trots att socialsekreterare besitter makt och valmöjligheter i form av olika grader av delegation har de också en dubbel roll eftersom de dessutom ska stötta och motivera sina klienter (Ibid.). Av detta drar vi slutsatsen att om socialarbetare och föräldrar ska få till en bra arbetsrelation och föräldrarnas egen inställning är positivt laddad så underlättar det i arbetet. Då kan socialsekreteraren arbeta målinriktat med att på olika sätt stötta och motivera föräldern innan och efter återföreningen i dennes föräldraroll och självbild. Detta resonemang understryks också av det vi hört socialsekreterarna berätta i intervjuerna. Socialsekreterarnas makt behöver inte vara något negativt utan kan användas på ett positivt sätt i förändringsprocessen.

När det fungerar tillfredställande på *mesonivån* innebär det att man löser konflikter på ett konstruktivt sätt samt att man har ett bra samarbete med andra (Andersson, 2004). Motståndet flera av föräldrarna uppger att de kände till socialsekreterarna relaterar vi till att det för föräldrarnas del inte fungerar på önskvärt sätt i interaktionen med socialsekreterarna på *mesonivå* direkt efter barnet har placerats i familjehem.

Enligt Cullberg (2007) så *regredierar* föräldrarna genom att *projicera* ut sina känslor och upplevelser av att ha blivit kränkta och orättvist behandlade av socialtjänsten gör att föräldrarna känner sig som offer för omständigheterna (Ibid.) Detta agerande och de destruktiva känslorna begränsar föräldern till en början helt och denne upplever socialsekreteraren som sin fiende vilket också beskrivs i vissa citat ovan. De olösta konflikterna och motstridigheterna styr relationen och kontakten mellan föräldrarna och socialtjänsten på ett så negativt sätt och det omöjliggör samarbetet samt att få till konstruktiva samtal som handlar om barnet och hur man ska komma vidare. Detta menar Andersson kan ses som ett problem även på *exonivån* då konflikterna utgör ett hinder i handlingsfriheten (Ibid. 2004).

Föräldrarna har i intervjuerna varit dubbla i sin upplevelse om de behövde något stöd eller ej och flera av dem berättade att de antingen avböjde erbjudandet om fortsatt stöd efter återföreningen, eller så uppger de att de inte blev erbjudna något stöd alls. För de föräldrar som blev erbjudna stöd av socialtjänsten såg vi en tydlig ambivalens då de avböjde stödet trots att de egentligen hade velat ha både mer stöd i sin föräldraroll och mer engagemang från socialtjänsten efter barnet hade flyttat hem. Dessa föräldrar sökte inte heller själv något mer stöd trots att de upplevde att det fanns ett behov. Detta tänker vi kan ha dels med socialsekreterarnas dubbla roller, som flera av socialsekreterarna talade om i intervjuerna, att göra och dels med att det kan finnas en rädsla från föräldern att barnet ska omhändertagas igen om socialtjänsten inte tycker att föräldraskapet är gott nog. Detta ambivalenta agerande kan också, om vi utgår från Skerving (1997) tolkas som att det är svårare att få till ett bra

samarbete med föräldrarna då barnen varit tvångsplacerade än om placeringen skett på föräldrarnas initiativ och frivilligt (Ibid.).

Anmärkningarna från föräldrarna om att de kände sig övergivna då barnen flyttade tillbaka hem är värda att ta på allvar och fundera över om det kräver mer motivationsarbete att fortsätta erbjuda stöd och insatser fastän föräldrarna säger att de inte längre behöver dem. Men socialsekreterarna har enligt Norström & Thunved handlat helt rätt med stöd i lagen runt uppföljning och insatser och deras avslutande av ärenden har gjorts då man ansett att målet är uppnått och behovet av insats inte längre föreligger enligt föräldrarnas önskemål (Ibid. 2005).

Föräldrars rädsla för att inte duga i jämförelse med ett perfekt ideal diskuterar Bäck-Wiklund & Bergsten (2003) och de menar att ensamstående mammor rent generellt oroar sig än vad fäder gör för att inte vara tillräckligt bra mödrar. Mammor oroar och grämer sig över att de brister i tålmod och inte heller hinner umgås och göra så mycket med sina barn som de skulle önska (Ibid. 2003). Detta resonemang applicerar vi över på ”våra” föräldrar (vårt citat) i studien och vi har märkt under intervjuerna, att vissa av mödrarna jämför sitt föräldraskap med familjehemsföräldrarnas och även klandrar sig själva i olika grad över att barnen faktiskt har varit omhändertagna tidigare på grund av deras drogmissbruk. Kalle i sin tur pratade dock mycket mer kring familjehemmets fördomar och ansåg överlag att hans värderingar var bättre än familjehemmets. Vi kan därför se en tydlig skillnad mellan våra kvinnliga informanter och vår manlige informant. Kalle jämförde inte sitt föräldraskap med familjehemsföräldrarna på samma sätt som vissa av mödrarna gjorde. Vår tolkning av Kalles berättelse är att det kan handla om *stigmatisering* men att det hos honom uttrycker sig på ett annat sätt i jämförelse med mammorna. Om inte föräldrarna bearbetar det förflutna ordentligt och de dessutom har vuxit upp i dysfunktionella familjer kan det förstärka känslan av utanförskap, *stigmatisering* och *skamkänslor* (Trulsson, 1998; Trulsson, 2003; Höjer, 2003).

Självbilden och hur man ser på sig själv som förälder och hur man relaterar till andra föräldrar och övriga runt omkring kan bli färgat av detta tankemönster. Det kan göra att föräldern upplever det som svårt att agera och våga tala om vad han eller hon tycker på grund av *skuldkänslorna* för barnet och *skammen* som sitter kvar över att ha misslyckats tidigare. Detta utgör ett hinder då föräldrarna skapar relationer med andra människor och ska samarbeta vilket till slut kan leda till depression och känslor av vanmakt hos föräldrarna (Giddens, 1999; Scheff & Starrin, 2007). Därför tycker vi att det är oerhört viktigt att man erbjuder föräldrarna professionellt stöd för att bearbeta dessa känslor och stöd i föräldraskapet. Scheff & Starrin (2007) refererar till Goffman som använde begreppet *Everyperson* för att förklara hur människors skam kan göra att människor försöker dölja sin rädsla och skam genom att spela olika roller utåt och sätta på sig en mask (Ibid.). Vi tänker oss att det föräldrarna berättar om hur de undviker att be om hjälp eller ta emot det stöd som erbjuds kan handla om det. De låtsas helt enkelt inför socialtjänsten som om allt är bra utåt för att duga och för att de är rädda att de ska bli underkända som föräldrar igen.

Havik & Moldestad (2002) påpekar att det ofta uppstår oenighet och konflikter mellan föräldrarna å ena sidan och familjehemmet och socialtjänsten å andra sidan, om vad som är det bästa för barnet, vilket kan resultera i att dessa bildar olika motståndsteam istället för att samarbeta. Höjer (2007:2) skriver att biologföräldrar ofta känner att de hamnar i underläge i jämförelse med familjehemsföräldrarna och att det kan uppstå rivalitet mellan dem.

Havik & Moldestad (2002) framhåller därför att bildandet av en bärkraftig relation är grunden för hur samverkan med föräldrarna kommer att utfalla. Detta resonemang för även andra forskare som exempelvis Höjer (2007:2) och Sanchiro & Jablonka refererade i Persson & Sundelin (2006, s.6) och de menar att om en återförening överhuvudtaget ska bli möjlig att genomföra så måste samarbetet mellan familjehemsföräldrarna, biologföräldrarna och socialtjänsten prioriteras. Höjer tar även upp att det är viktigt att försöka skapa tillit genom att upprätthålla kontinuitet med att ha samma handläggare kvar i ärendet och hålla regelbundna möten med berörda parter. Dessutom är det angeläget att socialtjänsten tydliggör för samtliga inblandade att målet faktiskt är att barnet ska flytta tillbaka hem till biologföräldern igen så snart kriterierna uppfyllts och föräldrarnas situation förändrats positivt över tid (2007:2).

6.4 Umgänge

Under en placering så är det oerhört viktigt att det planeras för ett regelbundet umgänge mellan förälder och barn för att de skall kunna återuppbygga en relation till varandra. Under detta tema kommer vi att presentera föräldrarnas upplevelse av hur umgänget såg ut under familjehemsplaceringen samt hur de tänker kring vilken betydelse umgänget har haft för den nuvarande relationen och hur umgänget har påverkat återföreningen. Vi kommer också att belysa socialsekreterarnas arbete med förberedelser kring umgänget mellan biologförälder och barn under familjehemsplaceringen och deras syn på vilken betydelse umgänget har för relationerna mellan barn och föräldrar. Därefter följer vår egen analys av temat i separat del efteråt.

6.4.1 Biologföräldrarnas berättelser

Föräldrarnas gemensamma upplevelse av umgänget var att de skulle ha velat träffa sina barn mer än vad de fick. Föräldrarna påpekar dock att omfattningen i hur mycket de träffade eller pratade med sina barn också berodde på i vilket stadie de befann sig i. För de flesta av dem så hade de inget regelbundet umgänge med barnen under den första tiden efter placeringen utifrån att de sjönk ner i ett omfattande missbruk. Platsen för umgänget kunde också variera.

”Så under en period så blev det inte så mycket umgänge som jag hade velat och sen under en period så hade jag när jag missbrukade mycket så ringde jag ju inte till dom heller” (Emelie)
”Och jag har, jag kan inte säga att jag har varit där varje vecka. Inte när jag var som mest eländig. Då har jag väl ringt till han men jag har försökt att träffa honom varje vecka”.
(Carita)

Carita uppgav också att hon ställde ett krav till socialtjänsten om att få träffa sin son två gånger i veckan vilket dem gick med på.

”Och då krävde jag att jag skulle få träffa han två gånger i veckan. Jag satt på den jävla gräsmattan (hos familjehemmet, förf. anm.) från klockan sju på morgonen och fram till han gick och la sig....två gånger i veckan”. (Carita)

Ytterligare en aspekt några av de andra föräldrarna tog upp var att de upplevde att umgänget försvårades för dem utifrån att de fick träffa sina barn i familjehemmet. Flertalet av dem kände sig uttittade och kontrollerade av familjehemsföräldrarna och det blev en ångestladdad situation för dem varje gång de skulle träffa sina barn. Föräldrarna uppger också att de inte kände sig välkomna till familjehemmen. Känslan av otillräcklighet i föräldraskapet förstärktes

i dessa sammanhang och konkurrensen kring barnet ökade. I detta sammanhang så upplevdes umgänget som ett påfrestande moment för samtliga föräldrar.

”Och sen i början vet jag att jag fick träffa honom i fosterhemmet. Jag fick åka till fosterhemmet och sitta där typ med öppen dörr för fosterföräldrarna skulle kolla mig”. (Beatrice)

Ännu en anledning som föräldrarna uppgav som ett påfrestande moment var avståndet till familjehemmet. Genom att barnen placerades långt ifrån föräldrarna så krävdes det en helt annan planering för att få till ett umgänge än vad som hade behövts om barnet hade bott närmare. Vissa av föräldrarna upplevde att umgänget begränsades utifrån avståndet.

”Familjehemmet ligger i A-borg och med tåg tog det sju timmar att åka dit. Det var sju timmar dit, fyra timmar hos dom och sju timmar tillbaka”. (Emelie)

Enligt Emelie bidrog problematiken med avståndet till familjehemmet till att minimera umgängets omfattning innan hennes son skulle flytta tillbaka hem. Innan återflytten hade Emelie inte haft något regelbundet umgänge med sin son vilket ledde till att de fick lära känna varandra på nytt först efter att sonen hade flyttat hem igen.

Umgänget mellan föräldrar och barn har i de flesta fall blivit regelbundet i samband med att föräldrarna har avtjänat ett fängelsestraff eller varit på behandling. Det är först när föräldrarna har nått botten som vändpunkten har kommit och de har då börjat återupprätta ett regelbundet umgänge med sina barn. I samband med detta så tar de också större del och ansvar för planeringen kring umgänget.

Föräldrarna fick successivt utöka umgänget från att ha träffat barnen några timmar till att de tillbringade både lov och helger tillsammans. Detta gjordes för att både föräldrarna och barnen skall få en chans att lära känna varandra på nytt igen. För vissa av föräldrarna så pågick umgängestiden en längre period än vad den gjorde för andra, utifrån att de själva inte kände sig redo att ta hem sina barn igen. Under den här tiden så påvisade också barnen en längtan över att få återvända hem igen.

”Där satte vi upp vilka tider Björn skulle vara hos mig. Först i början var det en gång i månaden och sedan utökades det hela tiden. Ju mer det utökades desto större blev längtan för Björn att flytta tillbaka hem. Vi hade umgänge två gånger i månaden. Ibland kom han till mig på helgen eller så åkte jag till honom på institutionen”. (Annelie)

Flera av föräldrarna berättar att det uppstår en konflikt med familjehemmen där familjehemmen motsätter sig omfattningen av umgänget. Föräldrarna tror att detta kan bero på att familjehemsföräldrarna inser att placeringen kommer att upphöra inom en snar framtid.

”Familjen gick emot fastän man hade pratat med familjen (rörande umgänget, förf. anm.). Ibland när jag ringde, jag ville gärna ringa till dom på kvällen men det kunde jag inte göra utan barnen blev ju bara confused, menade dom då”. (Daniella)

Strax innan återflytten berättar samtliga föräldrar att de var mer delaktiga i barnets vardag och deltog även och var med och fattade beslut i sådana frågor som rörde barnet.

6.4.2 Socialsekreterarnas tankar

Samtliga socialsekreterare framställer att ett regelbundet umgänge är oerhört viktigt för att barnen skall kunna bevara en relation till sina föräldrar. Konsekvensen av att föräldrar inte har ett regelbundet umgänge med sina barn under placeringen kan bli att de kommer längre bort ifrån varandra. Vidare så blir det svårt för föräldern att hänga med och ta del av barnets vardag om det har varit ett längre avbrott i umgänget. Föräldern kan i de fallen inte se vad barnet behöver och de hänger inte med i barnets utveckling enligt socialsekreterarna.

Vissa av socialsekreterarna påvisar återigen att det finns en skillnad i omfattningen av umgänget beroendes på om placeringen har varit frivillig eller inte. Samarbetet som biologföräldern har med familjehemmet har också betydelse för hur väl umgänget fungerar.

”I ett ärende som har varit en SoL-placering så har föräldern haft väldigt tätt med umgänge. Det har varit varje vecka, både vardag och helg. Och detta bygger mycket på att föräldern och i det här fallet familjehemmet har haft en väldigt god relation så dom har lyckats lösa det på den vägen”. (Eva)

I de fall där socialsekreterarna har gått in med tvångsåtgärder brukar också umgänget begränsas till en början av placeringen. Detta beror främst på att föräldrarna inte har någon insikt kring sina brister eller att deras problematik är utav sådan art att ett umgänge inte är möjligt att genomföra eller att socialsekreteraren är tvungen att begränsa det.

”Umgänge för andra ärende är att ibland har man hållt ganska hårt på umgänge. Det är skillnaden med LVU att där har man en möjlighet att styra på ett annat sätt. Men successivt så har ju föräldrar och barn fått utökat umgänge. Det som man oftast har lagt som en insats är att dom har med sig en person vid umgänge”. (Eva)

Man kan säga att själva omfattningen av umgänge till stor del styrs av i vilket skede föräldern befinner sig i och hur långt denne har kommit beträffande insikt om sin egen problematik.

I och med att det långsiktiga målet i de flesta fall är att barnet ska flytta tillbaka till föräldern så påbörjar man en planering kring umgänget redan innan barnet blir placerat för att stärka relationen mellan förälder och barn. Det är viktigt både för föräldern och för barnet att planeringen är förutsägbar och att båda vet när de ska träffas eller prata i telefon. Det är också viktigt med en tydlig struktur i umgänget för att det skapar trygghet för alla inblandade parter. Men för att detta ska vara genomförbart krävs att föräldrarnas missbruk upphört och att de är mottagliga och villiga att återupprätta en kontakt igen.

Umgängena är dessutom viktiga för socialtjänsten för att de skall kunna se hur relationen mellan barn och förälder fungerar samt för att se vilket stöd föräldern kan behöva för att stärkas i sin föräldraroll.

Umgänget brukar utökas över tid och från det att föräldrarna har fått träffa sina barn några timmar så är tanken att umgänget skall övergå till att vara mer omfattande där barnen så småningom skall få tillbringa allt mer tid med sina föräldrar. Innan återflytten är det viktigt att umgänget har varit tätt och regelbundet under lång tid.

”Det skall vara ett regelbundet umgänge, helst varannan helg då och det skall det ha varit under en ganska lång tid tycker jag. Jag tycker nog att det ska vara, jag får säga såhär. När det är bestämt att barnet skall flytta hem då kan man säga, då kan ju barnen ha haft umgänge var tredje vecka eller nånting men då försöker man att det blir täta umgängen då, vart fjortonde dag och sen precis innan då så kan det vara varje helg. Och vid lov och så”. (Berit)

Slutligen så är socialsekreterarna överens om att umgänget som föräldern har haft med sitt barn under familjehemsplaceringen, i hög grad påverkar hur situationen blir för både förälder och barn efter det att barnet har flyttat hem igen.

6.4.4 Analys

Umgänget mellan biologföräldrar och deras barn har flera funktioner. En tanke är att umgänget ska vidmakthålla och stärka banden mellan dem. Socialtjänsten vill även undvika att barn och föräldrar blir som främlingar för varandra inför en återförening som även är det långsiktiga målet med placeringen. Umgänget är dessutom bra och motiverande för både barn och föräldrar om det fungerar. Ibland begränsar socialtjänsten umgänget på grund av att det uppstått konflikter mellan familjehemmet och föräldrarna. Det anser Persson & Sundelin (2006) kan vara en risk för att relationen mellan barn och biologförälder försämras och det drabbar även andra runt omkring dessa på ett negativt sätt (Ibid.).

Umgänget kan också ha funktionen av att vara ett bra tillfälle för socialtjänsten att observera hur det ser ut och verkar i relationen mellan föräldrarna och barnen. Man kan dels observera barnets reaktioner och se vilket stöd föräldern behöver för att stärkas i sin föräldraroll. Detta kan liktydas med det som Norström & Thunved (2005) diskuterar utifrån lagstiftningen i 6 Kap 8 § SoL samt i 14 § LVU. Där står att socialnämndens ansvar är att samarbeta med föräldrarna för att så långt det är möjligt se till att barn och biologföräldrar får igång ett *kontinuerligt umgänge* så att återföreningen möjliggörs (Ibid.).

I de fall där socialtjänsten gick in med tvångsåtgärder så arbetade de ändå för att främja umgänget i den mån det var möjligt. Utformandet av hur och var umgänget skulle ske var beroende av i vilken fas föräldrarna befann sig i.

Man kan tydligt se i föräldrarnas berättelser hur det var från början då de fick träffa barnet under reglerade förhållanden utifrån att de inte var drogfria. Umgänget var i vissa fall både övervakat och styrt i tid och plats.

Känslor som föräldrarna förmedlar i sina berättelser då de beskriver hur det här umgänget såg ut i början av placeringen är både underlägsenhet och otillräcklighet gentemot både sina barn och familjehemsföräldrarna. De flesta föräldrar tyckte dessutom att det kändes förnedrande att vara tvungna att träffa barnen i familjehemmet. Umgängestillfällena blev i och med detta väldigt påfrestande för föräldrarna vilket vi tolkar som att föräldrarna kände sig *stigmatiserade* (Scheff & Starrin, 2004).

Höjer har också skrivit om att umgänge som förläggs i familjehemmet kan upplevas som problematiskt och pressande av biologföräldrarna. Föräldrarna känner sig betraktade och tycker många gånger att kontrasterna mellan de olika föräldraparen blir alltför stora. Familjehemmets regler och rutiner kan se helt annorlunda ut jämfört med de egna reglerna föräldrarna satte upp för barnen då de bodde hemma. Höjer påtalar att en neutral plats för

umgänget ibland kan vara att föredra för att minska skillnaderna och underlätta för barn och föräldrar att bli mer avslappnade (Ibid. 2007:2).

Emelie beskrev att hon fick åka långt för att träffa sitt barn och att resan tog arton timmar sammanlagt med besöket inräknat. Det är inte förenligt med *närhetsprincipen* 6 Kap 1 § SoL, vilken innebär att socialnämnden ska placera barn så nära familjen och andra närstående och gynna den kontakten om det är bar för barnet (Norström & Thunved, 2005). Emelie upplevde att det omöjliggjorde för henne att följa sitt barn åldersmässigt och deras relation blev heller inte så tät och nära som hon hade önskat. De fick börja om och lära känna varandra på nytt då pojken flyttade hem igen. Det finns forskare som menar att det ökar stressen hos modern då barn placeras långt bort. Dessutom utgör det ett hinder för kontinuitet i umgänget mellan föräldrar och deras barn (Carlsson, Smith, Matto & Eversman, 2008). Skervig belyser umgängesdelen med att anförda att föräldrar och barn bör få träffas minst två gånger i månaden om återföreningen ska få en rimlig chans (Ibid. 1997).

Men vi märker också utifrån det som föräldrar och socialsekreterare berättade i intervjuerna att det med tiden blir allt mer ordning på träffarna då föräldrarna blivit drogfria. Flera av dem bryter då med den tidigare destruktiva livsföringen och börjar prioritera sig själva och umgänget med sina barn och börjar även tänka framåt i termer att faktiskt ta hem sitt barn igen. Detta anser vi vara den vändpunkt som i utvecklingsekologin benämns som *turning points* (Andersson, 2004). Både socialsekreterare och föräldrarna i studien skildrar hur umgänget med barnen utökas alltmer både i tid och frekvens och planering runt återföreningen där barnen ska få flytta hem igen blir ett faktum.

Här uppger både socialtjänst och de flesta av föräldrarna att de upplevde ett tätt samarbete och att de nådde fram till varandra. Detta tänker vi för föräldrarnas del, är i linje med krisperspektivets *nyorienteringsfas*. Cullberg (2007) beskriver detta tillstånd som att personen har hittat en acceptans inför det som hänt och kan återigen sätta upp realistiska mål, planera och känna hopp inför framtiden. I denna fas kan föräldern till stor del lägga det svåra som varit bakom sig även om det fortfarande känns och gör sig påmint då och då.

6.5 Återförening mellan barn och biologföräldrar

Under temat återförening kommer vi att ta upp hur föräldrarna upplevde återföreningen, både innan och efter, samt hur planeringen kring återföreningen såg ut. Vi kommer också att belysa hur informanterna upplevde det att bli föräldrar på heltid igen och få vardagen att fungera tillsammans med barnen. Vi avslutar som vanligt med en analys.

6.5.1 Biologföräldrarnas upplevelser

Samtliga föräldrar har berättat att de under en väldigt lång tid innan återföreningen ville att deras barn skulle flytta hem. Fastän de var drogfria och levde ett ordnat liv så kände de en rädsla över att de inte skulle klara av att bli föräldrar på heltid igen. Känslan av att inte räcka till samt skulden av vad de hade gjort mot sina barn hindrade dem att ta upp frågan med socialtjänsten. Det fanns också en rädsla kring hur socialtjänsten skulle reagera på om de talade om att de nu ville ha hem sina barn.

”Men då hade jag ju väntat i flera år och visat min rädsla över att jag inte kunde ta hem barnen. Jag tänkte att jag inte skulle klara av det, eller att jag var en dålig mamma, jag visste att det var en stor omställning att få hem barnen igen”. (Daniella)

De flesta föräldrar upplevde dock att när de väl hade uttalat till socialsekreteraren att de ville ha hem sina barn igen påbörjades det också ett aktivt arbete för en återförening. Planeringen kring återföreningen har sett ut på olika sätt för föräldrarna. För en del har det funnits en tydlig planering och struktur kring hur återföreningen skall gå till medan det för andra har blivit en väldigt skyndsam process. Kalles och Emelies berättelser är den som skiljer sig mest från de övriga informanterna. De berättar:

”Jag frågade inte ens socialtjänsten så, jag är fortfarande vårdnadshavare och hon är skriven hos mig. Hon var frivilligt placerad och jag lever ju sen 5,5 år tillbaka ett drogfritt liv och nykter och så, så att jag arbetar och såhär. Har ett bra hem och eh... så att, jag frågade inte ens dom utan jag åkte bara upp och hämtade henne. Nu när jag hämtade hem henne igen. Sen så ringde jag till socialtjänsten, eller om det var fostermamman som ringde till socialtjänsten. Sen så åkte vi ner så sa hon det att ja, vad händer nu? Ja, hon ska va hemma nu va, sa jag, så hon hade inte så mycket att säga till om där”. (Kalle)

Emelie däremot, hade hamnat i en process med socialtjänsten där det inte fanns någon fungerande kommunikation mellan henne och socialtjänsten. Under en lång tid så överklagade Emelie alla beslut som socialtjänsten fattade kring placeringen av hennes söner. Till slut när beslutet kom att hon skulle få hem sina barn igen som hon hade väntat på i flera år så var hon ändå oförberedd på återföreningen.

”Alltså det här höll ju på i flera år. Alltså det här var ju inget, jag hade hållt på med rättegångar, jag har ju gått hela vägen upp så långt man kan gå och sen börjat om från början. Alltså jag hade hållt på så många år så att när beslutet väl kom så fattade jag ju inte det”. (Emelie)

Våra övriga informanter upplevde att de hade stöd i sina socialsekreterare samt att planeringen kring återflytten hade fungerat på ett tillfredställande sätt. För de flesta föräldrarna påbörjades återflyttningsprocessen i samband med att umgänget utökades (se föregående avsnitt). När barnen väl flyttade hem hade de återupprättat en fungerande relation till sina föräldrar och både föräldrar och barn längtade efter hemflytten.

Vissa föräldrar upplevde också att de kände sig trygga med övergången till att bli föräldrar på heltid igen eftersom det hade funnits en planering och ett fungerande umgänge sedan en längre tid tillbaka innan barnet flyttade hem igen. Det som däremot flera föräldrar upplevde som negativt i övergången var att det inte fanns någon direkt uppföljning från socialtjänsten efter hemflytten. Vissa föräldrar beskriver att det bara var ett uppföljningsmöte med socialtjänsten efter hemflytten och efter det skrevs ärendet av.

”Ett avslutningsmöte när Adrian hade bott hos mig i några månader. Soc. hade inte varit hemma hos mig innan dess, dom har inte varit hemma och tittat i min lägenhet. Innan dess visste dom inte ens om Adrian hade ett eget rum”. (Beatrice)

Andra föräldrar säger att socialtjänsten inte har haft någon uppföljning där de har kommit hem utan de har nöjt sig med ett telefonsamtal.

”Och när Filip flyttade hem så var dom inte här någon gång. Dom ringde och frågade hur det gick och jag sa att det gick okej och så var det inte mer med det. Det hade kunnat gå åt helvete, alltså om man tänker så”. (Emelie)

Trots att föräldrarna hade längtat efter återflytten så blev det en chock för dem när barnen flyttade hem och de började vara föräldrar på heltid igen. Fastän de flesta hade haft ett regelbundet och även utökat umgänge med barnen innan återflytten så var det en väsentlig skillnad att ta ansvaret fullt ut som förälder. När de träffade sina barn tidigare på helger och lov hade de möjlighet att vara sina barn till lags och göra roliga saker på ett annat sätt än vad de hade efter hemflytten. Att vara närvarande och delaktiga i barnens vardag var en tuff omställning för de flesta.

Samtliga föräldrar beskriver att den första tiden efter återflytten hem var som en smekmånadsfas. Allting var frid och fröjd och det fanns inte ett moln på himlen. Både föräldrarna och barnen var väldigt glada över återföreningen och de kunde inte få nog av varandra. Föräldrarna berättar att barnen var som plåster på dem och att vissa av barnen till och med sov i samma säng som föräldrarna under den första tiden. I de flesta fall flyttade barnen hem under sommarlovet och föräldrarna var då lediga. Denna fas höll i sig i cirka två veckor innan vardagen gjorde sig påmind. Under den här tiden så förekom det inga direkta konflikter mellan barn och föräldrar utan allting bara flöt på.

”Casper flyttade hem på sommaren så jag var ju med uppe och hämtade Casper och det var sommarlov. Den första tiden hemma hade vi verkligen smekmånad, allting var rosenrött, allting fungerade”. (Annelie)

Föräldrarna kunde dock under den första tiden känna att de ville göra allt för att deras barn skulle må bra. De var rädda för att säga ifrån och sätta gränser både utifrån att de inte ville göra barnen ledsna och för att de kände sig rädda för vilken reaktion detta kunde framkalla hos barnet. Strax efter återflytten infann sig känslor av skuld hos föräldrarna för vad de hade utsatt sina barn för vilket barnen också var benägna att utnyttja vid behov. Föräldrarna kände också en rädsla av att göra fel och de ville inte att barnen skulle jämföra dem med familjehemmet.

”Det är jättesvårt. I början, i början var det jättesvårt också för då ville jag göra det som gjorde dom nöjda och bla, bla, bla. Dom kunde få vara uppe längre och så, bara dom var nöjda. Dom kunde tjata till sig saker och saker och ting. Det var jättesvårt att sätta ner foten för man ville ju bara vara snäll, snäll, snäll”. (Daniella)

Efter att barnen hade bott hemma i cirka två veckor kom reaktionen på det förflutna för de flesta av dem. Från att det hade varit en ganska harmonisk situation i hemmet så började barnen anklaga föräldrarna för vad de hade gjort mot dem. Föräldrarna fick stå till svars för att de hade lämnat sina barn och den krisen hanterade de själva utan socialtjänstens hjälp.

” Han sa: Hur fan kunde du lämna bort mig? Jag känner mig inte hemma här, jag känner mig mer hemma där och det känns som om jag bara är här och hälsar på. Jag låg och höll om honom och tröstade honom och sen gick det över för ett tag. Sen höll det på så, ibland var det lugnt och ibland fick han dessa utbrott, ofta i samband med regler och sånt”. (Beatrice)

Precis som Beatrice nämner i citatet ovan så tar flera av de andra föräldrarna upp svårigheten med att sätta gränser för barnet. Detta handlar enligt föräldrarna dels om att de känner skuld gentemot barnen samt att de är rädda för barnens reaktion i samband med gränssättning. Detta är genomgående för alla våra informanter.

”Igår så satte jag mig i sängen så, eller så satt vi i soffan och då sa jag rätt ut att:

– Jag är rädd för att säga nej till dig just nu.

Och då tittade hon på mig så sa hon: – Varför då?

– Jo, sa jag att om jag börjar sätta gränser nu så när du precis har kommit hem så kommer du flippa och så drar du och så är vi tillbaka där vi var när jag lämnade iväg dig. Med rymningar och du skiter i vad jag säger och så.[...] Det här är nånting som vi får göra tillsammans. (Kalle)

En annan aspekt som samtliga föräldrarna förutom en lyfte var att de hade haft svårt att se och bemöta barnet adekvat utifrån den åldern som barnet var i nu. De såg fortfarande barnet så som det befann sig i ålder och utveckling vid omhändertagandet. Detta gällde främst i de fall där barnen hade blivit placerade med tvångsinsatser. Föräldrarna berättade att de fortfarande såg det lilla barnet som blev placerat och även om de insåg att barnet nu var flera år äldre så kunde de inte alltid förhålla sig till detta. Detta blev påtagligt när de beskrev att de till exempel bredde smörgåsar till barnet trots att barnet nu var i tonåren.

”Alltså det, ja, alltså det är ju, när man får tillbaka sina barn det är ju svårt, det är ju så tror jag. För mig har det varit jättesvårt att få tillbaka en nästan vuxen man. Att han fortfarande inte är den fyraåring som jag förlorade. Det är det tuffaste tror jag. Och samtidigt blir jag så ledsen när jag, usch det gör så ont i mig när jag tänker på hans lidande. Det är ju fortfarande det, han säger att mamma det är ju lite gulligt ibland när du kommer och serverar mig men jag är faktiskt nitton år”. (Carita)

En av föräldrarna berättar att när hon fick hem sin son så fick hon börja lära känna honom på nytt eftersom han nu var en helt annan människa än den pojken som blev placerad för flera år sedan. Dessa föräldrar berättar också om att de kan känna en oerhörd längtan efter det barnet som omhändertogs och att den smärtan aldrig går över. Genomgående för alla föräldrar var att de kände att de hade missat stora delar av sina barns liv och utveckling.

För Emelie som inte träffade sina söner speciellt mycket så blev det en väldigt stor omställning när hennes ena son flyttade hem.

”Men sen tänkte jag att fan jag har ju inte varit mamma på hundra år. Jag var ju fortfarande, på nåt sätt så blir man ju kvar i det här gamla. Så gammalt som barnet är. För mig var dom ju tre och fem år, alltså jag hade jättesvårt att komma på vad dom kunde leka med och såna saker som är självklart för mammor. Vad har dom för storlekar på kläderna? Alltså jag visste ju ingenting. Även om jag såg framför mig att dom hade vuxit så kopplade inte min hjärna liksom. För dom var ju fortfarande i den åldern och jag vet idag att när jag minns tillbaks, när jag tänker på mina barn som små så är det den åldern. Det är som att det liksom har etsat sig”. (Emelie)

Avslutningsvis säger föräldrarna att de emellanåt har upplevt svårigheter i sitt föräldraskap framförallt i de situationer när barnen har agerat ut och testat dem. Även om föräldrarna

förstår vikten av att de skall stå kvar i jobbiga situationer så har vissa av föräldrarna uttryckt att de vid ett flertal tillfällen har känt för att ge upp.

6.5.2 Socialsekreterarnas erfarenheter

Samtliga socialsekreterare belyser vikten av en god planering inför återflytten. Även om både barnet och föräldern längtar efter att få återförenas så kan själva återflytten väcka känslor av ångest hos både föräldrar och barn. För föräldrarna kan denna ångest handla om att de tvivlar på sig själva i sitt föräldraskap. Det är vidare oerhört viktigt att övergången från familjehemmet görs på ett välplanerat och strukturerat sätt för att hemflytten skall bli så lyckad som möjligt.

”Jag tänker att utan förberedelser så är det svårt att göra en återflytt om man nu ska tänka barnperspektiv. Miljön som barnet flyttar tillbaka till ska ändå vara bättre än det som dom flyttade ifrån. Och det gäller ju som handläggare att vara ganska aktiv i förberedelserna. [...] Förberedelser börjar ju egentligen från den dagen som barnet lämnar föräldern”. (Eva)

Det som är anmärkningsvärt är att det i samband med återflytten brukar uppstå konflikter med familjehemmet. Det finns fall där familjehemmet har av sagt sig ett fortsatt uppdrag i form av kontaktfamilj och de har också velat påskynda utslussen.

”Tyvärr så var inte familjehemmet så, alltså dom klarade inte av att separera från pojken riktigt och det blev inte så bra. Familjehemmet hade handledning från familjehemssekreteraren men dom tog inte emot de råd och det stödet som dom fick”. (Berit)

Samtliga socialsekreterare anser att det är bra för alla parter om familjehemmet finns kvar en tid efter hemflytten, framförallt i de fall där barnet har varit placerat en längre tid. Dels för att barnet har en relation till familjehemsföräldrarna och det ger en trygghet att ha fler vuxna omkring sig men också för att föräldern skall få avlastning.

Den första tiden när barnet har flyttat hem upplever socialsekreterarna som en euforisk tid. Både barnet och föräldern är oerhört glada över att äntligen få vara tillsammans och under den tiden brukar det inte uppkomma några problem. Ofta har barnet flyttat hem under ett längre lov och det ger föräldern och barnet tid att lära känna varandra på nytt. Det som socialsekreterarna har uppmärksammat är att det för många föräldrar blir en chock en tid efter det att föräldrarna har fått hem sina barn utifrån att de inte känner igen sina barn. Då föräldrarna inte har varit med barnen varje dag och sett deras utveckling så blir det en kontrast och en stor omställning för båda parter. Föräldrarnas krav på barnen är inte åldersadekvata. Detta är dock en anpassningsperiod och det brukar ge sig med tiden.

Gällande gränssättning och rutiner så ser det väldigt olika ut från familj till familj. I vissa fall fungerar dessa bitar över förväntan medan det i andra fall inte fungerar alls. Vissa av socialsekreterarna ser detta som ett stort problem i förhållandet mellan förälder och barn. Socialsekreterarna tar också upp skillnaden kring rutiner mellan det som barnet är van vid från familjehemmet och när barnen flyttar hem till sin biologiförälder. När barnet flyttar hem kan det vara så att det får lära sig att förhålla sig till helt andra regler och rutiner än vad det är vana vid. Det är helt enkelt nya roller som både barnet och föräldern måste hitta tillbaka till eftersom det är roller som båda har frångått under en period.

”Sen är det det här med gränser och rutiner. Att komma in i det är alltid en prövning för både barn och förälder och ibland är det så att föräldern behöver ha ganska mycket stöd i det för att få en vardag som fungerar tillsammans med barnet”. (Anna)

Efter en återflytt brukar socialsekreterarna ha en uppföljningsträff både med föräldrarna och barnet för att se så att allting fungerar på ett tillfredställande sätt. Socialsekreterarna kan inte hålla kvar ett ärende hur länge som helst om det inte finns andra pågående insatser i familjen. Som max brukar de ha kvar ärendet i sex månader efter hemflytten.

Flera av socialsekreterarna anser att det är en balansgång i hur mycket de skall vara inne i familjen efter återföreningen. De flesta föräldrarna vill inte ha kvar insatser i familjen och då kan man inte tvinga dem till det. Tanken är att de förberedelser som har gjorts för att en återförening skall vara möjlig skall vara av sådan kvalitet att föräldrarna skall kunna vara självgående i sitt föräldraskap. Sedan finns det självklart undantag där föräldrarna efter en tid känner att de inte klarar av att vara föräldrar på heltid och de kan då ansöka om stöd till socialtjänsten.

”Hon (mamman, förf. anm.) har sökt nu om mera stöd utöver det hon redan har. Föräldrakurs en gång i veckan och det är ju så att vi får diskutera det här d”. (Cecilia).

Slutligen så är det så att även om vissa föräldrar vill ha kvar kontakten med sin socialsekreterare så innebär detta inte att de vill ha kvar kontakten med socialtjänsten. De flesta föräldrar känner sig enligt socialsekreterarna lättade över att de äntligen har fått hem sina barn och de vill helst inte ha mer med socialtjänsten att göra.

6.5.3 Analys

Nästan samtliga föräldrar vittnar om att deras självbild som förälder varit naggad i kanten under hela tiden då barnet var placerat. De hade svårt att tro på sin egen förmåga och vissa trodde knappt att barnet överhuvudtaget skulle kunna flytta tillbaka hem igen. Några av föräldrarna berättade också att de ställt sig frågor inför hemflytten. Dessa kunde handla om hur de skulle kunna ge barnen de saker och samma trygghet som familjehemsföräldrarna gjort och om de verkligen skulle klara av att bli förälder på heltid igen.

Den första tiden då barnet flyttat hem upplevs av både föräldrar och socialsekreterare som en smekmånadsperiod då allt flyter på och är allmänt mysigt. Efter ett tag har samtliga informanter berättat om att vardagen har krupit på och med den även konflikterna mellan barn och föräldrar. De flesta föräldrarna tycker detta är en chockartad och påfrestande upplevelse då barnet börjar agera ut och testa gränserna. Dels att bemöta barnets reaktioner, behov och känslor genom samtal och dels att samtidigt stå kvar som förälder och våga gränssätta barnet. Därutöver beskriver båda informantgrupperna att föräldrarna får svårt att hantera sina egna reaktioner då känslan av skuld och skam har ett övertag i föräldern vilket barnet spelar på.

Utifrån det destruktiva liv föräldrarna tidigare levt vilket resulterat i alla dessa oönskade konsekvenser för både dem själva och för deras barn så tolkar vi även in att föräldrarna fortfarande känner sig underlägsna och *stigmatiserade* (Goffman, 1972, Höjer, 2007:2) och kraven föräldrarna har på sig själva är därför mycket höga. Nu vill de att barnet ska få all trygghet och det som föräldrarna inte hade förmågan att ge innan placeringen. Föräldrarna vill

verkligen att allt ska bli precis så välordnat, acceptabelt och perfekt som bilden de har av hur andra familjer har det i samhället vilket kan begränsa dem i föräldrarollen (Goffman, 1972; Bäck-Wiklund & Bergsten, 2003; Trulsson, 2003).

Barnets reaktioner kopplar vi till det som Cullberg benämner som *hinder i bearbetningsfasen* där barnet agerar ut alla negativa känslor och *projicerar* ut sin ilska och sorg över det som hänt på föräldern (Ibid. 2007). Detta är enligt Andersson (1999) en normal reaktion vid en återförening (Ibid.). Då barn och föräldrar tidigare kanske inte har haft så mycket utrymme att bearbeta anledningarna till omhändertagandet tillsammans kan det kännas tungt för föräldern att hantera detta själv (Cullberg, 2007). Föräldern kan därför enligt Scheff & Starrin få svårt att bemöta barnets behov på ett genomtänkt sätt på grund av *skuld* och *skamkänslor* som föräldrarna fortfarande bär på inombords. Istället för att hålla på rutinerna och gränsa barnet, så tar, enligt denna teori, de obearbetade känslorna och viljan att gottgöra över i föräldern och denne får därför svårare att stå på sig inför barnet vilket leder till mer skuld och konflikter (Ibid. 2004).

Skerving (1997) sätter ord på fenomenet att barn och föräldrar blivit som främlingar för varandra och att återföreningen kan bli problematisk på olika sätt vilket i värsta fall leda till en identitetskris för barnet (Ibid.) Barnen kan även uppleva en saknad efter familjehemsföräldrarna och känna sig illojala mot föräldrarna i det samt en oro över hur det ska gå i biologhemmet vilket kan upplevas som svårt för föräldrarna att bemöta (Höjer, 2007:2). Orsaker till ovannämnda främlingskap kan exempelvis vara då barn blivit placerade långt från biologhemmet. Detta kopplar vi samman till en av mammorna i studien som berättade om att sonen blev placerad långt bort från där hon själv bodde och det resulterade i att deras umgänge inte blev så tätt som de hade behövt och det komplicerade återföreningen (Skerving, 1997). Denna mamma och flera av de andra föräldrarna delar erfarenheten av att ha upplevt att de haft svårt att förhålla sig till barnets reella ålder, mognad och utveckling efter hemflytten vilket också finner stöd i vissa forskningsrapporter (se exempelvis Höjer, 2007:2).

Det som diskuterats ovan bekräftas även av socialsekreterarna men vi har däremot märkt att en viss diskrepans råder mellan deras och föräldrarnas syn på uppföljningen efter återföreningen.

Medan socialsekreterarna upplevde att sista mötet med föräldrarna kändes relativt bra utifrån att föräldrarna sade att allt gick bra och att de inte längre ville ha något stöd, så upplevde föräldrarna att socialtjänsten övergav dem då de avslutade ärendet i direkt anslutning efteråt. Socialtjänsten kan inte tvinga på föräldrarna mer insatser då föräldrarna avböjt eftersom insatser i detta skede är helt frivilliga att ta emot. Dessutom är det ett övergripande mål i återföreningsarbetet att föräldrarna till slut ska bli självgående och inte behöva mer stöd från socialtjänsten.

Vi tror att föräldrarnas agerande beror på deras känsla av *stigmatisering*, där de helt enkelt använder sig av *everyperson* som handlingsstrategi och håller masken för att duga inför socialtjänsten och andra i omgivningen (Scheff & Starrin, 2004). Vi anser därför att det är viktigt att socialsekreterarna är medvetna om att det kan vara denna mask föräldrarna använder sig av då de avböjer stöd och fortsatt uppföljning. Anledningen till kan enligt Scheff & Starrin (2004) bero på en rädsla att förlora barnet igen och därför vågar de inte uppvisa

svaghet i sitt föräldraskap (Ibid.). Vi är dock medvetna om socialsekreterarnas dilemma i denna situation utifrån föräldrarnas självbestämmanderätt.

6.6 Yttre förutsättningar

Under den här rubriken, som även är vårt sista tema, undersöker vi vilken betydelse föräldrarnas ekonomi, bostad, nätverk och sysselsättning har både innan och efter återflytten. Vi kommer också att återge hur socialsekreterarna tänker runt föräldrarnas socioekonomiska situation. Slutligen kommer det här temat att avslutas med en analys.

6.6.1 Biologföräldrarnas berättelser

Så länge föräldrarna levde i missbruket så hade de vare sig någon stabil ekonomi, någon regelbunden sysselsättning och i vissa fall inte heller någon fast bostad. Det befintliga nätverket som fanns kring föräldrarna under den tiden bestod av missbrukarvänner som inte var kapabla att fungera som ett stöd utanför missbruket.

”När jag missbrukade hade jag bara missbrukarvänner”. (Carita)

När föräldrarna bestämde sig för att sluta missbruka så fick de gå en lång väg tillbaka där de även fick börja ta tag i alla dessa bitar.

Alla föräldrar har egen bostad och de flesta trivs i sitt bostadsområde även om en av föräldrarna hade önskat att de hade bott i en större lägenhet. *Daniella* däremot har nyligen flyttat till ett område som hon inte riktigt trivs i men hon flyttade dit utifrån att det var närmare för barnen att ta sig till skolan.

Idag heltidsarbetar samtliga föräldrar utom en som är sjukskriven sedan en längre tid tillbaka. Föräldrarna är helt självförsörjande och uppger samstämmigt att de lever ett stabilt, tryggt och drogfritt liv idag.

Gällande ekonomin så ser det idag väldigt olika ut för föräldrarna. Vissa av föräldrarna har en inkomst som de känner sig tillfreds med medan andra känner att de lever på gränsen till existensminimum. För de föräldrar som inte har det bra ekonomiskt blir detta en jobbig situation för dem i deras föräldraskap, framförallt i början av återföreningen.

”Sen att ta hem dom och det ekonomiska givetvis, det var jättejobbigt. Att jag inte kan ge dom riktigt med kläder och att jag inte kan ge dom några cyklar och så där va. Och det var jobbigt, det var den här ångesten man hade varje dag och att man ville göra saker med ungarna [...] Så jag menar att det var en maktkamp, eller inte en maktkamp men en statuskamp kan man säga. ”. (Daniella)

Dessa föräldrar jämför sig mycket med familjehemsföräldrarna och de känner sig otillräckliga utifrån att de inte kan erbjuda sina barn samma ekonomiska standard som barnen hade under tiden de bodde i familjehemmet. De kan heller inte åka på semester eller låta barnen bibehålla samma fritidsaktiviteter som de hade innan för att de inte har råd.

Nätverket kring dessa familjer ser ut på olika sätt men föräldrarna har alla en sak gemensamt och det är att de har skaffat sig nya nätverk, antingen genom utbildning eller genom att de har kommit ut på arbetsmarknaden.

”Skapade nytt nätverk utifrån utbildning. Jag sökte skola från anstalten och kom in. Därigenom fick jag många nya kontakter. Jag praktiserade på [...] och där fick jag också nya kontakter. Man måste bygga upp ett nytt sammanhang och en ny identitet”. (Beatrice)

Slutligen så uppger de flesta av föräldrarna att nätverket har stor betydelse för att de skall kunna få en tillfredställande vardag. Många av föräldrarna hämtar stöd i sitt föräldraskap och i sin vardag just utifrån det nätverk som finns runt dem i nuläget.

6.6.2 Socialsekreterarnas erfarenheter

Samtliga socialsekreterare återger att de yttre förutsättningarna har stor betydelse både för barnet och för föräldern. Detta gäller både innan och efter hemflytten. Innan hemflytten så består arbetet med föräldern i att de ska genomgå en förändring. I denna förändring ingår även bitar som vilket nätverk man omger sig med, hur man bor och vad man har för sysselsättning.

När det gäller boendet så är det viktigt att barnet har en plats i föräldrahemmet. Vidare så är det också viktigt att boendet är en trevlig plats att vistas i. Här tänker inte socialsekreterarna på hur stor lägenheten är utan det är snarare hur föräldrarna har det i sitt boende.

”Vi har familjer där lägenheterna har sett ut som, ja, jag vet inte vad, och då har man gått in och hjälpt familjen att renovera upp och då blir det jättefint.[...] Också när barnen kommer hem till föräldern, då ska det vara trevligt”. (Berit)

Ytterligare en aspekt som socialsekreterarna belyser är skillnaden kring hur biologföräldrar och familjehemsföräldrar bor och vad barnen i och med detta blir erbjudna för liv.

”Och det är också det här med på landet eller i stan. Dom jag har haft är ju stadsungar. Dom kommer från stan och så ofta hamnar dom på landet på någon gård. Det blir ju skillnader i vad man faktiskt erbjuder dom för slags liv då”. (Anna)

När det gäller nätverket kring familjen brukar det se olika ut enligt socialsekreterarna. Vissa familjer har stora nätverk medan andra föräldrar inte har något nätverk alls. Att ha ett stort nätverk är inte alltid till fördel för föräldern och barnet utan det är snarare vilket slags nätverk som föräldern omger sig med som är det viktiga. Då de flesta föräldrarna kommer från dysfunktionella familjer kan nätverket vara till mer skada än nytta.

”Samtidigt visste vi att mamman var ganska ensam. Hon har en enorm familj men hela den familjen är så belastade både socialt och kriminellt och på alla möjliga sätt. Så hon kan inte få något stöd. Och hon har brutit med sina tidigare kontakter så hon är ganska ensam i detta”. (Cecilia)

Gällande den ekonomiska situationen finns det en tydlig skillnad mellan biologföräldrar och familjehemsföräldrar där biologföräldrarna alltid befinner sig i underläge. Det finns inga kriterier som säger att föräldrarna måste vara självförsörjande för att få hem sina barn.

Socialtjänsten har små möjligheter att påverka den ekonomiska situationen för biologföräldern. Det finns inga startbidrag när barnen flyttar hem utan socialtjänsten förväntar sig att föräldrarna skall lösa situationen själva i första hand. Det socialsekreterarna kan göra

för att underlätta för föräldrarna är att söka pengar ur olika fonder. Vidare så brukar de också samverka med försörjningsstödsenheten i de fall där föräldrarna inte är självförsörjande.

6.6.3 Analys

Utifrån ett utvecklingsekologiskt synsätt tolkar vi att situationen innan omhändertagandet havererade på grund av att det inte fungerade tillräckligt väl på *mesonivån* som anses vara den viktigaste nivån för barns utveckling. Där fanns inte tillräckligt goda kontakter som kunde fungera som stöd för barnet på *mikronivån* eller föräldern i tillräckligt hög utsträckning (Andersson, 2004; Klefbeck & Ogden, 2003). Både föräldrarnas eget missbruk samt nätverket föräldrarna omgav sig med innebar en riskfaktor både för dem själva och för barnet och därför omhändertogs barnet.

Föräldrarna och socialsekreterarna belyser i sina uttalanden hur viktigt det är med stöd på *mesonivån* i form av ett fungerande nätverk vid återföreningen. Därutöver diskuterade socialsekreterarna också att föräldrarnas gamla nätverk ibland kan vara direkt skadligt för barnet och föräldrarna. Socialtjänstens erfarenhet är därför att det brukar bli bäst i sådana fall om föräldrarna lyckas bryta med dem och skaffa sig ett nytt nätverk och sysselsättning. Föräldrarna behöver stöd för att stärkas i föräldrarollen inför den interaktion som de behöver upprätthålla med skola, dagis, barnets kamrater och grannar för detta innebär trygghet och förutsägbarhet för barnet och familjen som helhet, vilket kan avgöra hur återföreningen ska avlöpa (Andersson, 2004; Klefbeck & Ogden, 2003). Föräldrarna i studien har med tiden byggt upp nya bra förutsättningar och stöd av ett fungerande nätverk som de anser att de behöver.

Flera av föräldrarna uppger att de har en dålig ekonomi trots att de flesta arbetar heltid. De upplever det som jobbigt att inte kunna ge barnen allt det som dem vant sig vid i familjehemmet. Socialsekreterarna berättar att de brukar försöka stötta upp föräldern ekonomiskt om det finns behov av det då barnet flyttat hem. Socialsekreterarna uppger att de främst kan göra det genom att söka fondmedel till extra utgifter som uppkommer men att möjligheterna att stödja och bidra ekonomiskt för övrigt är mycket begränsade utöver socialbidraget.

Socialsekreterarna diskuterar också att föräldrarna hamnar i ett underläge jämfört med familjehemsföräldrarna vad det gäller de socioekonomiska faktorerna och att många föräldrar jämför sig med familjehemmet vilket blir tungt för dem. Detta problem lyfter även vissa av föräldrarna fram i citaten ovan.

Problemet med föräldrars jämförelser och underläge i relation till familjehemsföräldrar diskuterar även några forskare (se Höjer, 2007:2, Andersson, 2001). De menar att barnen vant sig vid andra förutsättningar i familjehemmet, som att familjehemsföräldrarna kan upprätthålla en högre materiell standard och att boendemiljön oftast skiljer sig markant mot hur det kan se ut i de biologiska föräldrarnas bostadsområde (Höjer, 2007:2; Andersson, 2001). Socialsekreterarna i studien menar att det utöver ekonomin är oerhört viktigt att hjälpa föräldrarna om bostaden behöver renoveras så den blir trevlig och acceptabel för barnen att flytta hem till och för familjen att bo och leva i.

Dessa kontraster mellan hur förutsättningarna för biologföräldrarna ser ut, menar Andersson. (2001) är viktiga att föräldrarna får stöd och hjälp med att avhjälpa så långt det är möjligt då

barnen flyttar tillbaka hem igen (Ibid.). Cullberg påtalar att psykosociala faktorer som att föräldrars yttre förutsättningar är starkt begränsade av dålig ekonomi och arbetslöshet kan leda till stress och depression (Ibid., 2001). Detta bekräftar exempelvis föräldern Daniella (se ovan) där hon menar att hennes dåliga ekonomi gjorde att hon kände ångest och stress över att inte kunna ge sina barn den status och materiella välfärd hon ville.

Vi har definitivt tolkat in en välvilja och ett stort intresse från de socialsekreterare som uttalat sig om hur viktigt det är att föräldrarna får stöd och hjälp med de yttre faktorer som behövs för att återföreningen ska gå så smärtfritt som möjligt.

Avslutningsvis tänker vi också att det för våra föräldrar i studien ser ganska ljust ut såtillvida att de har kämpat på för att förbättra sin egen situation vilket avspeglar sig i att de uppger att de idag mår ganska gott, de tar hand om sina barn och sig själva och alla utom en arbetar och är självförsörjande vilket är en friskfaktor för barns utveckling enligt Socialstyrelsens rapport (2006).

7. RESULTAT

I detta kapitel har vi för avsikt att knyta ihop säcken. Vi kommer nedan att inleda med att presentera de slutsatser vi gjort genom att besvara våra frågeställningar.

7.1 Slutsatser

På vilket sätt samarbetar socialtjänst och biologföräldrar för att möjliggöra en återförening då barnen har varit familjehemsplacerade?

- För att ett samarbete ska komma till stånd mellan föräldrar och socialsekreterare är det viktigt att båda parter träffas och går igenom vad det är som har lett till omhändertagandet.
- Samarbetet handlar också om att socialsekreteraren arbetar motiverande med föräldrarna för att nå en samsarbetsallians och om möjligt skapa en relation där föräldern känner tillit.
- Socialtjänsten ska tillsammans med föräldern formulera tydliga mål och kriterier kring vad föräldern behöver uppnå för att en återförening ska bli genomförbar.
- Föräldrarna samarbetar med socialtjänsten genom att göra de förändringar som krävs, exempelvis genom att dokumentera sin drogfrihet och komma på avtalade besök.
- Socialtjänst och föräldrar samarbetar genom att föräldern görs delaktig i barnets vardag och i beslut som rör barnet.
- Samarbetet handlar också om att socialsekreteraren ska fungera som en länk mellan biologföräldrarna och familjehemmet för att främja umgänget och återföreningen.
- Föräldrar och socialtjänst planerar in umgängestillfällen tillsammans för att kunna skapa ett kontinuerligt umgänge som så småningom ska leda till en återförening.

Vad upplever biologföräldrarna att de behöver för stöd i sitt föräldraskap vid hemflytten?

- ✚ Föräldrarna behöver tydligare information kring vilket stöd som finns att tillgå för dem själva och för barnet.
- ✚ Föräldrarna behöver fortsatt stöd i form av kontakt och uppföljning med samma handläggare.
- ✚ Föräldrarna behöver samtalsstöd för att stärka sin föräldraroll exempelvis när det gäller gränser och rutiner.
- ✚ Vidare så behöver föräldrar hjälp med att förhålla sig adekvat till barnets behov utifrån ålder och utveckling.
- ✚ Vissa föräldrar behöver ekonomisk hjälp i samband med hemflytten för att underlätta återföreningen.
- ✚ Föräldrarna behöver ett stödjande nätverk, både ett privat och ibland även ett professionellt nätverk.

Vad upplever socialtjänsten att biologföräldrarna behöver för stöd i sitt föräldraskap vid hemflytten?

- ✚ Stöd av socialsekreteraren under anpassningsperioden då barnet precis har flyttat hem
- ✚ Föräldrarna kan behöva stöd i form av föräldraträningskurser där man fokuserar på att stödja föräldern i att sätta gränser och skapa fungerande rutiner för barnet.
- ✚ Ekonomiskt stöd
- ✚ Avlastning vid behov
- ✚ Ett stödjande nätverk

Hur påverkar yttre omständigheter återföreningen?

- ✚ Dålig ekonomi skapar stress och oro hos föräldern vilket är en riskfaktor för barnet.
- ✚ Sämre yttre förutsättningar skapar känslor av otillräcklighet och låg självkänsla hos föräldern som även jämför sig själv och sina resurser med familjehemmet.
- ✚ Ett bra och positivt nätverk motverkar isolering och stärker familjen.
- ✚ Att trivas i området där man bor är viktigt utifrån att det skapar trygghet och en känsla av tillhörighet.
- ✚ Att föräldern har sysselsättning och är självförsörjande främjar familjens välmående.

🌈 Alla yttre förutsättningar som är positiva skapar harmoni och lugn i familjen.

8. DISKUSSION

8.1 Diskussion om teorianvändningen

När vi började spekulera kring vilka teorier som vi eventuellt skulle kunna använda i uppsatsen så var utvecklingsekologin en av dem. Detta val föll sig naturligt då vi båda gjort barnavårdsutredningar där det krävs att man har ett helhetsperspektiv. Den utvecklingsekologiska modellen ansåg vi därför skulle passa bra i vår studie som huvudsaklig teori. Det vi sedermera märkte under intervjuerna med både socialsekreterare och föräldrar var att de berättade om både skuld, skam, stigma och krisförlopp vilket gjorde att utvecklingsekologin som enda teori inte hade gjort informanternas berättelser rättvisa. Därför förstod vi att vi behövde komplettera och hitta fler teoretiska begrepp för att det skulle ge den helhetsbild om återföreningsprocessen som syftet med studien är. Denna kombination visade sig bli riktigt användbar.

Vi har flera gånger i uppsatsen påpekat att det är tunnsått med tidigare forskning inom vårt ämne vilket är en realitet. Men den forskning som ändå finns inom vårt tema är mycket användbar och den forskning som angränsar till vårt område har vi faktiskt upplevt att vi ändå kunnat analysera med.

Vår svårighet med att hitta relevant tidigare forskning till uppsatsen, trots att vi använde alla möjliga tänkbara sökord och kombinationer utav dem i databaserna, vilket återges i kapitlet tillvägagångssätt, tycker vi ger en tydlig bild av hur utforskat ämnet återföreningen är, både i Sverige men även internationellt. Detta tycker vi är ett stort problem som är värt att ta på allvar och reflektera mer över.

Vi har slutligen ytterligare en fundering runt kapitlet med tidigare forskning och då tänker vi främst på att många rapporter och avhandlingar faktiskt beställs av någon instans och därför kan vara vinklade på olika sätt. Det kan göra att det resultat som framkommer i dessa är färgade utifrån beställarens önskemål.

8.2 Slutliga reflektioner

Vi vill börja med att ta med våra läsare på vår fantastiska resa genom denna uppsats. Från början kändes allt oerhört spännande om än något kaotiskt med tanke på antalet informanter som växte från att i början ha rört sig om högst fem stycken. Vi förde många och långa diskussioner kring hur vi skulle få ihop alltsammans och känslan vi genomgående har haft genom vår skrivprocess har varit både förväntan och intresse för vårt ämne. Att få skriva den här uppsatsen som du nu håller i din hand, har känts både viktigt men också lustfyllt.

För oss har det varit oerhört lärorikt och vi har fått nya perspektiv gällande den sociala barnavården. Vi är helt övertygade om att vi kommer att ha nytta av detta i vår framtida profession. En svårighet som vi båda har upplevt genomgående under vår process är att allteftersom arbetet har fortskridit så har vi också hittat alltmer material som vi funnit spännande. Ju mer vi har läst desto fler intressanta infallsvinklar och angränsande ämnen har dykt upp som vi skulle ha velat undersöka mer, vilket medfört att vi stundtals haft svårt att begränsa oss. Vi har ändå gjort vårt yttersta för att hålla fokus på vårt uppsatsämne.

Genom att våra informanter bodde på olika platser har detta inneburit att vi har förflyttat oss till olika orter på Västkusten. Under dessa resor har vi fått möta spännande och trevliga människor och vi har också fått mycket tid att prata med varandra.

Vi vill också dela med oss om hur vi påverkades av framförallt föräldraintervjuerna. I och med att vissa frågor väckte smärtsamma minnen till liv hos föräldrarna så hände det att dem brast i tårar vid de tillfällena. Vid dessa tillfällen blev även vi berörda av deras berättelser och hade vid några tillfällen svårt att hålla tillbaka tårarna. Vi upplever en stor ödmjukhet och tacksamhet över förtroendet och det mod som dessa föräldrar visat genom att ändå berätta sin historia.

Vi tänker avsluta med att i vårt sista kapitel i denna uppsats fundera över vad orsakerna är till att man inte i större utsträckning forskat runt återföreningsprocessen. Den rådande diskursen inom social barnavård genomsyras i allra högsta grad av barnperspektivet. När vi reflekterar över vad barnperspektiv betyder för oss så anser vi att det även är viktigt att lyfta fram föräldrarnas perspektiv. Föräldrarna ingår i barnens liv även om de inte är fysiskt närvarande då barnen är placerade i familjehem. Flera av socialsekreterarna belyste hur viktigt det är att bevara relationen mellan barn och föräldrar. De belyste också att, om det ska bli möjligt att genomföra en återförening så måste man sträva efter att få med föräldrarna på tåget.

Samarbetsalliansen mellan socialsekreterare och föräldrar fördröjs av föräldrarnas krisreaktioner vid tvångsomhändertagandet eftersom socialtjänsten i de flesta föräldrars ögon blir fienden. Vi har reflekterat över detta dilemma och kommit fram till att det är viktigt att arbeta vidare med att finna fungerande metoder som främjar och påskyndar samarbetet med föräldrarna efteråt. Vi anser att detta är en organisatorisk fråga som behöver lösas på ett övergripande plan. Samverkan mellan olika instanser ser vi som en möjlig lösning i det. Ett förslag från oss att fundera över, är att man vid ett omedelbart omhändertagande även har med en psykiatrisk skolad person som kan hantera och stödja föräldern i den akuta krisreaktionen som uppstår. Efter omhändertagandet anser vi att det är av yttersta vikt att föräldern får fortsatt stöd av professionella utanför socialtjänsten. Dessa tankegångar har vuxit sig starka under hela vår uppsatsprocess. Både föräldrar och socialsekreterare har beskrivit hur föräldrarna lämnas åt sitt öde vilket också har fördröjt samarbetsalliansen.

Det är nu med blandade känslor vi separerar från detta arbete och som kronan på verket kommer vi nedan att presentera våra förslag till vidare forskning.

- ❖ Vi rekommenderar att andra forskar vidare om återföreningsprocessen.
- ❖ Ett annat förslag från oss är att det vore intressant att ta fram statistik på hur många barn som återförenas med sina föräldrar varje år.
- ❖ Det skulle i relation till det sistnämnda förslaget vara spännande att jämföra siffror på om det blir fler eller färre återföreningar i de familjer där barnen varit placerade i familjehem respektive då barnen varit placerade på institution. Påverkar det att det blir en återförening?
- ❖ Ett fjärde förslag från oss är att det skulle vara väldigt spännande om någon forskare gjorde en longitudinell studie över hur det gått för föräldrar och barn som återförenats. Blev hemgången lyckad eller inte? Vilka faktorer spelade in för att det blev bra respektive inte blev så bra?
- ❖ Man kan forska vidare om hur man ska bemöta och ta hand om föräldrarna efter ett omhändertagande för att det i förlängningen ska bli bra för barnet och förkorta placeringen.
- ❖ Vi anser att det är viktigt att forska vidare om den socioekonomiska balansen och skillnaderna som finns mellan familjehemsföräldrar och biologföräldrarna.
- ❖ Slutligen tycker vi att det är viktigt med mer forskning om hur man skulle kunna lösa och förbättra arbetssituationen för handläggarna så att man kan uppnå kontinuitet för klienterna.

Vi avslutar med förhoppning om att läsaren finner uppsatsen lärorik och givande.

Anette Norling och Annica Pannblom Göteborg i december 2008

Referenser

Litteraturlista

Alborn, Sven-Erik (2001): *Missbruk och psykisk störning* (från Lundakonferensen 3-5 oktober 2001) Ramlösa i Socialt Perspektiv, Institutionen för pedagogik, Växjö universitet

Andersson, Bengt-Erik (1986): *Utvecklingsekologi*, Lund: Studentlitteratur
ISBN 91-44-24031-7

Andersson, Gunvor (1999): *Barn i samhällsvård* Lund: Studentlitteratur ISBN 91-44-48751-7

Andersson, Gunvor "Barns vardagsliv i familjehem" i Bäck-Wiklund, Margareta & Lundström, Tommy (red)(2001): *Barns vardag i det senmoderna samhället*,

Stockholm: Natur och Kultur ISBN 13:978-91-27-08413-1; ISBN 10:91-27-08413-2

Andersson, Gunvor i Meuwisse, Anna; Swärd, Hans (red) (2004): *Perspektiv på sociala problem*, Stockholm: Natur och Kultur

Bronfenbrenner, Urie (1979): *The ecology of human development- Experiments by nature and design*, Cambridge, Mass: Harvard University Press

Bronfenbrenner, Urie i Alan R. Pence (1988): *Ecological research with children and families: from concepts to meth*, New York: teachers college Press ISBN 0-8077-2913-2

Bäck-Wiklund, Margareta, Bergsten, Birgitta (2003): *Det moderna föräldraskapet - en studie av familj och kön i förändring*, Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur

Cullberg, Johan (2001): *Dynamisk psykiatri i teori och praktik*. Stockholm: Natur och kultur

Cullberg, Johan (2007): *Kris och utveckling*, Stockholm: Natur och Kultur
ISBN 978-91-27-11257-5

Dalen, Monica (2008): *Intervju som metod*, Malmö: Inter Graf AB

Franséhn, Mona i Franséhn, Mona, Bäck -Wiklund, Margareta , Johansson, Helena, Johansson, Thomas (2003): *Den dolda könstriaden - mödrar, söner och frånvarande fäder*, Göteborg: Göteborgs Universitet, Institutionen för socialt arbete

Giddens, Anthony (1999): *Modernitet och självidentitet - självet och samhället i den senmoderna epoken*, Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB

Goffman, Erving (1972): *Stigma- Den avvikandes roll och identitet*, Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag

Höjer, Ingrid: *Fosterfamiljen* i Bäck-Wiklund, Margareta (2003): *Nätverksfamiljen*, Stockholm: Natur och Kultur ISBN 91-27-09366-2

Höjer, Ingrid (2007:2): *Föräldrars röster- hur är det att ha sina barn placerade i fosterhem*
Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset ISBN 91-86678-92-2

Klefbeck, Johan; Ogden, Terje (2003): *Barn och nätverk- ekologiskt perspektiv på barns utveckling och nätverksterapeutiska metoder i behandlingsarbete med barn*, Andra upplagan, Stockholm: Liber

Kvale, Steinar (2007): *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund, Studentlitteratur

Larsson, Sam *Kvalitativ metod- en introduktion* i Larsson; Sam/Lilja, John/Mannheimer, Katarina (red)(2008): *Forskningsmetoder i socialt arbete*, Lund: Studentlitteratur

Nilsson, Eva, 1997. *Att arbeta för återförening inom familjehemsvården*.
Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Norström, Carl/ Thunved, Anders (2005): *Nya sociallagarna*, Artonde upplagan, Stockholm: Norstedts Juridik AB

Scheff, Tomas J, Starrin, Bengt: *Skam och sociala band-om social underordning och utdragna konflikter* i Meeuwisse, Anna och Swärd, Hans (red) (2004): Stockholm: Natur och Kultur

Skerving, Annemi i Nilsson, Eva (1997): *Att arbeta för återföreningen inom familjehemsvården*, Stockholm: Allmänna Barnhuset ISBN 91-86678-56-6

Thurén, Torsten (2006): *Vetenskapsteori för nybörjare*, Stockholm: Liber AB

Thomassen, Magdalene (2007): *Vetenskap, kunskap och praxis- introduktion i vetenskapsfilosofi*, Malmö: Gleerups Utbildnings AB

Trulsson, Karin (1998): *Det är i alla fall mitt barn- en studie om att vara missbrukare och mamma*, Oskarshamn: Carlsson Bokförlag ISBN 91 7203 836 5

Trulsson, Karin (2003): *Konturer av ett kvinnligt fält- Om missbrukande kvinnors möten i familjeliv och behandling*, Lund: Socialhögskolan, Lunds Universitet, ISBN 1650-3872, ISBN 91-89604-17-2

Trygged, Sven (2008) i Larsson/Lilja/Mannheimer (red): *Forskningsmetoder i socialt arbete*, Lund: Studentlitteratur

Vetenskapsrådet (1990): *Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning*, Elanders Gotab, ISBN:91-7307-008-4

Widerberg, Karin (2006): *Kvalitativ forskning i praktiken*, Lund: Studentlitteratur

Uppsatser

Andersson, Andersson och Thorsén i Persson/Sundelin (2006): *Barn i familjehem- familjehemsföräldrars och socialsekreterares erfarenheter*, C-uppsats, Växjö Universitet.

Persson. C/Sundelin. C (2006): *Barn i familjehem- familjehemsföräldrars och socialsekreterares erfarenheter*, C-uppsats, Växjö Universitet

Artiklar

Bonnie E Carlsson, Carolyn Smith, Holly Matto & Michael Eversman (2008): “*Reunification With Children in the Context of Maternal Recovery From Drug Abuse*” in Families in society: The Journal of Contemporary Social Services www.familiesinsociety.org

Havik,T & Moldestad,B (2002): Etter plasseringen: samvær og samarbeid. I Backe- Hansen, E: *Barn utenfor hjemmet. Flytting i barnevernets regi*. Oslo: Gyldendal akademisk

Offentligt material och elektroniska källor

”Barn och unga - insatser år 2007”, SOCIALTJÄNST 2008:9 www.socialstyrelsen.se

”Fyra underlagsrapporter till kommittén för Velfärdsbokslut över 1990-talet” Barn och unga - Missbrukarvård - Socialbidrag - Personer med funktionshinder, Artikelnummer 1999-77-011 www.socialstyrelsen.se

Social rapport 2006, Edita Nordstedts Tryckeri, mars 2006 ISBN: 91-85482-16-1, Artikelnr:

2006-111-1 www.socialstyrelsen.se

Bilaga 1: Informationsbrev om C-uppsats

Göteborg den 15 oktober 2008

Hej!

Vi vill på detta sätt ge dig kortfattad information om vår uppsatsstudie samt hur insamlade uppgifter kommer att användas och förvaras. Syftet med vår kvalitativa studie är att via intervjuer söka kunskap kring hur socialsekreterare och biologföräldrar arbetar för att möjliggöra en återförening då barnen varit familjehemsplacerade. Intervjuerna beräknas ta ungefär en till en och en halv timme.

Uppsatsen ingår som en del i utbildningen till socionom vid Göteborgs Universitet. I studien följer vi de forskningsetiska principer för humaniora och samhällsvetenskap, vilka utarbetas av Vetenskapsrådet.

Dessa principer innebär i korthet att:

- De som medverkar i uppsatsprojektet skall få information om uppsatsens syfte.
- Deltagaren har rätt att själv bestämma över sin medverkan.
- De insamlade uppgifterna skall behandlas konfidentiellt och förvaras på ett sådant sätt att ingen obehörig kan ta del av dem.

Du är när som helst välkommen att kontakta oss eller vår handledare om du har några frågor (mailadress och telefonnummer finns nedan).

Du har rätt att avstå från att svara på frågor eller avbryta intervjun, utan att lämna någon anledning till detta.

Vi vill gärna använda bandspelare vid intervjutillfället. Detta gör det lättare för oss att dokumentera det som sägs under intervjun samt underlättar vårt fortsatta arbete med uppsatsprojektet. Vid utskriften kommer vissa uppgifter (t.ex. namn, bostadsort, sysselsättning) att ändras så att du inte kan identifieras av en utomstående. Efter utskrift av intervjun raderas bandet. Allt insamlat material förvaras på ett sådant sätt att utomstående inte kommer åt uppgifterna.

De uppgifter som samlats in kommer endast användas för uppsatsprojektet. Om du har några frågor är du välkommen att kontakta någon av oss

Handledare:

Ingrid Höjer telefon: 031- 786 1568

Ingrid.Hojer@socwork.gu.se

Socionomstuderande:

Anette Norling mobil: 0735-715795

norling.anette@gmail.com

Annica Pannblom mobil: 0762-267067

annica_pannblom@hotmail.com

Bilaga 2: Intervjuguide till biologföräldrarna

Informanten får först beskriva sig själv och sin bakgrund lite kortfattat.

1. Hur många barn har du som har varit familjehemsplacerade?
2. Hur lång tid varade familjehemsplaceringen?
3. Hur lång tid har det gått sedan återflyttningen?
4. Hur gammalt/gamla var barnet/barnen vid placeringen? Vid återflyttningen?

Innan återflytten - till biologföräldrarna

Mål

1. Vilken bild har du av vilka krav/kriterier du skulle ha uppfyllt för att ditt/dina barn skulle få flytta hem igen?
2. Anser du att kriterierna för vilka mål som du skulle uppfylla var tillräckliga och tydliga eller skulle de ha behövt förändrats på något sätt?
3. Om de skulle behöva förändras kan du beskriva på vilket sätt?

Praktiskt/känslomässigt

1. Hur såg umgänget ut mellan dig och barnet/barnen innan hemflytten?
2. Hur upplevde du situationen när barnet/barnen skulle flytta hem igen?
3. Vad tyckte du fungerade bra respektive mindre bra?

Stödets utformning och tillgänglighet

1. Fick du erbjudande och information från socialtjänsten om olika stödinsatser?
2. Bad du om stöd/råd från socialtjänsten innan ditt/dina barn flyttade tillbaka hem?
3. Om ja, vad var det för typ av hjälp och hur upplevde du socialtjänstens tillgänglighet?
4. Hur tycker du att samarbetet med socialtjänsten fungerade innan ditt/dina barn flyttade hem?

Efter återflytten – till biologföräldrarna

Praktiskt/känslomässigt

1. Hur upplevde du att situationen såg ut den första tiden efter det att barnet/barnen flyttade hem igen? (reaktioner, känslor, etc)
2. Anser du att umgänget med barnet/barnen under familjehemsplaceringen har påverkat hur det har fungerat och känts mellan dig och barnet/barnen efter hemflytten?
3. Om ja, kan du beskriva hur det har påverkat?
4. Hur har det känts och fungerat att bli förälder/uppföstrare på heltid igen? Tex gränser och rutiner.
5. Hur upplever du att det såg/ser ut/blev då barnet/barnen flyttade hem? (reaktioner, känslor)
6. Har kontakten upprätthållits med familjehemmet? Hur har du i sådana fall uppfattat den kontakten?

Stödets utformning och tillgänglighet

1. Ansåg du att du behövde och ville ha fortsatt stöd från socialtjänsten då ditt barn kom hem och hur ville du i så fall att det stödet skulle se ut?
2. Anser du nu att du behöver och vill ha stöd från socialtjänsten och hur ska det stödet i så fall se ut?
3. Har du någon gång bett socialtjänsten om hjälp efter att barnen har flyttat hem?
4. Om ja, vad har det i så fall varit för typ av hjälp?
5. Hur upplevde du samarbetet med socialtjänsten?

Yttre praktiska förutsättningar

1. Hur ser ditt nätverk och sociala relationer ut med grannar, familj, släktingar, vänner, och ev. andra (professionella) utanför familjen?
2. Hur upplever du (stöd och gemenskap) kontakten med dessa personer?
3. Hur ser det ut i ert bostadsområde?
4. Vad har ni för typ av bostad?
5. Trivs du med er bostad?
6. Känner du dig trygg i ditt bostadsområde?
7. Ekonomi/sysselsättning?
8. Hur känner du att dina yttre omständigheter har påverkat dig i din roll som förälder?

Bilaga 3: Intervjuguide till socialsekreterarna

Informanten får först ge en kort beskrivning av sig själv yrkesmässigt.

1. Hur länge har du arbetat med myndighetsutövning?
2. Med vilka åldrar arbetar du?
4. Hur många återflyttningar har du varit delaktig i?
5. Hur gammalt/gamla var barnet/barnen vid återflyttningen?

Innan återflytten – till socialsekreterarna

Mål

1. Vilka krav/kriterier anser du att föräldern/föräldrarna skall ha uppfyllt för att en återflytt skall kunna möjliggöras?
2. Anser du att kriterierna för vilka mål som skall vara uppfyllda brukar vara tillräckligt omfattande och tydliga innan återflytten?
3. Om de skulle behöva förändras kan du i sådana fall beskriva på vilket sätt?

Praktiskt/känslomässigt

1. Hur såg umgänget ut mellan föräldern och barnet/barnen innan hemflytten?
2. Hur upplevde du situationen när barnet/barnen skulle flytta hem igen?
3. Vad tyckte du fungerade bra respektive mindre bra?
4. Anser du att förberedelserna inför hemflytten påverkar återflyttningsprocessen? På vilket sätt?

Stödets utformning och tillgänglighet

1. Vilken typ av stödinsatser finns det för biologföräldrar och barn innan återflytten?
2. Brukar föräldrar be om fortsatt stöd/råd från socialtjänsten innan barnet/barnen flyttar tillbaka hem?
3. Om ja, vad är det för typ av hjälp och hur upplever du socialtjänstens möjligheter att tillgodose dessa behov?
4. Hur tycker du att informationen och olika erbjudande rörande stöd och råd mottas från biologföräldrarna innan återföreningen?
5. Hur tycker du att samarbetet med biologföräldern fungerade innan återflytten?

Efter återflytten – till socialsekreterarna

Praktiskt/känslomässigt

1. Hur brukar/kan det se ut då barn flyttar hem igen? (reaktioner, rutiner, gränssättning etc)
2. Hur upplever du att familjesituationen såg ut den första tiden efter det att barnet/barnen flyttade hem igen? (reaktioner, känslor, etc)
3. Hur såg det ut längre fram?

4. Anser du att umgänget mellan förälder och barn under familjehemsplaceringen har påverkat hur det har fungerat efter hemflytten?
5. Om ja, kan du beskriva hur det har påverkat?
6. Har barnens/föräldrarnas kontakt upprätthållits med familjehemmet efter återflytten?

Stödets utformning och tillgänglighet

1. Vilka möjligheter anser du att du som enskild socialsekreterare har i det stödjande arbetet med familjen efter återflytten?
2. Hur tycker du att informationen och olika erbjudande rörande stöd och råd mottas från biologföräldrarna efter återföreningen?
3. Finns det någon given tidsangivelse rörande uppföljningskontakt i biologfamiljen efter återflytten?
4. Hur kan arbetet se ut med biologfamiljen efter återflytten?
5. Hur upplever du att ditt arbete efter en återflytt möjliggörs i familjen?

Yttre praktiska förutsättningar

1. Vilken betydelse anser du att nätverket kring familjen har?
2. Hur ser arbetet med nätverket kring familjen ut?
3. Har föräldrarnas bostad/bostadsområde betydelse när man planerar en återflytt?
4. Om ja, vad har socialtjänsten för möjligheter att påverka val av bostad?
5. Hur tycker du att familjens socioekonomiska situation påverkar familjen som helhet?
6. Hur ser socialtjänstens möjligheter att stärka familjens socioekonomiska situation ut?